چۆنیەتی
گۆڕینی ساڵەکان

کۆچی بۆ زاینی

زاینی بۆ کۆچی

کوردی بۆ کۆچی

کۆچی بۆ کوردی

زاینی بۆ کوردی

کوردی بۆ زاینی

کۆچی هەتاوی بۆ زاینی

زاینی بۆ کۆچی هەتاوی

کۆچی هەتاوی بۆ کوردی

کوردی بۆ کۆچی هەتاوی

(١-١٥٠٦) کۆچی بەرامبەر بە (٦٢٢ - ٢٠٨٢) زاینی

(١٣٠٠-١٤١٦) کۆچی هەتاوی بەرامبەر بە (١٩٢١ - ٢٠٣٧) زاینی

ئامادەکردن و کۆکردنەوەی

ئارام مەجید شەمێرانی

٢٧١٨ کوردی .... ١٤٣٩کۆچی .... ٢٠١٨ زاینی .... ١٣٩٧ کۆچی هەتاوی

٥٢٩،٣

ناسنامەی کتێب

ش ٩٢٨

ناوی کتێب: چۆنیەتی گۆڕینی ساڵەکان

ئامادەکردن: ئارام مەجید شەمێرانی

تایپ : ئامادەکار

هەڵەبڕ: نیهایەت عەلی

دیزاینی بەرگ: باوەڕ عەلی حاجی

چاپ: یەکەم

شوێنی چاپ: سلێمانی

ساڵی چاپ: ٢٠١٨

چاپخانە: ....، سلێمانی

تیراژ: ٥٠٠ دانە

نرخ: ٣٠٠٠

مافی لەچاپدانەوەی پارێزراوە بۆ ئامادەکار

هەواڵنامەی کتێب

لە بەڕێوەبەرایەتی کتێبخانە گشتیەکان ژمارەی سپاردن (٩١٨)ی ساڵی ٢٠١٧ی پێدراوە

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

﴿إِنَّ عِـدَّةَ الشُّـهُورِ عِنْـدَ اللَّهِ اثْنَـا عَشَـرَ شَـهْراً فِي كِتَـابِ اللَّـهِ يَـوْمَ خَـلَقَ السَّمَوَاتِ وَالأَرْضَ مِنْهَا أَرْبَعَةٌ حُرُمٌ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ﴾[١]

هەواڵنامەی کتێب

[١] – سورة التوبة(٣٦)

وتەیەکی پێویست

ئەم کتێبە بەڕەزامەندی و لەسەر ئەرکی زانکۆی هەڵەبجە لەچاپدراوەو بەبێ بەرامبەر دابەش دەکرێت بەسەر خوێندکارانی هەردوو بەشی (زانستە کۆمەلأیەتیەکان و مـێژوو)دا، بەهیوام سودێکی باشی هەبێت بۆ خوێندکارانی بەڕێز.

هەواڵنامەی کتێب

پـــــێڕســــــت

١	پێشکەش
٢	سوپاس و پـێزانین
٣	پـێشەکـــی
٤	ڕۆژژمێری کوردی
٥	بەشی یەکەم: گۆڕینی ساڵی زاینی بۆ کوردی
٦	یاسای یەکەم : گۆڕینی ساڵی زاینی بۆ کوردی
٧	یاسای دووەم : گۆڕینی ساڵی کوردی بۆ زاینی
٨	بەشی دووەم: گۆڕینی ساڵی کوردی بۆ کۆچی
٩	بەشی سێیەم:گۆڕینی ساڵی کۆچی بۆ کوردی
١٠	بەشی چوارەم: گۆڕینی ساڵی کوردی بۆ(کۆچی هەتاوی)
١١	ڕۆژژمێری کۆچی
١٢	بەشی پێنجەم: گۆڕینی ساڵی کۆچی بۆ زاینی
١٣	یاسای یەکەم: گۆڕینی ساڵی کۆچی بۆ زاینی
١٤	یاسای دووەم : گۆڕینی ساڵی کۆچی بۆ زاینی
١٥	یاسای سێیەم: گۆڕینی ساڵی کۆچی بۆ زاینی
١٦	یاسای چوارەم: گۆڕینی ساڵی کۆچی بۆ زاینی

هەواڵنامەی کتێب

١٧	یاسای پێنجەم: گۆڕینی ساڵی کۆچی بۆ زاینی
١٨	یاسای شەشەم: گۆڕینی ساڵی کۆچی بۆ زاینی
١٩	یاسای حەوتەم: گۆڕینی ساڵی کۆچی بۆ زاینی
٢٠	یاسای هەشتەم:گۆڕینی ساڵی کۆچی بۆ زاینی
٢١	یاسای نۆیەم:گۆڕینی ساڵی کۆچی بۆ زاینی
٢٢	یاسای دەیەم:گۆڕینی ساڵی کۆچی بۆ زاینی
٢٣	ڕۆژژمێری زاینی
٢٤	بەشی شەشەم:گۆڕینی ساڵی زاینی بۆ کۆچی
٢٥	یاسای یەکەم: گۆڕینی ساڵی زاینی بۆ کۆچی
٢٦	یاسای دووەم: گۆڕینی ساڵی زاینی بۆ کۆچی
٢٧	یاسای سێیەم: گۆڕینی ساڵی زاینی بۆ کۆچی
٢٨	یاسای چوارەم: گۆڕینی ساڵی زاینی بۆ کۆچی
٢٩	یاسای پێنجەم: گۆڕینی ساڵی زاینی بۆ کۆچی
٣٠	یاسای شەشەم: گۆڕینی ساڵی زاینی بۆ کۆچی
٣١	یاسای حەوتەم: گۆڕینی ساڵی زاینی بۆ کۆچی
٣٢	ڕۆژژمێری کۆچی هەتاوی
٣٣	بەشی حەوتەم: گۆڕینی ساڵی(کۆچی هەتاوی) بۆ ساڵی زاینی

٣٤	بەشی هەشتەم: یاسای گۆڕینی ساڵی زاینی بۆ(کۆچی هەتاوی)
٣٥	بەشی نۆیەم: گۆڕینی ساڵی کۆچی هەتاوی بۆ ساڵی کوردی
٣٦	بەشی دەیەم: گۆڕینی ساڵی کۆچی هەتاوی بۆ ساڵی کۆچی
٣٧	بەشی یازدەیەم: دۆزینەوەی ماوەی سەد ساڵی سەدەیەك
٣٨	بەشی دوازدەیەم: زانینی ساڵێك کەدەکەوێتە چ سەدەیەك
٣٩	بەشی سیازدەیەم: زانینی نیوەی یەکەم و دووەمی سەدەیەك
٤٠	چەند زانیاریەکی پێویست لەسەر خشتەی ساڵی کۆچی بۆ زاینی
٤١	خشتەی ساڵە گۆڕاوەکانی کۆچی بۆ زاینی
٤٢	چەند زانیاریەکی پێویست لەسەر خشتەی ساڵی کۆچی هەتاوی بۆ زاینی
٤٣	خشتەی ساڵە گۆڕاوەکانی کۆچی هەتاوی بۆ زاینی
٤٤	چەند تێبینیەکی گرنگ
٤٥	سەرچاوەکان
٤٦	پرۆفایلی ئامادەکار

کتێبخانەی ...

پێشکـــەش

- بە ڕۆشنایی چاو و ئارامی دڵم

(ئاریا ، داریا)

- بەهاوسەری خوشەویستم

(نـیـهایـەت)

- بەو زانکۆیەی بویە شارێگەی نوسینەکانم

(زانکۆی هەڵەبـجە)

هەواڵنامەی کتێب

سوپاس و پێزانین

جێگەی خۆیەتی لێرەدا لەناخی دڵمەوە سوپاس و پێزانینی خۆم ئاڕاستەی هەموو ئەو کەسانە بکەم ئەگەر بەیەك وشەش بێت هاوکارم بوون لەئامادەکردنی ئەم بەرهەمەدا بەتایبەت(د.حسین جاف. پ.ی.د.نەریمان عەبدولا، م.ئەیوب(ئارپاك). پ.ی.د.کەیوان ئازاد) کەهەریەکەیان بەوردی پێداچونەوەیان کرد بەساڵەکانی کۆچی و کوردی و کۆچی هەتاوی و زاینی) بەپێشنیارەکانیان ئەم بەرهەمەیان زیاتر دەوڵەمەند کردم.سوپاسی ئەو کەسانەش دەکەم کەلەپەیداکردنی کتێب و پێدانی زانیاری و لەوەرگێڕانی سەرچاوە عەرەبی و فارسیەکان هاوکارم بوون(د.زریان حاجی،م.بیلال. م.سەرکەت. م. نظیف. م.بورهان.م.هێمن،ئەحمەد رەنجبار،م.یوسف).

سوپاسی سەرۆکی زانکۆی هەڵەبجە بەڕێز(د.تحسین عبدالکریم)دەکەم ڕەزامەندبوو بۆ لەچاپدانی ئەم بەرهەمە.سوپاسی بەڕێز(د.حسین محمد صالح) کەهاوکاربوو بۆ لەچاپدانی ئەم کتێبە. م.ئاریان دەکەم هەوڵی زۆریدا بۆئەوی ئەم کتێبە چاپ بکرێت.

پێشەکی

ساڵنامە یان ڕۆژژمێر بەیەکێك لەگرنگترین پێوەرەکانی ژیان و زانینی ڕووداوەکانی مێژووی مرۆڤایەتی ئەژماردەکرێت، ڕۆژژمێر لەڕابردوویەکی زۆر کۆنەوە مرۆڤ بەکاری

دەهێنێت و لەگەڵ ژیانی مرۆڤدا سەری هەڵداوەو گرنگی خۆیی هەبووە، بەهۆی وردبونەوەو تێڕامانی مرۆڤ لە دیاردە سروشتی و فەلەکیەکان و دووبارە بوونەوەی دیاردەکان هەوڵیدا پێوەری کات و ڕۆژەکان دیاری بکات تاگەشت بەدیاریکردنی ڕۆژژمێر، چونکە بەهۆی ڕۆژژمێرەکانەوە ڕووداو و دەقە مێژوویەکان پشت ئەستور کراون و هۆکاری ڕەسەنایەتی ڕابردووە کۆمەڵ و نەتەوە و گەلان و ئاینەکانیش بوون، ڕۆژژمێر لەئەنجامی چەندین هەوڵی بەردەوام وجیاوازی گەلانی سەر زەوی بەپێی سەردەمە جیاوازەکان هاتوەتەکایەوە.بەهۆی ڕۆژژمێرەکانیشەوە ڕووداوەکانی مێژوو پارێزراون و لەلایەکی دیکەشەوە هۆکاری گەیشتنی ئەو ڕووداوانە بوون بەنەوەکانی ئەمڕۆ و گەیاندنی بەنەوەکانی داهاتوو.

لەمێژووی مرۆڤایەتیدا گەلێك جۆر لەڕۆژژمێری گرنگ داهێنراون و کاریان پێکراوە، لەم سۆنگەیەشەوە هەر گەل و نەتەوە و ئاینێك لەسەر زەوی خاوەنی ڕۆژژمێری تایبەت بەخۆیان بوون و بەکاریان هێناوە، لەم سەردەمی ئێستاماندا ڕۆژژمێری گریگۆری یان زاینی کە چاککراوی ڕۆژژمێرەکانی پێش خۆیەتی بەشێوەیەکی گشتی لەولأتانی جیهاندا کاری پێدەکرێت و وەك ڕۆژژمێرێکی گشتی لێهاتووە لەبەکارهێناندا، هاوکاتیش ڕۆژمێری کۆچی یەکێکی دیکەیە لەو ڕۆژمێرە گرنگانەی لەنێو جیهانی ئیسلامیدا بەکار دەهێنرێت، هەندێك ڕۆژژمێری دیکە هەیە تایبەتە بەدەوڵەتێك یان زیاتر وەك ڕۆژۆمێری کۆچی هەتاوی کەتاکە ڕۆژژمێرە لەئێرانی ئەمڕۆدا بەکار دەهێنرێت، سەرەڕای ئەو ڕۆژژمێرە گرنگانەش ڕۆژژمێری دیکەش هەیە تایبەتە بەنەتەوەیەکی دیاریکراوی وەك نەتەوەی کورد کەیەکێکە لەنەتەوەکانی سەر زەوی وەك نەتەوەکانی دیکەی دونیا خاوەن ساڵنامەی خۆیەتی کەبە(ڕۆژژمێری کوردی) ناسراوە و ئەمەش بەتایبەت لەهەرێمی کوردستان بەکاردەهێنرێت و زۆرجار شانبەشانی ساڵنامەکانی وەك ساڵنامەی (زاینی و

کۆچـی)ی کـاری پێـدەکرێت. لەبـەر ئـەوە خوێنـەر کـەم تازۆرێـك ئاشـنابێت بـەم ڕۆژژمێرە گرنگانە لـەنێو ئـەم کتێبـەدا بـەکورتی بـاس لـەو چـوار ڕۆژژمێـرە کـراوەو زانیاریـەکی گرنیگیـان لەسـەر خراوەتـە ڕوو ئەمـەش بەرچـاو ڕوونیـەکی باشـە بـۆ خوێنەر،مەستمان لەئامادەکردنی ئەم چوار ڕۆژژمێـرە کەلـەم پەرتوکـەدا باسـکراون ئەوەیە یاساکانی چۆنیەتی گۆڕینی ئەم چوار ڕۆژژمێرەمان بۆ یەکدی خستوتە ڕوو بۆ ئەوەی ئێوەی بەڕێز زانیاریـەکی باشـتان لەسـەریان هەبێت،لەبـەر ئـەوە باسـی ڕۆژژمێرەکانی دیکەمان بەپێویست نەزانیوە و لەگرنگی ئەوانیش کەم ناکەینەوە.

لایەنێکی گرنگی دیکەی ئەم کتێبە ئەوەیە کەهەموو توێژینەوە مێژووییەکان کەباس لەڕووداوە مێژووییەکانی کۆمەڵگەی مرۆڤایەتی دەکەن پێویستە ئاماژە بەساڵی ئەو ڕووداوە مێژووییە بکەن و بوونی ساڵەکەش گرنگی مێژووی خۆی دەدات بە ئەو مێژووە کەتۆمار کراوە، جاساڵەکەش کۆچی یان کوردی یان زاینی یان کۆچی هەتاوی بێت، پێویستە توێژەر کەلەم سەردەمەدا توێژینەوەی مێژووی لەسەر مێژووی ئیسلام(کۆچی) یان مێژووی ئێرانی(کۆچی هەتاوی)ئەنجام دەدات واباشترە ساڵەکە بگۆڕێت بەوشێوەیەیی کەتوێژەر لەم سەردەمەدا توێژینەوەکەی تێدا دەکات کەزاینیە چونکە ئەمە ساڵێکی جیهانیەو کاری پێدەکرێت.

هەرچەند سەرەتای گۆڕینی ساڵی ساڵنامەکان جیاوازن و چەند مانگێکیان پاش و پێشی یەکتر دەگۆڕێن، لەبەر ئەوە یەکسانکردنەوەو گۆڕینی ساڵەکان هەروا کارێکی سادەو ساکار نیە بەڵام لایەنێکی گرنگی ئەم کتێبە ئەوەیە بەشێکی زۆری یاساکانی گۆڕینی ساڵەکان لەساڵنامەیەکەوە بۆ ساڵنامەیەکی دیکە ئامادەکراوەو دەتوانرێت لەهەموو کاتێکدا بەئاسانی بەکار بهێنرێت و

هەولێرنامەی کتێب

سودی لێوەربگیرێت و تەواوی ساڵەکان وەك خۆی یان زۆر بەنزیککراوی و بەشێوازێکی زانستی بدات بەدەستەوە،ئەمەش پێویستیەکی زۆر گرنگە کەتوێژەری بواری مێژوو لەهەموو کاتێکدا پێویستی پێیەتی، بۆیە بەشێوەیەکی گشتی هەوڵم داوە ئەم کارە لەچوار چێوەی چەند یاسایەکدا کۆبکەمەوەو ئامادەی بکەم وبخەمەڕوو بۆ توێژەران و خوێندکاران و ئەو کەسانەی سەرقاڵی توێژینەوەن لە مێژووی ئیسلام یان لەمێژووی کورد یان هەربابەت و سەردەمێکی دیکەی مێژوو، ئەمەش بۆ زیاتر دەوڵەمەندکردنی توێژینەوەکەیان دەبێت.

جگە لەڕۆژژمێرەکان و چۆنیەتی گۆڕینی ساڵەکان لەنێوان یەکتردا لایەنێکی گرنگی دیکەی ئەم کتێبە ئەوەیە کاتێك خوێندکارێك یان خوێنەرێك سەدەیەك دێتە پێش چاوی ڕوون نیەکە لەکەیەوە دەست پێدەکات و تا چ ساڵێك دەگرێتەوە یان نازانێت نیوەی یەکەم و دووەمی سەدەیەك چۆن دیاری بکات،ئەمەش زۆر بەجوانی و بەئاسانی جیاکراوەتەوەو بەکارهێنەر دەتوانێت بەباشی لێی تێبگات و کاری پێبکات.

لەگەڵ هەموو ئەوانەشدا ئەمەی کەنوسراوە و ئامادەکراوە لەم پەرتوکەدا بۆ(مامۆستایانی بەشی مێژوو و کۆمەڵایەتی یان و توێژەرانی بواری مێژوو یان خوێندکارانی بەشی مێژوو و کۆمەڵایەتی) پێویستەیەکی گرنگە چونکە ڕووبەڕووی ئەم ڕۆژژمێرانە وچۆنیەتی گۆڕینی ساڵەکان و ئەم پرسیارانە دەبێتەوە لەسەر ڕۆژژمێرەکان و چۆنیەتی سەرهەڵدانیان، جگەلەوەش ئەم کتێبە دەستگیرۆییەکی تەواوە بۆ (مێژوونوسان، ڕۆژنامەنوسان، مافناسان،خوێندکاران) بۆ هەموو ئەوانەی پێویستیان بە گۆڕینی ساڵێکە

لەڕۆژژمێرێکەوە بۆ ڕۆژژمێرێکی دیکە و ناسینی ڕۆژژمێرەکان و زانینی سەدەکان و ماوەی سەدەکان.

لایەنێکی گرنگی دیکەی ئەم کتێبە ئەوەیە لەبەشی کۆتایی ئەم بەرهەمەدا خشتەی ساڵە گۆڕاوەکانی کۆچی بەرامبەر زاینی ئامادەکراوە، کە لە ساڵی(١)یەکەمی کۆچی دەستی پێکردوە بۆ ساڵی (٢٠٨٢)زاینی و ساڵەگۆڕاوەکان لەخشتەکەدا لەبەرامبەر یەکدی نوسراون کەساڵێکی کۆچی بەرامبەرە بەساڵی زاینی.جگەلەوەش خشتەی ساڵە گۆڕاوەکانی کۆچی هەتاوی بۆ زاینی ئامادەکراوە کەلە ساڵی(١٣٠٤) کۆچی هەتاوی دەستی پێکردوە بۆ ساڵی(٢٠٣٧)ی زاینی،ئەمەش ئاسانکارییەکی دیکەیە بۆ توێژەران و خوێندکاران ئەگەر هاتوو بەکارهێنانی یاساکان گران بوو لایان یان بەئاسانی تێی نەگەشتن و ویستیان خێرا ساڵەکەیان دەستکەوێت ئەوا لەڕێگەی ئەم دوو خشتە ئامادەکراوەوە ئەو ساڵەیان دەست دەکەوێت کەمەبەستیانە.

لەئامادەکردنی خشتەی ساڵە گۆڕاوەکانی کۆچی و زاینی سوودم لەچەند سەرچاوەیەکی گرنگ وەرگرتووە وەك (ڕۆژژمێرەکانی کۆچی و زاینی:گ.س.فریمان– گرێنڤیل،السنوات الهجرية والميلادية:محمودالحاج رحيم،دليل الادوار الحضارية والتاريخية:د.محمد جاسم المشهداني،التقويم دراسة للتقويم والتوقيت والتأريخ مع جداول مفصلة لمقابلة التاريخ الهجري بالميلادي:اكرم حسن العلبي).

لەکۆتایدا ئەوەی شایەنی ئاماژە پێکردنە ئەوەیە من وەك ئامادەکاری ئەم کتێبە داهێنەری ئەم یاسایانە نیم، بەڵکو لەسۆنگەی هەستکردن بەوەی ئەم کارە لەنێوەندەکانی خوێندندا زانیاری لەسەر کەمەو پێویستیەکی

گرنگیشه،لەبەر ئەوە تەنها ئەرکی کۆکردنەوەم لەنێو کتێب و ماڵپەڕەکاندا لەئەستۆ گرتووەو ڕێکم خستوون، کەلە سەردەمی خوێندنم لەزانکۆی سلێمانی تا کاتی لەچاپدانی ئەم کتێبە لەهەوڵی کۆکردنەوەی ئەم کارەدابووم. لێرەدا وەك یاسا ناوم هێناون و لەچەند یاسا و بڕگەیەکدا کۆمکردونەتەوە، ئەم کارەش هەوڵ و ماندوبونێکی زۆری ویست تاگەشت بەم ئەنجامە.لەڕاستێدا ئەم پەرتوکەی بەردەستت یەکەمین هەولێکە، کەزۆربەی زۆری یاسا هزریەکانی چۆنیەتی گۆڕینی ساڵی ساڵنامەکان بۆ یەکدی تێدابێت و کورتە باسێکی ڕۆژژمێرە گرنگەکانی وەك:(کوردی، کۆچی، زاینی، کۆچی هەتاوی) لەخۆگرتبێت و لەهەمان کاتدا خشتەی ساڵە گۆڕاوەکانی کۆچی بۆ زاینی و کۆچی هەتاوی بۆ زاینی تێیدا ئامادەکرابێت و بەم شێوەیە خرابێتە بەردەست بۆ ئێوەی بەڕێز. هیوادارم بەم کارەم کەلێنێکی بچوکی کتێبخانەی کوردیم پڕکردبێتەوەو سودێکی باشم بەمێژوونوسان و توێژەران و خوێندکارانی بەشەکانی مێژوو و زانستە کۆمەلآیەتیەکانی زانکۆ گەیاندبێت و کارئاسانیەکی باشم بۆ کردبن، بەهیوام لەهەڵەو کەم و کوڕیەکانم ببورن.

ئارام مەجید شەمێرانی

٢٠١٨

ڕۆژژمـــێری کـــــوردی

نەتەوەی کورد یەکێکە لەنەتەوە کۆن و ڕەسەنەکان، بەدرێژای مێژوو بوونی خۆی وەك نەتەوە سەلماندووەو خاوەن شارستانیەت و کەلتور و فەرهەنگی

خۆیەتی، نەتەوەی کورد لەمێژە خاوەن ڕۆژژمێری خۆیەتی و گرنگی پێداوە، مێژووش ئەمەی بۆ سەلماندوین کەنەتەوەی کورد لەم بوارەدا زۆر پێش نەتەوەکانی دیکەی دراوسێی کەوتووە، ئەوەتا ئەگەر بەراوردێکی نێوان مێژووی ڕۆژژمێری کوردی و کۆچی زاینی و کۆچی هەتاوی بکەین ئەوەمان بۆ دەردەکەوێت کەوا مێژووی ڕۆژژمێری کوردی زۆر لەپێش مێژووی ڕۆژژمێری ئەو نەتەوانەوە دەست پێدەکات کە کوردیان بەسەردا دابەشکراوە یان کوردیان تێدا نیشتەجێ بووە، بۆنمونە ساڵی کوردی نزیکەی(٧٠٠)ساڵ پێش ڕۆژژمێری زاینی و (١٢٧٩)ساڵ پێش ڕۆژژمێری کۆچی و (١٣٢١)ساڵ پێش ڕۆژژمێری کۆچی هەتاوی ئێرانی کەوتووە،دەردەکەوێت کە گەلی کورد خاوەن داهێنان و مێژوویەکی دێرینترە لەو مێژووانە،ئەمەش پێشکەوتوویی ڕۆژژمێرو شارستانیەتی کوردی دەردەخات کە چۆن لەمێژە کوردەکان خاوەن ڕۆژژمێرو شارستانیەت بوون و پێش نەتەوەکانی دیکە گرنگیان بەڕۆژژمێر داوە و کاریان پێکردوە و بەکاریان هێناوە.

هەموو نەتەوەیەك ڕۆژژمێرێك یان ڕۆژی سەری ساڵی خۆی هەیە کەسەرەتای ساڵی نوێ یان ڕووداوێکی مێژووی گرنگە وەك سەرەتای ڕۆژژمێر شانازی پێوە دەکەن، هەر وڵاتێك بەگوێرەی ڕۆژژمێر (تقویم)ێك کاروباری خۆی بەڕێوە دەبات، ساتی ڕووداوێکیش بووە بە دەستپێکی ڕۆژژمێرەکەی. زۆربەی وڵاتان بەگوێرەی "ساڵی زاینی" هەڵسوکەوت دەکەن" هەندێ وڵاتیش وەکو(چین،ئەفغانستان، ئێران) پەیڕەوی ساڵی دیکە دەکەن. دانیشتوانی هەر پارچەیەك لە کوردستانیش چونکە وڵات و دەسەڵاتی سەربەخۆیان نییە، خۆنەویست ڕۆژژمێری ئەو وڵاتە بەکار دەبەن کە تێیدان و دابەشکراون

بەسەریاندا. هەڵبەت کورد سەرەڕای بێ وڵاتی، لەئێستادا ساڵنامەی تایبەت بەخۆی هەیە کە بە(ڕۆژژمێری کوردی)[٢]ناسراوە.

لەڕۆژژمێری زاینیدا ڕۆژی ١/١ واتە (١)ی کانونی دووەم سەرەتای هەموو ساڵێکی زاینیە، یان لەڕۆژژمێری کۆچیدا ڕۆژی ١/١ واتە(١)ی موحەڕەم سەرەتای هەموو ساڵێکی کۆچیە، بەڵام نەتەوەی کورد یەکێکە لەنەتەوە کۆنەکان و پێش زۆرێك لەنەتەوەکانی دیکە کەوتوە لەڕووی دانانی ڕۆژژمێرەوە،سەرەتای هەموو ساڵیکی کوردی١/١ واتە ١ی نەورۆز کەبەسەرەتای ساڵنامەی کوردیی دادەنرێت و بەرامبەرە بە ٣/٢١ ساڵنامەی زاینی ،کەواتە جیاوازی هەردوو ساڵی زاینی و کوردی نزیکەی دوو مانگ و ٢٠ ڕۆژ دەبێت.

زۆربەی زۆری مێژوونوسان و توێژەرانی بواری مێژوو ڕێکەوتی (١/١/٧٠٠پ.ز)[٣] بەسەرەتای ساڵنامەی کوردیان داناوە، لێرەدا تەنیا

---

[٢] – ئەم ڕۆژژمێرە گرنگی تایبەتی خۆی لەمێژووی کورددا هەیە و ئەبێتە هۆکارێکی سەرەکی بۆ لێك بەستنمان و سیمایەکی گشتی بەناسنامەی نەتەوەییمان دەبەخشێت، بۆئەوەی ئەم ڕۆژژمێرە ئەرکی مێژووی خۆی جێبەجێ بکات منیش وەك ئامادەکاری ئەم بەرهەمە هەمان پێشنیاری بەڕێز(د.وریا عومەر ئەمین)دەکەم کەلەناوەندەکانی زانکۆدا بخوێندرێت بەتایبەت لەبەشی مێژوو و زانستەکۆمەڵایەتیەکان وەك بابەتێکی مێژوویی و لەبەشی جوگرافیا وەك بابەتێکی جوگرافی و فەلەکی و لەبەشی بیرکاریدا وەك بابەتێك بۆ مەنتقی بیرکاری و گواستنەوە لەسیستەمێکەوە بۆ سیستەمێکی دیکە، ئەمەش بۆئەوەی نەوەی داهاتومان شارەزاییەکی باشی لەبەرکارهێنان و ناسینی ساڵنامەی کوردی هەبێت و گرنگی بەبەکارهێنانی بدات.

[٣] – لەڕاستیدا هەندێك لایان وایە باشترە لەبری ساڵی ٧٠٠پ.ز دەبێت ساڵی ٦١٢پ.ز بەکاربهێنرێت، چونکە ئەوانە لایان وایە لەساڵی ٦١٢ پ.ز مادەکان بەسەر ئاشوریەکاندا سەرکەوتن وکۆتاییان بەئیمپراتۆری ئاشوری هێناو بەهاری ئەو ساڵە ئاگر لەسەر شاخەکان

ڕووداوێکی مێژووی کەڕۆژژمێری کوردی بۆ بگەڕێتەوە دامەزراندنی (دەوڵەتی ماد)ە،ئەو دەوڵەتەی حەوت سەدە پێش زاین لەهەرێمی موکریانی خۆرهەلاتی کوردستان دامەزراو شاری ئەکبەتان(هەمەدان)ی کردەپایتەخت. دیارە گێڕانەوەی ڕۆژژمێری کوردی بۆ دامەزراندنی دەوڵەتی ماد لەلایەن هەر مێژوونوس و توێژەر و نوسەرێکی کورد یان خۆرهەلاّتناس و کوردناس و بێگانەیەکەوە بوبێت جێگەی ڕێز و ستایشە، چونکە گێڕانەوەی تاکە ڕۆژژمێری کوردی بۆ بیرەوەریی دامەزراندنی دەوڵەتێك لەسەر خاکی کوردستان لەشوێنی خۆیدابووە، لەپەراوێزی وەها ڕووداوێکی مێژوویدا جێگەی خۆیەتی ئاماژە بەوە بکەین کەگێڕانەوەی مێژووی ڕۆژژمێری کوردی بۆ دامەزراندنی دەوڵەتی ماد بەلگەی ئەوەیە کەئێمەی کورد پێش(٧٠٠پ.ز)خاوەن دەوڵەت و کیانێکی بەهێزی وەك دەوڵەتی ماد بوین لەمێژووی شارستانیەتدا.

مەبەستمان لەساڵی (٧٠٠پ.ز) بۆ سەرەتای ساڵنامەی کوردی ئەو ساڵەیە کە (دیاکۆ)ی کورد هەموو تیرەو هۆزەکانی نەتەوەی مادی یەکخست و

کرایەوە بەهۆی سەرکەوتنی مادەکان بەسەر ئاشوریەکاندا.بەلاّم ئەوەی تائێستا لەلایەن مێژوونوسان و توێژەرانی بواری مێژوو بەڕاستر دەزانرێت ساڵی ٧٠٠پ.ز کەسەرەتای دامەزارندنی دەوڵەتی مادەو وابەباشتر دەزانرێت دامەزراندنی دەوڵەت بکرێتە بنەما نەك سەرکەوتن لەشەردا،چونکە گەلێك مێژووی لەسەر بناغەی ڕووخاندنی دەسەلاّت و گەلێکی تر بنوسێتەوە،هاوکات بەم کارە ئێمەی کورد ئەو مێژووەی پێشتر هەمان بوو نکوڵی لێدەکەین،لەبەر ئەوە لەئێستادا کۆدەنگی مێژوونوسان لەسەر ساڵی(٧٠٠پ.ز)ەو ئەوە وەك سەرەتاو دەسپێکردنی ساڵنامەی کوردی دادەنرێت و زۆر بەی زۆری ئەو ساڵنامانەی ئێستا دانراون لەسەر ئەمە دەڕۆن و ئەم ساڵەیان واتە ساڵی دامەزراندنی دەوڵەتی مادیان کردووەتە بنەمای ساڵنامەی کوردی.

لەدەوری دەسەڵاتەکەی خۆی کۆیکردنەوەو ئیمپراتۆری مادی دامەزراند و ڕۆڵێکی گەورەی لەمێژووی کورددا گێڕا. گێڕانەوەی مێژووی ساڵنامەی کوردی بۆ دامەزراندنی دەوڵەتی ماد بەڵگەی ئەوەیە ئێمەی کورد لەساڵانی(٧٠٠– ٥٥٠ پ.ز) خاوەن دەوڵەتێکی بەهێزی وەك دەوڵەتی(ماد)بوین کەفەرمانڕەوایەتی خاکی کوردستانی کردووە. لەم دوایەشدا هەندێك لایەن و زاناکانمان بەتایبەت وەك(بەدرخانیەکان و مامۆستا عەلادین سەجادی و پیرەمێردی شاعیر)[٤] وایان بەباش زانی دامەزراندنی دەوڵەتی ماد بکرێتە سەرەتای ساڵی کوردی و تەنانەت لەڕۆژژمێری پیرەمێردی نەمردا دامەزراندنی دەوڵەتی ماد بەسەرەتای ساڵنامەی کوردی ژمێردراوە. ئەوەی گرنگە ئەوەیە لەسەردەمی حکومەتی هەرێمی کوردستان و لەئێستادا لەدەزگاکانی میریدا ئەم (ڕۆژژمێرە بەشێوەیەکی ڕەمزی بەکاردەهێنرێت)[٥] لەپاڵ ساڵی زاینی لەبەرێکردنی ئیش وکارەکاندا.

---

[٤] – ئەم بۆچونە لەبەڕێز(د.کەیوان ئازاد) وەرگیراوە

[٥] – ئەوەی جێگەی ئەسەفە ئەوەیە لەدوای ڕاپەڕین و دامەزراندنی یەکەمین حکومەتی کوردی لەهەرێمی کوردستان، دەکراحکومەت ڕۆژژمێری کوردی بەشێوەیەکی فەرمی و بەپێی یاسا بسەپاندایە کەدەبێت لەسەر جەم دام و دەزگاکانی میریدا ئەم ڕۆژژمێرە بەکاربهێنرێت و کاری پێبکرێت.جگەلەوەش لەئێستادا لەهەرێمی کوردستاندا چەندین کەناڵی گرنگی ئاسمانی و ناوخۆیی و چەندین کەناڵی بیستراو نوسراوی جۆراوجۆری ئیسلامی و عەلمانی هەیە بەڵام بەدەگمەن نەبێت هیچ یەکێك لەو کەناڵانە ڕۆژژمێری کوردی بەکارناهێنن و هیچ ئاماژەیەکی پێنادەن لەکاتێکدا دەبوایە لەگۆشەیەکی کەناڵەئاسمانیەکان یان بڵاوکراوەکان ڕۆژ و مانگ و ساڵی کوردی لەگەڵ ڕۆژژمێرەکانی کۆچی و زاینی بەکار بهێنن.بەڵام زۆر بەداخەوە خۆمان گرنگی بەشارستانیەت و فەرهەنگ و ڕۆژژمێری خۆمان نادەین.لەکاتێکدا دەبینین و دەبیستین ولاّتانی دیکە چۆن گرنگی بەڕۆژژمێری خۆیان دەدەن.

هەواڵنامەی کتێب

دەستپێکردنی ڕۆژژمێری کوردی:

ئەوەی تائێستا یەکلای بووەتەوە ئەوەیە یەکەم ساڵی دەستپێکی ڕۆژژمێری کوردی ٧٠٠ ساڵ پێش لە زایین بووە کە دامەزراندنی دەوڵەتی مادە،بەهاری ئەو ساڵەش دەستپێکی ساڵەکە بووە واتە ١ی نەورۆز(خاکەلێوە). هەروەکو چۆن ساڵی کۆچی هەتاوی هاوکات نییە لەگەڵ ساڵی زاینیدا، ساڵی کوردیش لەگەڵ ساڵی زاینی و کۆچیدا هاوکات نییە.

ڕۆژژمێری کوردی، ڕۆژژمێرێکی تایبەتە بەگەلی کورد و سەرەتای دەستپێکردنیشی (واتە ساڵی یەکی ئەم ڕۆژژمێرە)ئەو ساڵەیە کە ئیمپراتۆری گەورەی ماد لەلایەن دیاکۆوە دامەزرا،کەهەزارەی یەکەمی پێش زاین بوو، ساڵ و ڕۆژی کوردی ساڵێکی هەتاویە واتە بەگوێرەی سوڕی زەوی بەدەوری خۆردا و لەچوار وەرز پێکهاتووە و هەر وەرزێك خۆی لەسێ مانگ پێکهاتوە،بەم شێوەیە(مانگەکانی وەرزی بەهار: نەورۆز،گوڵان جۆزەردان)و (مانگەکانی وەرزی هاوین: پوشپەر، خەرمانان،گەلاوێژ[٦]) و(مانگەکانی وەرزی پایز: ڕەزبەر، گەلاڕێزان، سەرماوەرز) و (مانگەکانی وەرزی زستان بەفرانبار،ڕێبەندان،ڕەشەمێ)، وەرزەکانی ساڵیش لەناوی سروشت و کشتوکاڵەوە هاتوە.ژمارەی ڕۆژەکانی ساڵنامەی کوردی بەم شێوەیەن:(شەش مانگی سەرەتای ساڵ لە ٣١ ڕۆژ پێکهاتووە و پێنج مانگی دواتری ساڵ لە٣٠ ڕۆژ پێکهاتوون و مانگی کۆتای ساڵ واتە مانگی دوازدە(ڕەشەمێ) لەساڵی

[٦] – ئەوەی ڕاستی بێت لەهەندێك ڕۆژژمێری ئەلیکترۆنی و هەندێك نوسراودا شوێن گۆڕکێ بەهەردوو مانگی خەرمانان و گەلاوێژ کراوە واتە گەلاوێژ پێش خەرمانان خراوەو کراوەتە دووەم مانگی وەرزی هاوین، بەڵام ڕاستیەکەی مانگی خەرمانان پێش گەلاوێژە.

ئاسایدا ٢٩ ڕۆژ و لەساڵە پڕەكانیشدا لە ٣٠ ڕۆژپێك دێت، كۆی ڕۆژەكانی ساڵ لەڕۆژژمێری كوردیدا ٣٦٥ ڕۆژ و ٦ كاتژمێر لەساڵی ئاسایدا،بۆ ئەوەی ئەو شەش كاتژمێرە كەلە چوار ساڵدا دەبێتە شەو ڕۆژێك كێشە دروست نەكات هەر چوار ساڵ جارێك مانگی ڕەشەمێ دەبێتە٣٠ ڕۆژ كەپێی دەڵێن ساڵی كەبیسە(پڕ) و دەبێتە ٣٦٦ڕۆژ. بەمەش (ساڵ و مانگە كوردیەكان)[٧]،لەكاتی دامەزراندنی یەكەم حكومەتی مادەكان بەدەستی دیاكۆ پەیدابوون. هەر سەبارەت بەدانانی مانگە كوردیەكان د.كەیوان دەڵێت:مانگە كوردیەكان عەلادین سەجادی و پیرەمێردی شاعیر دایاننناو بەندەش لەكۆتای نەوەدەكانی سەدەی بیست بەزانستیم كردن)[٨].

سەرەتای ڕۆژ وساڵگۆڕین لەساڵنامەی كوردیدا جیاوازە لەگەڵ ساڵنامەی زاینی و كۆچیدا بەڵام سەرەتای ڕۆژ و ساڵگۆڕینی ساڵنامەی كوردی هاوكاتە لەگەڵ گۆڕینی ڕۆژ و ساڵنامەی كۆچی هەتاوی ئێرانی بەڵام دوو جیاوازی سەرەكی هەیە یەكەم:ڕۆژژمێری كوردی بەپێچەوانەی ڕۆژمێری ئێرانی كۆچی نیە،دووەم:لەسەردەمی كۆماری كوردستان لەمەهاباد ناوی مانگەكان كران بەكوردی و واتای ناوی مانگەكەنای كوردی لێوان لێوە لەواتای جوانی و گوزارشت لەسروشتی جوانی كوردستان دەكەن.بەشێوەیەكی گشتی ساڵ

---

[٧] – لەڕاستیدا زۆر گەڕام بۆ ئەوەی بزانم چۆن و كێ بۆ یەكەمجار ناوی مانگە كوردیەكانی داهێنا چۆن گۆڕانكاری تێداكرا تا گەشت بەو ئاستەی لەسەردەمی كۆماری مەهاباد ناوەكان كران بەكوردی،ئەوەم بەرچاو نەكەوت لەپێشتردا ناوی مانگە كوردیەكان هەر ئەوانەی ئێستا بوون یان بەجۆرێكی دیكە بەكاردەهاتن.وەك ئەوەی لەڕۆژمێرەكانی دیكەدا هاتوە كە ژمارەی مانگەكان گۆڕانكاریان تێداكراو ڕۆژەكان كەم و زیاد كران تاگەشتن بەوەی ئێستا هەیە و بەكاردەهێنرێت.

[٨] – ئەم بۆ چونە لەبەڕێز(د.كەیوان ئازاد)وەرگیراوە

لەڕۆژژمێری کوردیدا لە دوازدە مانگ پێکهاتوە و هەرمانگە و ناوێکی جوانی تایبەت بەخۆی هەیە لەنێو ڕۆژژمێرەکاندا ناویان هاتوەو ڕۆژەکانیان دیاریکراوە بەم شێوەیە هاتووە:

هەواڵنامەی کتێب

ژمارە و مانگ و ڕۆژەکانی ڕۆژژمێری کوردی

ژ.مانگ	ناوی مانگەکان	ناوەکانی دیکەیان	ڕۆژی مانگ
١	نەورۆز	خاکەلێوە،هەرمێ پشکوان	٣١
٢	گولآن	بانەمەڕ،شەستەباران،هێلانە مەل	٣١

٣	جۆزەردان	باران بڕان،بەختەباران،جوتان	٣١
٤	پوشپەڕ	پوشکاڵ، خێڤە	٣١
٥	خەرمانان	جۆخینان،مێوەگەنان،زەخیران	٣١
٦	گەلاوێژ	تەباخ	٣١
٧	ڕەزبەر	هەوڵ پایز،کەوچەڕێن،مشتاخان	٣٠
٨	گەڵاڕێزان	خەزەڵوەر،گەڵاخەزان،سەرپەڵە	٣٠
٩	سەرماوەرز	کەوبەدار،چری دووەم،داروەر	٣٠
١٠	بەفرانبار	هەوەڵ زستان	٣٠
١١	ڕێبەندان	چلەشۆر(چلە)،بەفربارا دووێ	٣٠
١٢	ڕەشەمێ	گوڵەمانگ،بازەبەران،مێش پەڕ ،ڕەشەمە،رەشەمەھ	٢٩ یان ٣٠

هەواڵنامەی کتێب

واتای ناوی مانگە کوردیەکان

وەك ئاشکرایە هەندێك لەمانگە کوردیەکان زیاد لەواتاو مەبەستێکی دیاریکراویان هەیە کەتایبەتە بەجوانی سروشتی کوردستان و کەش و هەواو بەرهەمە کشتوکاڵیەکان،ئەمەش بۆ دەوڵەمەندی زمان و کەلتوری کوردی و سەلیقەی کۆمەڵگەی کوردی و تێکەڵبوونی دەگەڕێتەوە، مانگەکانی ڕۆژژمێری کوردی

بەپێچەوانەی مانگەکانی ڕۆژژمێری کۆچی و زاینی و ڕۆمانی و کۆچی هەتاوی هەڵقوڵاوی خاك و کستوکاڵ و سروشتی کوردەوارییە و لەو سروشتە جوانەشەوە سەرچاوەی گرتوە، بەلاّم ناوی مانگەکانی ڕۆژژمێرەکانی دیکە هەریەکەو مەبەستی تایبەتی خۆی هەیە کە گوزارشتە لەناوی خوداوەندە دەستکرد و خورافیات و ئەفسانەییەکان یان گوزارشت بووە لەناوی پاشا و سەرکردەکان و ئەفسانەکان یان شالاّو دابونەریتی هۆزەکانی سەردەمی نەفامی لەپێش هاتنی ئاینی پیرۆزی ئیسلام. جگەلەوەش لەڕۆژژمێرەکانی دیکەدا ناوی مانگەکان و ژمارەی مانگەکانیش بەخواستی پیاوانی ئاینی و دەسەلاّتداران گۆڕانکاری تێداکراوە و ئالّوگۆڕ لەناوەکاندا کراوە، لەبەر ئەوە مانگە کوردیەکان لەچاو ئەم مانگانەدا جوانترین و ڕازاوەترین مانا و مەبەستیان هەیەو کەمترین دەستکاریان کراوە، لێرەدا بەکورتی ئاماژە بەواتای ناوی مانگە کوردیەکان دەکەین لەگەڵ ئەو ناوانەی دیکە بۆ مانگەکان بەکاردەهێنرێت.

١. نەورۆز یان خاکەلێوە: مانگی یەکەمی وەرزی بەهارە و سەرەتای ساڵی نوێی کوردییە. واتای نەورۆز (ڕۆژی نوێ)لەوەوە هاتوە کەسەرەتای بەهارەو تازە گژوگیا لەسەر خاك بەرز دەبێتەوە، خاکەلێوە بەواتای ئەوەی کاتێك ئاژەڵەکان ئەم گژوگیایە دەخۆن خاك و خۆڵ لەگەڵدایەو بەدەم و لێویەوە دەبینرێت و وتراوە خاکە لێوە.یان بەو واتایەش دێت کەزەوی بۆش و کلۆر دەبێتەوە،خاك لێو دەکاتەوە هەتا خونچە سەر لەخاك دەربێنێت و موژدەی بەهار و بوژانەوەی سروشت بەخەڵك بدات.نەورۆزیش بەمانای ڕۆژی نوێ و وەرزی بەهارو سەرەتای ساڵی نوێ دێت.ئەمەش پەیوەستە بەزەمەنەوە.

هەواڵنامەی کتێب

٢. گۆلآن یان بانەمەڕ: مانگی دووەمی وەرزی بەهارە.واتای بانەمەڕ لەوەوە هاتوە کەلەم مانگەدا شەنگەبێری کەخاوەن ئاژەڵی وەردە وەك (مەڕوبزن)دەمەو ئێواران نزیك خێڵ و ئاوایی دەکرێنەوە کابان(بەربێری)واتە ئافرەتی خاوەن ماڵ دەچنە بزن ومەڕ دۆشین، لەو جێگایەدا ئاژەڵەکان تێیدا مۆڵ دراون دەوترێت بانەبێری و ناونراوە بانەمەڕ، یان بەو واتایەش دێت کەش و هەوا خۆشدەکات و ئاژەڵەکان لەدەر و دەشت و بانەکان دەمێننەوە و بەشاخ و کێوان هەڵدەگەڕێن و چونکە خەمی گەڕانەوە بۆ ناومال و جێگەیان نابێت بەوەش دەگوترێت بانەمەڕ واتە مەڕ دەچێتە بان و شوێنە دوورەکانی چیا. گولآنیش بەواتای ئەوەی لەم مانگەدا گوڵە بەهاریەکان دەپشکوێن و سەردەردێنن و سروشت بەگوڵ وگولزاری ڕەنگاوە ڕەنگ دەڕازێتەوە و مانگی گوڵ و جوانیە و پەیوەستە بەسروشتی کوردستان.

٣. جۆزەردان: مانگی سێیەمی وەرزی بەهارە.واتای جۆزەردان لەوەوە هاتەوە کەلەم مانگەدا کێڵگەکانی جۆ بەرەو پێگەشتن دەچن و جۆ زەرد دەبێت و ڕووی سروشتی سەوزاریی بەهۆی گەرمی خۆرەوە زەرد هەڵدەگەڕێت و سەوزای بەهار بەرەو نەمان دەچێت لەبەر ئەوە ناونراوە جۆزەردان و پەیوەستە بەکشتوکاڵەوە.

٤. پوشپەڕ: مانگی یەکەمی وەرزی هاوینە و یەکەم ڕۆژی چلەی هاوین لەم مانگەدایە. لەم مانگەدا گژوگیای سەوز و بەرووبومە کشتوکاڵیەکان وشك دەبن و ئەوەرن و تەختی زەوی دەبن دەبنەپوش وبەدەم گێژەلوکە و شنەی شەماڵەوە دەوکەونە چەم و دۆڵەکان،بۆیە بەم مانگە وتراوە پوشپەڕ،ئەمەش پەیوەستە بەسروشتەوە.

٥. خەرمانان: یەکێکە لەمانگەکانی ساڵی کوردی دووەم مانگی وەرزی هاوینە.لەم مانگەدا گژوگیاو بەروبومە کشتوکاڵیەکان بەرهەم دێن و پێدەگەن وخەلەو خەرمان خڕدەکرێتەوە و خەرمانی لێدروست دەکرێت، لەم سۆنگەیەشەوە بەو مانگە وتراوە خەرمانان.ئەمەش پەیوەستە بەبەرهەمی کشتوکاڵەوە

٦. گەلاوێژ: ئەم مانگە سێیەم مانگی وەرزی هاوینە.کاتێك ٤٥ ڕۆژ لەهاوین دەڕوات و دونیا بەرەو فێنکی دەچێت و ئەستێرەی کۆچەری لەوکاتەدا دەردەکەوێت کەئەستێرەیەکی گەشاوەیەو ڕووناکی دەبەخشێت، لەکوردەواریدا دەڵێن گەلاوێژ کەوتووە واتە گەولاێژ هەڵهاتووە، لەبەر ئەوە ئەم مانگە لەناوی ئەو ئەستێرەوە ناونراوە گەلاوێژ.ئەمەش پەیوەستە بەفەلەك و ئەستێرەو ئاسمانەوە

٧. ڕەزبەر: مانگی یەکەمی وەرزی پایزە.وەك لەناوەکەیدا دیارە لەم مانگەدا بەروبومی باخ و ڕەزەمێوەکان بەتەواوی هەمە چەشنەکانیەوە دێنەبەر و پێدەگەن، لەبەر ئەوە بەم مانگە وتراوە ڕەزبەر.ئەمەش پەیوەستە بەبەرهەمی ڕەزداری و میوە جۆربەجۆرەکان.

٨. گەڵاڕێزان یان خەزەڵوەر: مانگی دووەمی وەرزی پایزە. لەم مانگەدا سروشت زیز و زویرە و گەڵای درەختەکان زەرد دەبن و دەوەرن و دەکەونە ژێر درەختەکان و گەڵاڕێزان دەکەن، بای شەماڵ هەڵدەکات و بەرگ و گەڵای دار و دەوەن جیا دەکاتەوەو دەیخاتە سەر زەوی بۆیە بەم مانگە وتراوە گەڵاڕێزان.خەزەڵوەریش لە(خەزان و وەرین،زەردبوون)ەوە هاتوە کەخەزان بەجۆرە بایەك دەڵێن کەگەڵای زەردبووی درەختەکان

دەوەرێنێت،لەبەر ئەوە بە خەزەڵوەر ناوبراوە.ئەمەش پەیوەستە بەسروشت و سروشتی سەوزایی.

٩. سەرماوەرز: مانگی سێیەمی وەرزی پایزە، لەم مانگەدا ئاووهەوا دەگۆڕێت و سەرەتای سەرما و کزەبای سارد دەست پێدەکات، لەبەر ئەوە بە سەرماوەرز ناونراوە ئەمەش پەیوەستە بەکەش وهەواوە.

١٠. بەفرانبار: یەکەم مانگی وەرزی زستانە.لەدوای مانگی سەرماوەرز بەفر لەکێوەکانی کوردستان دەبارێت،لەسەرەتای ئەم مانگەوە سەرماو سۆڵە و بەفربارین دەست پێدەکات،لەبەر ئەوە بەم مانگە وتراوە بەفرانبار.ئەمەش پەیوەستە بەدیاردە سروشتیەکان.

١١. ڕێبەندان: دووەم مانگی وەرزی زستانە، لەکوردەواریدا بە(چلە)ی زستان دەناسرێتەوە. لەم مانگەدا سەرماو سۆڵە و سەهۆڵبەندان و شەختە بەسەر یەکدا دەکەون و ڕێگاکان بەهۆی بارینی بەفری زۆرەوە دەگیرێن و ئەمەش وادەکات کە کاروان و سەردان کەم ببێتەوەو زۆر کات لەم مانگەدا ڕێگە دەگیرێت، لەبەر ئەوە ئەم مانگە ناونراوە ڕێبەندان.

١٢. ڕەشەمێ: سێیەم مانگی وەرزی زستانە.ڕەشەمە واتە ڕەشبونەوەی زەوی دوای ئەوەی بەبەفر سپی پۆش کرابوو. ئیدی هەوا خۆش دەبێت وەرز بەرەو خۆشی دەچێت و زەوی گەرم دەبێت، کچانی کوێستانەکان خۆیان دەدەنە بەر هەتاو ڕەش دادەگەڕێن، خەڵکی دەڵێن:ڕەشە مێ واتە مێینەکان ڕەش دادەگەڕێن، تەنانەن لەم مانگەشدا کوڕانیش مەیلەو وڕبون و ڕەشداگەڕان دەچن، لەبەر ئەوە بەم مانگە وتراوە ڕەشەمێ، لەلایەکی دیکەشەوە لەم مانگەشدا پشیلە دێتە (نەهرۆ) واتە زاوزێ،کەپشیلەی مێ بەدەنگێکی ناساز بەدەوری پشیلەی نێردا بازدەدات

و دەماوێنێت و لەکوردەواریدا بەو دەنگە وتراوە(ڕەش میاو) دواتر مانگەکەی بەناوەوە ناونراوەو بووە بە ڕەشەمێ، جگە لەوانەش لەلایەکی دیکەوە لەکۆتایی ئەم مانگەدا شەوانە ئاژەڵ دەبرێن بۆ شەو لەوەڕ ئەویش لەبەر گیا و سەوزایی ڕەش دێنەوە بەرچاو بەوەش دەڵێن گیا ڕەش،ئەویش کورت دەکرێتەوە بۆ ڕەشەوە واتە شەو ڕەش بوەتە ڕەشەمێ.

ئەم واتا و ناوە جوانانە لەگەڵ سەرهەڵدانی کشتوکاڵ و چاودێریکردنی سروشت و دەرکەوتنی دیاردە سروشتیەکان لەئاسمان و زەوی و کەشە کشتوکاڵیەکان سەریان هەڵداوەو پەیدابوون و زەمەنی ساڵێکی کشتوکاڵیان پڕکردوەتەوە و ئەمەش لەسەرەتای سەرهەڵدانی کشتوکاڵەوە هەبووە.

بەشی یەکەم: گۆڕینی ساڵی زاینی بۆ کوردی

پێویستە ئەوە بزانین کەسەرەتای گۆڕینی ساڵی کوردی لەگەڵ سەرەتای گۆڕینی ساڵی زاینی نیەو نزیکەی دوومانگ و بیست و یەك ڕۆژیان جیاوازە واتە

ساڵی كوردی لەدوای ساڵی زاینیەوە سەرەتای سالگۆڕینی دەست پێدەكات لەبەر ئەوە ئەم یاسایە،تەنیا بۆ مانگەكانی كانونی دووەم و شوبات نابێت، بەلاَم لە (٩) مانگ و (١١) ڕۆژەكەی تردا ئەم یاسایەی بەسەردا جێبەجێ دەبێت لەساڵی زاینیدا واتە لە٣/٢١ی ئازار تاوەكو ١٢/٣١كانونی یەكەم،بەگشتی دەكرێت بلێین(٧٠٠+ساڵی زاینی) دەكاتە ساڵی كوردی و پێویستە ڕەچاوی ئەو ڕۆژ و ڕێكەوتە بكەین لەگەڵ ساڵە كوردیەكەدا هەیە چونكە بەم شێوەیە ڕووبەڕووی دوویاسا دەبینەوە.

یاسای یەكەم : گۆڕینی ساڵی زاینی بۆ كوردی

لەم یاسایەدا ئەگەر ساڵێكی زاینیت هاتە بەردەست ڕۆژ و مانگی لەگەڵ بوو ئەوا بەم دوو یاسایە دەیگۆڕیت بۆ ساڵی كوردی.

یەكەم:ئەگەر هاتوو ڕۆژ و مانگی ساڵەكە كەوتبووە پێش(٣/٢١)ساڵی زاینی ئەوا ئەم یاسایە پەیڕەو دەكەیت بۆنمونە ساڵی (١٩٣٧/٢/١٤)زاینی چۆن دەگۆڕیت:

لەبەر ئەوەی ڕۆژ و مانگی ساڵەكە(٢/١٤) كەوتوەتە پێش مانگی سێی ساڵی زاینی ئەوا ئەم یاسایە پەیڕەو دەكەیت:

یاساكە: ساڵی زاینی +٦٩٩

٦٩٩+١٩٣٧

= ٢٦٣٦

بەم شێوەیە(١٩٣٧/٢/١٤)ی زاینی بەرامبەرە بە (٢٥ی ڕێبەندانی ٢٦٣٦)ی كوردی.

دووەم: ئەگەر هاتوو ڕۆژ و مانگی ساڵەکە کەوتبووە دوای (٣/٢٠)ساڵی زاینی ئەوا ئەم یاسایە پەیڕەو دەکەیت،بۆنمونە ساڵی(١٩٧٧/٧/٧)چۆن دەگۆڕیت:

لەبەر ئەوەی ڕۆژ و مانگی ساڵەکە(٧/٧) کەوتوەتە دوای مانگی سێی ساڵی زاینی ئەوا ئەم یاسایە پەیڕەو دەکەیت:

یاساکە: ساڵی زاینی +٧٠٠

١٩٧٧+٧٠٠

= ٢٦٧٧

بەم شێوەیە(١٩٧٧/٧/٧)ی زاینی بەرامبەرە بە(١٦ی پووشپەڕی ٢٦٧٧)ی کوردی

یاسای دووەم : گۆڕینی ساڵی کوردی بۆ زاینی

یەکەم: ئەگەر هاتوو ڕۆژ و مانگی ساڵەکە کەوتبووە پێش(١١ی بەفرانبار)ی ساڵی کوردی ئەوا ئەم یاسایە پەیڕەو دەکەیت بۆنمونە ساڵی(١٦ی پوشپەڕی ٢٦٧٧)ی کوردی چۆن دەگۆڕیت:

لەبەر ئەوەی ڕۆژ و مانگی ساڵەکە(١٦ی پووشپەڕ) کەوتوەتە پێش مانگی ١١ی بەفرانبار ساڵی کوردی ئەوا ئەم یاسایە پەیڕەو دەکەیت:

یاساکە: ساڵی کوردی —٧٠٠

٢٦٧٧—٧٠٠

= ١٩٧٧

بەم شێوەیە(١٦ی پووشپەڕی ٢٦٧٧)ی کوردی بەرامبەرە بە (١٩٧٧/٧/٧)ی زاینی.

دووەم: ئەگەر هاتوو ڕۆژ و مانگی ساڵەکە کەوتبووە دوای(١٠ی بەفرانبار) ساڵی کوردی ئەوا ئەم یاسایە پەیڕەو دەکەیت بۆنمونە ساڵی(٢٥ی ڕێبەندانی٢٦٣٦)ی کوردی چۆن دەگۆڕیت:

لەبەر ئەوەی ڕۆژ و مانگی ساڵەکە(٢٥ی ڕێبەندان) کەوتوەتە دوای مانگی ١٠ی بەفرانبار ساڵی کوردی ئەوا ئەم یاسایە پەیڕەو دەکەیت:

یاساکە: ساڵی کوردی –٦٩٩

٦٩٩–٢٦٣٦

= ١٩٣٧

بەم شێوەیە(٢٥ی ڕێبەندانی ٢٦٣٦)ی کوردی بەرامبەرە بە (١٩٣٧/٢/١٤)ی زاینی.

بەشی دووەم: گۆڕینی ساڵی کوردی بۆ کۆچی

یاساکە:(ساڵی کوردی– ١٣٢١,٦)×١٠٠÷٩٧

٢٧٠١–١٣٢١,٦)×١٠٠÷٩٧)

١٤٢٢,٠٦١

تێبینی : ئەگەر ماوەکە لە٥٠٪کەمتر بوو لای ئەبەین و ئەگەر لە ٥٠٪زیاتر بوو دەیکەین بە(١) ئەخرێتە سەر ژمارەکە

بەشی سێیەم: گۆڕینی ساڵی کۆچی بۆ کوردی

یاساکە : ساڵی کۆچی− (٣×ساڵی کۆچی)÷١٠٠+١٣٢١,٦

١٤٢٢−(٣×١٤٢٢÷١٠٠) + ١٣٢١,٦

(١٤٢٢− ٤٢,٦٦)+١٣٢١,٦

٢٧٠٠,٩٤

ئەو ژمارەیەی دوای فاریزەکە ماوەتەوە لە ٥٠٪ زیاترە ئەکرێت بە (١) و ئەخرێتە سەر ژمارەکە دەبێت بە (٢٧٠١)ی کوردی

بەشی چوارەم : گۆڕینی ساڵی کوردی بۆ (کۆچی هەتاوی)

هەرچەندە سەرەتای سالگۆڕینی ساڵنامەی کوردی و ساڵنامەی کۆچی هەتاوی لەیەك ڕۆژدان بەڵام بەشێوەیەکی گشتی ساڵی کوردی (١٣٢١) ساڵ لە ساڵی کۆچی هەتاوی گەورەترە. ئەگەر ساڵێکی کوردیت هاتە بەردەست،ئەوا بەم شێوەیە دەیگۆڕین بۆ ساڵی ئێرانی: نمونە ساڵی ٢٧١٤کوردی ساڵی چەندی ئێرانیە ؟

یاساکە: ساڵی کوردی — ١٣٢١= ساڵی ئێرانی

= ١٣٢١− ٢٧١٤

١٣٩٣ ی ئێرانی

ڕۆژژمـــێری کـــۆچـــی[٩]

یەکێکی دیکە لەڕۆژژمێرە گرنگەکان لەجیهانی ئیسلامیدا بوونی هەیە و بەکاردەهێنرێت و کاری پێدەکرێت ڕۆژژمێری کۆچی یان ساڵنامەی کۆچیە، بەعەرەبی (التقويم الهجري)ی پێدەوترێت، ڕۆژژمێری ئیسلامی کەڕۆژژمێری مانگی (قەمەری)ەو بەگشتی بەڕۆژژمێری کۆچی ناسراوە، پشت بەخولانەوەی

[٩] – ئەم ڕۆژژمێرە لەژمارە (٤٧) گۆڤاری ئایندەسازی بلاّوکراوەتەوە.

مانگ دەبەستێت بەدەوری زەویداو هیچ پەیوەندیەکی بەساڵی خۆریەوە نیە، ساڵی مانگی واتە ئەو ماوەیەی کەمانگ لە (هیلال)ی خۆیەوە دەورێکی تەواوی خۆی لەماوەی ٢٩ ڕۆژ و ١٢ کاتژمێر و (٤٤)[١٠] خولەك و٢,٨٠٣٢چرکە دەپێوێت، بەمەش کۆی ڕۆژەکانی ساڵی مانگی لەباری ئاسایدا (٣٥٤) ڕۆژ و (٦)کاتژمێر و(٤٨)خولەك و(٣٦)چرکەو لەباری کەبیسەدا(پڕ) ٣٥٥ڕۆژ دەبێت، ئەم ڕۆژژمێرە بۆ دیاریکردنی (ڕۆژ و مانگ و ساڵ)ی کۆچی کەلەسەرەتای کۆچی پێغەمبەرەوە(ص) لەمەکەوە بۆ مەدینە دەست پێدەکات موسوڵمانان لەهەموو شوێنێك بەکاری دەهێنن بەتایبەت بۆ دیاریکردنی بۆنە ئاینیەکان.

ساڵی کۆچی یەکێکە لەساڵە پڕبایەخەکان لەمێژووی ئیسلام و مسوڵمانان‌دا، بڕیاری کۆچ لەلایەن پێغەمبەر(ص) بڕیارێکی مێژوویی بوو،چونکە موسڵمانان مێژووەکەیان بەساڵی لەدایك بوون و بەڕۆژی هاتنە خوارەوەی وەحی و بەڕۆژی کۆچی دوایی و پێغەمبەر دەست پێناکات بەڵکو بەو ڕۆژە دەست پێدەکات کە پێغەمبەر(ص) لەتەمەنی(٥٣)ساڵیدا لەمەکەوە بۆ مەدینە کۆچی کرد،ئەمەش ڕێکەوتێکی گرنگە لەمێژووی موسڵمانان‌داو دواتر بەساڵی کۆچی ناسێنرا.

ڕووداو ومانگەکانی سەردەمی نەفامی وەك ڕۆژژمێر بەکاردەهاتن:

ئەوەی گرنگە ئاماژەی پێبکرێت ئەوەیە عەرەب لەپێش ئیسلامدا ڕۆژژمێر(تقویم)ی زۆریان هەبووە و کاریان پێکردوە ئەوانەش لێکدەرەوەی ڕۆژ و مانگ بوون بەبێ ئاماژەدان بەتۆماری ژمارەیی بۆ دیاری کردنی بەدوایەکدا

---

[١٠] – لەهەندێك سەرچاوەدا ئاماژە بە (٤٣) خولەك دەکات.

هاتنی ساڵەکان، بەڵکو ئاماژەیان دەدا بەساڵەکان بەپێی ئەو ناوانەی کەڕووداوی گرنگ و دیاریان تێدا ڕوویداوەو کۆمەڵێك ڕووداویان وەك مێژوو دیاریکردوە وەك:(ڕووخانی سەدی مەئرەب (أنهيار سد المأرب)، شەڕی خراپکاران (حرب الفجار)، ناوی سەرۆك هۆزەکان، بومەلەرزە)، بەناوبانگترین ساڵ لای خەڵکی مەکە و ئەو هۆزانەی سەربەئەوان بوون بەکاریان دەهێنا ساڵی فیل(عام الفيل)بوو.بەم شێوەیە عەرەب تا پێش هاتنی ئاینی پیرۆزی ئیسلام کاریان بە(ساڵی فیل)دەکردو تەنانەت تا سەردەمی پەیامبەری ئیسلامیش کارکراوە بەساڵ و ئەو ڕووداوانەی وەك ساڵ دیاری کراون لەسەردەمی نەفامیدا و دواتریش لەسەردەمی موسوڵمانانیش سوودی لێوەرگیراوە، لەو سەردەمەدا ساڵنامە وەك ژمارەی بەدوای یەکدا هاتنی ساڵەکان بونی نەبووە و هەر تیرەیەك بۆخۆی ناوی مانگ و ساڵەکانی بەجیا بەکاردەهێنا، ئەویش وەك ساڵنامەی ئێستا نەبووە بەژمارە ساڵی جیاکردبێتەوە،بۆنمونە بۆ بەکارهێنانی ژمارەی ساڵ، وەك ئەوەی وتبێتیان ساڵی ئەوەندەیە شتێکی ئەوتۆ بەکار نەهاتووە،بەڵکو زیاتر ڕووداوی ساڵێکی دیاری کراو بوەتە ناوی ساڵ و بۆ ئاماژەکردن بەدیاریکردنی مێژووی ڕووداوەکانی پێش و دوای ئەو ساڵە بەکارهاتووە، بۆ ئەمەش ساڵی فیل لەسەرچاوە مێژووییەکاندا هاتووە ئەڵێت: لەساڵی فیل یان دوو ساڵ پێش یان پاش ساڵی فیل ئەم ڕووداوە ڕویداوە یان فلانەکەس لەدایك بووە.

عەرەبەکان لەسەردەمی نەفامی و سەردەمی پێش ئیسلام ساڵ و مانگیان هەبووەو ئەو مانگانەی ئێستا وەکو مانگەکانی ساڵی ناویان دەبرێت لەلایەن دانیشتوانی نیمچە دوورگەی عەرەبەوە بەکارهاتوون و ژمارەی ڕۆژەکانیان

لەنێوان ٢٩ و ٣٠ ڕۆژدا بووە، جگەلەوەش ناوگەلێکی جیاوازیان هەبووە کەلەگەڵ مانگە کۆچیەکان ناتەبایی زۆریان هەبووە،ناوی مانگە عەرەبیەکانی سەردەمی نەزانی بەم شێوەیە بەکار هاتووە:(موئتمر، ناجر، خوان، بسان(صوان)،حنتم(حنین)،زبی(زیاء)،ئەصم،عادل،تافق(نافق)،وغل(واغل)، هواع(وزنه)،برك). لەبەر ئەوەی عەرەبەکان لەڕیزبەندی مانگەکاندا وەردبین نەبون و پاش و پێش یان نادروست دەیانخوێندنەوە. جگەلەوەش هۆزەکانی دیکەش مانگیان بەکاردەهێنا بەشێوازی خۆیان وەك هۆزی (ثمود) کەمانگەکانی خۆیان بەم شێوازە بەکاردەهێنا:(موجب، موجر، مورد، مازم،مصدر،هوبر،هوبل، موهاء،دیمر، دابر،حیفل، مسبل).

عەرەبەکان لەسەردەمی سەردەمی نەزانیدا ساڵی مانگیان بەکارهێناوەو سەرەتای مانگەکانیان بەدیتنی مانگ دەستی پێکردوەو لەسەردەمی ئیسلامیشدا بەهەمان شێوە بووە،جگە لەمانەش تەنانەت شەوی مانگەکانیشیان بەناوی تایبەتی خۆیانەوە ناودەبرد بۆ هەر سێ شەوێك لەمانگەکانی خۆیان ناوی جیایان دیاریکردبوو وەك:(سێ شەوی یەکەم(غرر)، سێ شەوی دووەم(نەقل)، سێ شەوی سێیەم(تسع)، سێ شەوی چوارەم(عشر)، سێ شەوی پێنجەم(بیض)،سێ شەوی شەشەم (درع)،سێ شەوی حەوتەم(ظلمە)،سێ شەوی هەشتەم(حنادس)،سێ شەوی نۆیەم(دئادی)،سێ شەوی دەیەم(محاق) هەر یەك لەم وشانە مانای تایبەتی خۆی هەبوو،وەك چۆن لەناو کورددا شەوی مانگەکان ناویان هەیە.بەم شێوەیە عەرەبەکانی پێش ئیسلام ناوی مانگەکانیان بەچەند شێوەیەکی جیاواز بەکار دەهێنا و کاروبارەکانی خۆیان پێ بەڕێدەکرد، تەنانەت ڕۆژی مانگەکانیش

لەساڵی مانگیدا (٢٩ یان ٣٠)ڕۆژ بووە.لەوسەدەمەشدا مانگە عەرەبیەکانیان بەسەر چوار وەرزدا دابەشکردبوون سەرەتاکەی لەوەرزی پایزدا بوو کەبە(ربیع)ناسرابوو پاشان (شتاء و صیف و قیظ)دەهات.بەلاّم لەسەردەمانی دواتردا ئەم شێوازە بەرەو کالّبونەوە ڕۆشت و لەئیستادا ناوی وەرزەکان بەم شێوەیە بەکاردەهێنرێت: (الربیع ،الصیف ،الخریف، الشتاء). جگە لەوەش ناوی ڕۆژەکانی هەفتەش لای عەرەبە کۆنەکانی سەردەمی نەزانی بەم شێوەیە بوون((شیار(شەممە)، أول(یەك شەممە)، أهون یان أهود(دوو شەممە)، جبار(سیّ شەممە)، دبار(چوار شەممە)،مؤنس(پێنج شەممە)، عروبە(هەینی)،بەلاّم ئەم ناوانە زانیاریەکی ئەوتۆیان لەبارەوە نەمان و لەئێستادا بەکار نایەن.

ڕووداوو ساڵەکانی سەردەمی پێغەمبەر وەك ڕۆژژمێر بەکاردەهاتن:

تەنانەت لەسەردمی پەیامبەری ئیسلام موسولّمانان سالّنامەیەکی دیاری کراویان نەبووە لەکاتێکدا ئەوان کۆچیان کردبوو بۆ مەدینەو خاوەن کیانی خۆیان بوو، هەر سالّێك کەدەکەوێتە نێوان ڕووداوی کۆچ و مەرگی پێغەمبەر(ص) بەناوی ڕووداوێکی تایبەت کەلەو سالّەدا ڕوویداوە جیایان کردبوویەوەو ناویان لەسەر دانابوو وەك:(یەکەم سالّی دوای کۆچ(سنة الاذن) و سالّی دووەم(سنة الامر بالقتال) و سالّی سێیەم(سنة التمحیص) و سالّی چوارەم(سنة الترفئة)و سالّی پێنجەم(سنة الزلزال) و سالّی شەشەم(استئناس) و سالّی حەوتەم(سنة الاستغلاب) و سالّی هەشتەم(سنة الاستواء) و سالّی نۆیەم(سنة البرائة) و سالّی دەیەم(سنة الوداع) و ئەگەر یەکێك لەو ناوانە بهاتایەتە سەر زمانی موسولّمانان بەس بوو تابلّێن ئەو ناوە سالّی چەندی

کۆچیە. بەم شێوەیە لەو سەردەمەشدا موسوڵمانەکان لەبری ساڵنامەیەکی دیاری کراو ئەم ناوانەیان دیاری دەکرد و بەکاریان دەهێنان.

وەك چۆن موسوڵمانان لەسەردەمی پێغەمبەردا(ص) ڕۆژژمێریان نەبوەو بەکاریان نەهێناوە، بەهەمان شێوە دوای کۆچی دوای پێغەمبەرو لەسەردەمی یەکەمین خەلیفەی ئیسلام(ئەبوبەکری صدیق ١١-١٣کۆچی)دا موسوڵمانان ڕۆژژمێریان نەبووە، ئەمەش لەبەر دوو هۆکاری سەرەکی بوو. یەکەم: ئەبوبەکری صدیق ماوەی خەلافەتەکەی زۆر کورت بوو، دووەم:جگەلەوەش لەو ماوەیەدا زۆر سەرقاڵ بوو بەشەڕی هەڵگەڕاوەکان.ئەمانە هۆکار بوون کە خەلیفەی یەکەم بیر لەدانانی ڕۆژژمێر نەکاتەوە.

سەرەتای دانانی ڕۆژژمێر لەمێژووی موسوڵماناندا:

ئەوەی گرنگە ئاماژەی پێبکرێت ڕۆژژمێری کۆچی و چۆنیەتی دانانی ئەم ڕۆژژمێرەیە، سەرەتای ئەم ڕۆژژمێرە لەلایەن خەلیفەی موسوڵمانان (عومەری کوڕی خەتاب)ەوە دانراو کۆچی پێغەمبەری ئیسلام لەمەکەوە بۆ مەدینە هەڵبژارد، کەلەشەوی ٢٨/٢٧صەفەر دەستی پێکرد و لەڕێکەوتی ١٢ی ربیع الاول گەیشتە شاری مەدینە، یەکێك لەکارە باش و پێویستیەکان ئیمامی عومەر پێی هەستا بریتی بوو لەدانانی ڕۆژژمێری کۆچی بۆ خزمەتی زانست و موسوڵمانان بۆ بەکار هێنانی ساڵەکان، ئەمەش بویە دەروازەیەکی مێژووی گرنگ بۆ موسوڵمانان و مێژووی شارستانیەتی ئیسلامی،لەبەر ئەوە خودی خەلیفە عومەر بونی ساڵنامەیەکی بۆ مێژووی ئیسلام بەکارێکی پێویست دانا.

هۆکارەکانی دانانی ڕۆژژمێری کۆچی:

لەدانانی ڕۆژژمێردا چەندین هۆکاری گرنگ هەبوون بۆئەوەی بیر لەوە بکرێتەوە کەموسوڵمانانیش ڕۆژژمێرێکیان هەبێت لەسەری بڕۆن و ڕووداوەکان تۆمار بکەن، بەتایبەت لەدوای کۆچکردن و وەفاتی پەیامبەر، لەگرنگترین ئەو هۆکارانەش فراوانبوونی خاکی دەسەلأتی ئیسلامی و زۆر بوونی ڕووداوەکان و فراوانبوونی سنورەکانی دەولەتی ئیسلامی و زۆر بوونی نوسراوەکان، لەلایەکی دیکەشەوە هۆکاری دیاریکردنی ڕۆژژمێری کۆچی دەگەڕێتەوە بۆ ئەوەی کە (شەعبی) دەگێڕێتەوە کە(ئەبوموسای ئەشعرەی) نوسراوێکی نارد بۆ لای ئیمامی عومەر و ڕایگەیاند کەلەلای ئێوەوە نوسراومان بۆ دێت مێژوو و ڕێکەوتیان لەسەر نیە،جگە لەوەش (مەیمونی کوڕی مەهران) دەگێڕێتەوە کە بەڵگەنامەیەك برایە لای ئیمامی عومەر لەکاتی جێبەجێکردنی مانگی شەعبان بوو،خەلیفەی موسوڵمانان فەرمووی لەکام شەعباندا هاتووە یان ئێمە لەکام شەعباندایین، لەپاشان فەرمووی بەهاوەڵەکان شتێك دابنێین بۆ خەڵکی کەبەهۆیەوە کاتەکان بناسن.

گرنگترین ڕاوبۆچونەکان بۆ دانانی ڕۆژژمێر:

لەکاتی دانانی ڕۆژژمێردا چەندین ڕاوبۆچوونی جیاواز هاتەئاراوە، ئەوەبوو خەلیفەی موسڵمانان (عومەری کوڕی خەتاب) لەساڵی (١٧)کۆچی پاش کۆبونەوە پرس و ڕاوێژ و ڕاوەرگرتن لەهاوەڵان بۆ دیاریکردنی ڕووداوێك کەسەرەتای ڕووداوێکی گرنگ بێت لەمێژووی ئیسلامدا، لەو کۆبونەوەیەدا بۆ دیاریکردنی ساڵنامەی کۆچی چەند ڕاوبۆچونێکی جیاواز پەیدابوو

وەك(یەكەم:ڕۆژی لەدایك بونی پەیامبەر. دووەم: سەرەتای هاتنی وەحی بۆ پەیامبەر. سێیەم:ڕۆژی كۆچی دوای پەیامبەر. چوارەم:هەندێك پێشنیازی ساڵی ڕۆمیان كرد بەڵام وترا ئەوە لەكاتی زولقەرنەین شتی پێ نوسراوە بۆیە ماوەكەی زۆر درێژە و پەسەند نەكرا. پێنجەم:هەندێكی دیكە وتیان لەمێژووی فارسەكانەوە بنوسن بەڵام بۆ ئەوەش وترا هەر پاشایەك هاتوەتە سەر تەختی دەسەڵات مێژووی پاشاكەی پێش خۆی پشتگوێ خستوەو لەسەرتای پاشایەتی خۆیەوە مێژووی بەكارهێناوە) بەم چەشنە هیچكام لەپێشنیازەكان پەسەند نەكران، بۆیە سەرئەنجام كۆی بۆچونەكان لەسەر ئەوەبوون كەماوەی چەندە پەیامبەر لەمەدینە ماوەتەوە زانیان ماوەی (١٠)ساڵ ماوەتەوە ئەمەش كاتێكی نزیك و باوەڕپێكراو بوو بۆیە ساڵنامەی كۆچیان هەڵبژارد كەدەكاتە كۆچی پەیامبەر بۆ مەدینە، لەنێو ئەوانەشدا هەر یەك لە(عومەری كوڕی خەتاب و عەلی كوڕی ئەبو تالب[١١] و ئەبو موسای ئەشعەری) ئەو بۆچونەیان هەبوو كە ڕووداوی كۆچكردنی پەیامبەری ئیسلام لەمەكەوە بۆ مەدینە بكەنە سەرەتای ساڵی كۆچی وەك سەرەتای ساڵنامەی ئیسلامی.چونكە بەهۆیەوە دەوڵەت دامەزراو ساڵنامەكەش بۆ بەڕێوەبردنی دەوڵەت بەكار هات.

هۆكارەكانی دیاریكردنی ڕووداوی كۆچ لەمەكەوە بۆ مەدینە:

---

[١١] – هارونی كوڕی مەعروف دەگێڕێتەو و دەڵێت:عەبدولعەزیەی كوڕی محەمەد بۆی گێڕاینەوە كەعوسمانی كوڕی عوبەیدولا وتی: گوێم لەسەعدی كوڕی موسەیەب بوو فەرمووی:ئیمامی عومەر كۆچەران و یاریدەدەرانی كۆكردەوەو پێی فەرمون لەكەیەوە مێژوو بنوسین لەوەلامیدا عەلی كوڕی ئەبوتالب فەرمووی لەساتەوەختی دەرچوونی پەیامبەر لەزەوی هاوەڵدانانەوە بۆخوا،جالەبەر ئەوە ئیمامی عومەر ئەوەی پەسەندكرد و نوسی.

لەدیاریکردنی ڕووداوی کۆچ لەمەکەوە بۆ مەدینە چەند هۆکارێك هەبوون، لەڕاستیدا هۆکاری دیاریکردنی ئەم ڕووداوە واتە کۆچکردن لەمەکەوە بۆ مەدینە لەبەر ئەم هۆکارانەبوو کەبریتی بوون لە: (یەکەم: کۆچ(هیجرەت) گۆڕنێکی بنەڕەتی بوو لەپێغەمبەرایەتی و بەجێهێشتنی خۆشەویسترین وڵات و هاوبەشی صەحابەکان. دووەم:هۆکاری دامەزراندنی دەوڵەتی ئیسلام بەناوی دەوڵەتی مەدینە کەبویە یەکەمین دەوڵەتی ئیسلامی لەمێژووی موسوڵماناندا. سێیەم:لەلایەکی دیکەش بەڕاستی کۆچکردنی پەیامبەر جیاوازی خستە نێوان حەق و باتڵ.چوارەم: هۆکارێکی دیکەش ئەوەیە کەدوای کۆچ کاروبارەکانی ئیسلام بەباشی و بەڕاستی بەڕێوە چوون و نەیارانی پەیامبەر شکستیان خوارد لەو پیلانەی کەبۆ پەیامبەریان دانانبوو ڕزگاری بوو)، لەسەر ئەم بنەمایەش ئەوەی ڕاست و بەناوبانگە ئەوەیە خەلیفەی موسوڵمانان عومەری کوڕی خەتاب فەرمانی کرد بەدانانی ڕۆژژمێرێکی ئیسلامی بۆ موسوڵمانان ئەویش (ڕۆژژمێری کۆچی) بوو سەرەتای ڕۆژژمێرەکەش دیاریکردنی ڕۆژی(١ی موحرەم)[١٢] بوو، بەمەش ڕۆژی (١)ی موحەڕەم دیاریکراو بوو بەسەرەتای

---

[١٢] – لێرەدا پرسیارێك دێتە پێشەوە ئەوەیش ئەوەیە لەکاتێکدا پەیامەبەری ئیسلام لەمانگی صەفەردا کۆچی کرد بۆ مەدینە بۆچی مانگی موحەڕەم کرا بە یەکەمین مانگی ساڵنامەی کۆچی لەبری مانگی صەفەر؟ لەکورتترین وەڵامدا ئاماژە بەوە دەکرێت موسوڵمانان کۆدەنگ بوون لەسەر ئەوەی مانگی موحەڕەم وەك مانگی یەکەم بمێنێتەوە بەسیفەتی ئەوەی لەسەردەمی پێش ئیسلامدا مانگی موحەڕەم یەکەمین مانگی بەکارهاتووی ساڵ بووە لەبەر ئەوە وەك خۆی هێشتیانەوە.لەگەڵ ئەوەشدا هەر وەك چۆن ئیمامی عومەر ڕاوێژی کرد بەهاوەڵان بۆ دیاریکردنی ساڵێك بۆ دانانی ساڵنامەی ئیسلامی ئاواش ڕاوێژی پێکردن بۆ دیاریکردنی مانگێك بۆ سەرەتای یەکەمین مانگی ساڵنامەکە و چەندین ڕا هەبوو وەك(هەندێك وتیان مانگی ڕەمەزان لەبەر ئەوەی

هەموو ساڵێکی کۆچی لەمێژووی ئیسلام و موسوڵماناندا ئەمەش لەڕوانگەی مێژووییەوە، بەمەش ڕۆژژمێری ئیسلامی بەڕۆژژمێری کۆچی ناسراو لە(١)ی موحەڕەمی ساڵی کۆچی واتە(١/١/١) دەست پێدەکات، کەبەرامبەرە بەڕۆژی(١٦ی تەموزی ٦٢٢)[١٣] زاینی ئەمەش لەڕوانگەی ڕۆژژمێرو ژمارەوە، لەو کاتەشەوە ساڵنامەی کۆچی بویە ساڵنامەیەکی باوەڕپێکراوی مێژوویی بۆ موسوڵمانانی جیهان بەگشتی و دەوڵەتی عەرەب و ئیسلامی بەتایبەتی، بەمشێوەیە لەو سەردەمەوە تا ئێستاش کار بەم ڕۆژژمێرە دەکرێت و لەپەرەسەندندایە.

ساڵنامەی کۆچی ساڵنامەیەکی ئاینیە و لەسەر گۆڕانکاری مانگ بنیاتنراوە و مانگەکانیش بەبینینی مانگ دەست پێدەکەن و ساڵی بۆ دوازدەمانگ دابەشکردووە، بەمەش ڕۆژمێری کۆچی لە(١٢)[١٤] مانگ پێك دێت واتە هەر

لەو مانگەدا قورئان هاتوەتەخوارو مانگی سروش(وەحی) و سەرەتای دەسپێکردنی بانگەوازیش لەم مانگەدابووەو گەورەترین مانگیشە. هەندێکی دیکە وتیان مانگی رەبیعو ئەول لەبەر ئەوەی لەو مانگەدا پەیامبەر گەیشتە مەدینە.بەلاَم هەر یەك لە(عومەر و عوسمان و عەلی) یەك دەنگ بوون کەمانگی موحەڕەم یەکەم مانگی ساڵی کۆچی بیّ، لەبەر ئەوەی پێش ئەو مانگە مانگی(زیلحیجە)یەو موسوڵمانان ئەرکەکانیان جێبەجیّ دەکەن و تەواوکەری پایەکانی دینە، جگە لەوەش پەیماندانی ئەنصارەکان و دڵدامەزراندنیان لەسەر کۆچ لەم مانگەدابووە.

[١٣] – لەهەندێك سەرچاوەکاندا ڕۆژی ١٩ی تەموزی ٦٢٢ زاینی دیاری کراوە،بەلاَم بەپێی زۆر بەی سەرچاوەکان ١٦ی تەموز دیاریکراوەو ئەم ڕۆژە ڕاسترە.

[١٤] – هەموو نەتەوەکان بەعەرەب و عەجەمەوە لەسەر ئەوە کۆکن کەژمارەی مانگەکانی ساڵ ١٢ مانگە،لەم بارەیەوە مەسعودی دەڵێت:(ژمارەی مانگەکان لای عەرەب و هەموو عەجەم ١٢مانگە)ئەمەش بەو وتەیەی خوای گەورە پشت ڕاست دەبێتەوە کە دەفەرموێت:(ان عدة الشهور عند الله اثنا عشر شهرا في كتاب الله يوم خلق السماوات والارض)،سورة التوبة الاية(٣٦)

ساڵێکی کۆچی دەکاتە (٣٥٤) ڕۆژ و بەتەواوەتی بریتیە لە(٣٥٤,٣٦٧٠٥٦) ڕۆژ ، مانگەکانیش[١٥] لەم ڕۆژژمێرەدا (٢٩) یان (٣٠) ڕۆژە (لەبەر ئەوەی خولی مانگی ئەکاتە(٢٩,٥٣٠٥٨٨ڕۆژ) بەمەش ساڵنامەی کۆچی ١١ ڕۆژ یان ١٢ڕۆژ جیاوازی هەیە لەگەڵ ساڵنامەی زاینیدا،واتە کۆی ڕۆژەکانی ساڵنامەی کۆچی ١١ یان ١٢ ڕۆژی کەمترە لە کۆی ڕۆژەکانی ساڵنامەی زاینی.دوای ئەوەی موسوڵمانان ساڵی کۆچیان دیاری کردو سودیان لەمانگەکانی پێشتر بینی بەم شێوەیە لەو سەردەمەوە مانگەکان بەم شێوازە دیاری کران و بەکار هاتن.دەست پێکردنی سەرەتای مانگەکان لەساڵی مانگیدا بەبینی مانگ دەست پێدەکات و بە ونبون و دیار نەمانی مانگ کۆتایی دێت و سەرەتای مانگی نوێ دەست پێدەکات.ئێستا لەنێو جیهانی ئیسلامیدا ناوی مانگەکانی ساڵنامەی کۆچی بەم شێوەیەو بەم ڕیزبەندیە بەکاردەهێنرێت و کاری پێدەکرێت. ئەوەی گرنگە ئاماژەی بۆ بکرێت ئەویش ئەوەیە ژمارەی ڕۆژەکان لەم ڕۆژمێرەدا ٢٩ یان ٣٠ ڕۆژە و هەندێك جاریش گۆڕانکاری لەژمارەی ڕۆژەکان ڕوو دەدات، ئەمەش بەهۆی دواکەتن و درەنگ بینینی مانگ ڕوودەدات لەبەر نالەباری کەش و هەواو شوێنی جوگرافی وڵاتان.ژمارەو مانگ و ڕۆژەکانی مانگی ساڵنامەی کۆچی بەم شێوەیە هاتوون: (محرم ٣٠ڕۆژ، صفر٢٩رۆژ، ربیع الاول٣٠ڕۆژ، ربیع الثاني(ربيع الاخرة) ٢٩ ڕۆژ، جمادی

---

[١٥] – ئەبونەسر فەراهی لەشیعرێکدا ناوی ئەم دوازدە مانگەی ساڵی مانگی بەم شێوەیە هیناوە:

موحەڕەم کەبڕوات دێتەوە مانگی سـەفەر — دوو ڕەبیع و دوو جەمـادی دێنەسەر
پاش ڕەجەب شەعبان و ڕەمەزان و شـواله — جا زیـقەعدە و زیحەجە بـخەنە ئاخـر

الاول٣٠ڕۆژ، جمادی الاخرة ٢٩ڕۆژ، رجب ٣٠ڕۆژ، شعبان ٢٩ڕۆژ، رمضان ٣٠ڕۆژ، شوال ٢٩ڕۆژ، ذو القعدة ٣٠ڕۆژ ، ذو الحجة ٢٩ ڕۆژ.

ئەوەی شایەنی باسکردن بێت ئێمەی کورد وەك دانیشتوانی کوردستان و بەشێك لەجیهانی ئیسلامی لەزانستی مێژووماندا بەدوو جۆر لەساڵنامەی کۆچی ئاشنابوین ئەوانیش(ساڵنامەی کۆچی مانگی کەبەساڵنامەی ئیسلامی ناسراوە و ساڵنامەی کۆچی هەتاوی)ە کەلەبەشی دواتردا باسی ساڵنامەی کۆچی هەتاوی دەکەین.

واتای ناوی مانگە عەرەبیەکان:

١. موحەڕەم: مانگی یەکەمە لەڕۆژژمێری کۆچیدا،یەکێکە لەو مانگانەی شەڕو کوشتاری ناوخۆیی لەدورگەی عەرەبی بەتایبەت لەشارەکانی وەك(مەککە و مەدینە) تێیدا حەرامە و بەهیچ شێوەیەك شەڕی تێدا ئەنجام نەدراوە لەبەر ئەوە بەموحەڕەم(قەدەغەکراو) ناونراوە و یەکێکە لەو چوار مانگەی شەڕ و کوشتنیان تێدا حەرام کراوە.

٢. صەفەر:لەم مانگەدا عەرەبەکان دەستیان دەکرایەوە و دەردەچون بۆ شەڕی ناوخۆیی شاروگوندەکان چۆڵ دەکران و هیچیان تێدا نەدەهێشت و بەرەو شەڕو هەرا دەڕۆیشتن و دەیاندا بەسەر یەکتردا و بێبەزەییانە شالاویان دەبردە سەر یەکتر، دەوترا عەرەب لەمەکە دەرچون گەڕەك و ماڵەکان چۆڵ دەبون(اصفرت الديار)واتە کەسی تێدا نەما لەبەر ئەوە بە صەفەر ناودەبرا و سفر دەبونەوە لەخەڵکو دەردەچون بۆ غەزوو.بەواتایەکی دیکەش لەترسی دەست پێکردنەوەی شەڕ ڕەنگیان زەرد هەڵدەگەڕا.

٣. رەبیعی یەکەم و ڕەبیعی دووەم: رەبیع لەعەرەبیدا بەمانای بەهاردێت.ئەمەش لەکاتی بەهاری ئەو سەردەمەدا بووەو لەوەرزی بەهارد ناونراوە،گژوگیا سەوز دەبوون لەبەر ئەوە بە(رەبیعی یەك ورەبیعی دووەم)واتە بەهاری یەکەم و بەهاری دووەم ناودەبران.

٤. جەمادی یەکەم و جەمادی دووەم:لەبەر ئەوەی ئەم ناوەی لێنراوە وەرزی زستان بووەو دوومانگەش لەزستاندا بوون و لەو سەردەمەدا ئاو بەستویەتی لەبەر زوقم و سەرما، لەبەر ئەوە بەناوی(جەمادی) ناونراون واتە مانگی بەستووی یەکەم ودووەم.

٥. رەجەب: لەسەردەمی نەفامیدا عەرەب زۆر بەگەورەو پیرۆزیان زانیەوەو وازیان لەشەڕ و کوشتار هێناوەو شەڕ قەدەغە دەکرا،لەبەر ئەوە بەڕەجەب واتە(وەستانی جەنگ یان لەکوشتار وەستان) ناودەبرا.کەلە وشەی(رجبت الشئ– ترسان لەشتێك)ەوە هاتووە.

٦. شەعبان:دوای ئەوەی عەرەبەکان لەمانگی رەجەب شەڕیان لیٚ قەدەغەکراوبوو،دوای پشووی یەك مانگە دیسان عەرەبەکان دەستیان دەکرایەوە،بەش بەش دەبوون بۆ هێرش و پۆل بەپۆل دەستیان دەکردەوە دزی و تالأنی و وێرانکاری ئەمەش بۆ پەیداکردنی دەستکەوتی خۆیان و پەیداکردنی ئاو بۆ ئاودانی ئاژەڵەکانیان، ئەمەش بەشەعبان بەواتای جیابوونەوەو دەستکرانەوە ناو دەبرا.

٧. رەمەزان: هۆکاری ناونای بەم ناوەوە بۆ ئەوە دەگەڕێتەوە کە لەوکاتەی ئەم ناوەی بۆ دانراوە کاتی وەرزی گەرمابووە. جگەلەوەش لەکۆندا ناتقی پێوتراوە،کاتێك ناوەکەیان گۆڕا کەوتە مانگێکی گەرم،(مضاء) واتە زۆر گەرم،ئەمەش لە (الرمضاء)ی عەرەبیەوە هاتووە کە ئەوپەڕی گەرما دەگرێتەوە و ناوی مانگەکە لەو کاتە نراوە بەرەمەزان یان گەرما ناونراوە. عەرەبەکانی سەردەمی نەزانی ئەم ڕۆژەیان زۆر بەگەورە دەزانی.

٨. شەوال:عەرەبەکان لەبەر ئەوە ئەم مانگەیان بەم شەوال ناوناوە شیری وشترەکانیان وشك بووە و وتراوە(تشولت الابل اي جف لبنها). بۆچونێکی دیکەش هەیە ئەم ناوە لەکلك گرتنی حوشتری(میٚ)وە هاتووە و حوشتر کلك بەرزدەکاتەوە(اشاله)ی دەکرد داوای دروست بوون دەکات. یان بەواتای وشککردنی شیری وشترەکان وتراوە کاتێك شیرەکەیان وشکی دەکرد. لەبەر ئەوە بەشەوال ناونراوە.

٩. زولقەعدە: ئەمەش لە(قعود) واتە دانیشتنەوە یان دانیشتن هاتووە،بەواتای دانیشتن و پشوودان و دورکەوتنەوە لەشەڕ

هاتووە(اقعد و عن القتال) چونکە ئەم مانگەیان بەگەورە دادەنا.ئەم مانگە یەکێکە لەمانگە حەرامەکان و شەڕکردن تێیدا حەرام کراوە،لەبەر ئەوە بەزولقەعدە ناونراوە.

١٠. زولحەجە: لەکاتی حەجکردنی ئەو مانگەدا ناونراوە،چونکە لەم مانگەدا حەجیان ناسیوەو مانگی حەجکردنە و جەژنی قوربانی تێدایە، عەرەبەکان لەکۆندا حەجیان ئەنجام داوە لەهەموو لایەکەوە خەڵك هاتوون بۆ حەج و سەرقاڵی حەج و زیارەت و تەواف بوون ،لەبەر ئەوە بەمانگی حەج ناونراوە.

پێویستە لێرەدا ئەوەش بخرێتەڕوو کەلە ئێستادا شانشینی عەرەبی سعودی تاکە دەوڵەتە لەجیهاندا کەڕۆژژمێری کۆچی وەك ڕۆژژمێری فەرمی بەکاردەهێنێت،ئەوەی گرنگە ئاماژەی پێبکرێت ئەوەیە کەلەماوەی ٨٦ ساڵی مێژووی شانشینی عەرەبی سعودی (ساڵنامەی کۆچی) وەك ساڵنامەی فەرمی دەوڵەت کاری پێکراوە، بەلاَم لەئێستادا ئەنجومەنی وەزیرانی سعودیە بڕیاری داوە ئیدی لەدابەشکردنی موچەی فەرمانبەران و مامەڵەداراییەکان ڕۆژژمێری زاینی بەکار بهێنرێت.

بەشی پێنجەم: گۆڕینی ساڵی کۆچی بۆ زاینی[١٦]

یاسای یەکەم: گۆڕینی ساڵی کۆچی بۆ زاینی

یاساکە: (ساڵی کۆچی × ٩٧ + ٦٢١٥٦)

لەم یاسایەدا پاش کۆکردنەوەو لێکدان ژمارەیەك دەردەچێت لێرەدا ئەگەر :

[١٦] – لەگۆڕینی ساڵی کۆچی بۆ زاینی چەند یاسایەك ئامادەکراوەو بەکار هێنەر دەتوانێت بەئارەزووی خۆی کام یاسای بەلاوە ئاسان بێت ئەوە بەکار بهێنێت و کاری پێبکات.

یەکەم : ئەگەر دوو ژمارەی یەکەمی ژمارەکە لەنیوە واتە لە(٥٠) زیاتر بوو ئەوا دوو ژمارەکە دەکەین بە ژمارە(١) و لەگەڵ ژمارەکەی تر کۆی دەکەینەوە

ساڵی کۆچی × ٩٧ + ٦٢١٥٦

١٢٥٧٨٨= ٦٢١٥٦ + ٩٧ × ٦٥٦

دەبینین دوو ژمارەی یەکەمی(٨٨)ەو لە نیوە گەورەترە ئەوا ئەوە دەکەین بە ژمارە (١) و لەگەڵ ١٢٥٧ کەدا کۆی دەکەینەوە دەبێت بە ١٢٥٨ی زاینی.

دووەم : بەڵام ئەگەر دوو ژمارەکەی یەکەمی لەنیوە کەمتر بوو واتە(٥٠) ئەوا دوو ژمارەکە لادەبەین و ژمارەکەی تر وەك خۆی دەنوسینەوە

ساڵی کۆچی × ٩٧ + ٦٢١٥٦

١٦٣٩٠٩= ٦٢١٥٦ + ٩٧× ١٠٤٩

لێرەدا دەبینین دوو ژمارەی یەکەمی ژمارەکە لەنیوە واتە (٥٠) کەمترە ئەوا لێرەدا دوو ژمارەکە لادەبەین و ژمارەکەی تر وەك خۆی دەنوسینەوە ئەوەش دەبێتە ١٦٣٩ی زاینی.ئەم یاسایە ئاسانە بەڵام کەمێك گۆرانکاری و وردەکاری دەوێت.

یاسای دووەم : گۆڕینی ساڵی کۆچی بۆ زاینی[17]

یاساکە: ساڵی کۆچی×٠,٩٧+٦٢٢

١٧٨٦=٦٢٢+٠,٩٧×١٢٠٠

[17] – بەکار هێنانی ئەم یاسایە بۆ توێژەران و گۆڕینی ساڵی کۆچی بۆ زاینی زۆر ئاسانەو زۆریش نزیکە لەڕاستیەوەو دەتوانرێت زۆر بەئاسانی بەکابهێنرێت.

یاسای سێیەم: گۆڕینی ساڵی کۆچی بۆ زاینی

یاساکە:(ساڵی کۆچی×٣÷١٠٠)

١٢٠٠×٣÷١٠٠=٣٦ ئەو ژمارەیەی ماوەتەوە(٣٦)ە دیسانەوە دەری بکە(−)

لەساڵە کۆچیەکە ژمارە(٦٢٢) لەگەڵ کۆمەڵەی یەکەم بکەرەوە بەم شێوەیە

١٢٠٠−٣٦+٦٢٢=١٧٨٦

یاسای چوارەم: گۆڕینی ساڵی کۆچی بۆ زاینی

یاساکە: (ساڵی کۆچی+٦٢٢−ساڵی کۆچی÷ ٣٣[١٨])

(١٣٠٠ +٦٢٢) − (١٣٠٠÷ ٣٣)

١٩٢٢ − ٣٩ = ١٨٨٣زاینی

یاسای پێنجەم: گۆڕینی ساڵی کۆچی بۆ زاینی[١٩]

یاساکە: ساڵی کۆچی+٦٢٢−٤٣ = ساڵی زاینی

١٤٣٨+٦٢٢−٤٣ =

---

[١٨] − هەندێك جار کاتێك ساڵە کۆچیەکە دابەشی (٣٣)دەکەین هەندێك ژمارە دەکەونە دوای فاریزەکەوە پێویستە ئاگاداری ئەوەبیت ئەگەر دوو ژمارەی یەکەمی دوای فاریزەکە لەنیوە واتە (٥٠)زیاتر بوو ئەوا دەیکەین بە(١) و لەگەڵ ژمارەکەدا کۆی دەکەینەوە.ئەگەر لەنیوە کەمتربوو لایدەبەین.

[١٩] − پێویستە ئەوە بزانیت ئەم یاسایە بۆ هەموو ساڵە کۆچیەکان دەست نادات و بەڵکو بەپێی ئەم یاسایە بۆ چەند ساڵێك گۆڕینی ساڵەکە بەتەواوی دەدات بەدەستەوە.

٢٠١٧

یاسای شەشەم: گۆڕینی ساڵی کۆچی بۆ زاینی

ساڵی کۆچی ×١١ = ژمارەیەك

ژمارەکە÷٣٦٥= ژمارەیەك

لێرەدا ئەگەر دوای دوو ژمارەی کۆتا دوو ژمارەکە لەنیوە زیاتر بوو ئەیکەین بە ١ و کۆی دەکەینەوە لەگەل ژمارەکەدا،بەلآم ئەگەر هاتوو لەنیوە کەمتر بوو لایدەبەین

ژمارەکە – ساڵی کۆچی= ژمارەیەك

ژمارەکە + ٦٢٢= ساڵی زاینی

نمونە: چۆن ساڵی ١٢١٥ی کۆچی دەکەین بەزاینی؟

١٣٣٦٥=١١×١٢١٥

١٣٣٦٥÷٣٦٥=٣٦,٦١ لەنیوە زیاترە دەیخەینە سەرژمارەکە دەبێتە ٣٧

١١٧٨=٣٧-١٢١٥

١٨٠٠ = ٦٢٢+١١٧٨زاینی

یاسای حەوتەم: گۆڕینی ساڵی کۆچی بۆ زاینی

یاساکە:ساڵی کۆچی ×٣٢÷٣٣ + ٦٢٢= ساڵی زاینی

٢٠٠٠,٩٠ = ٦٢٢ + ٣٣÷٣٢ × ١٤٢٢

دەبێت بە ٢٠٠١زاینی

ژمارەی دوای فاریزەکە لەنیوە زیاترە ئەوا دەیکەین بە(١) و لەگەڵ ساڵکەکە کۆی دەکەینەوە.لەنیوەش کەمتربوو لای دەبەین

یاسای هەشتەم:گۆڕینی ساڵی کۆچی بۆ زایینی

یاساکە: ساڵی کۆچی+٦٢٢ — ساڵی کۆچی ÷ ٣٢

٨٠٠+٦٢٢ — ٨٠٠ ÷ ٣٢

١٤٢٢ — ٢٥ = ١٣٩٧ زاینی

یاسای نۆیەم:گۆڕینی ساڵی کۆچی بۆ زاینی

یاساکە: ساڵی کۆچی × ٠,٩٧٠٢٢٧ + ٦٢١,٥٧٧٤ = زاینی

٦٥٦ × ٠,٩٧٠٢٢٧ + ٦٢١,٥٧٧٤

= ١٢٥٨ زاینی

یاسای دەیەم:گۆڕینی ساڵی کۆچی بۆ زاینی

یاساکە: (٦٢٢ + کۆچی × ٠,٩٦٩

٦٢٢ + ١٢٠٥ × ٠,٩٦٩ = ١٧٨٩,٦٤٥

لێرەدا لەبەر ئەوەی ژمارەی دوای فاریزە گەورەترە لەنیوە دەیکەین بە(١) لەگەڵ ساڵکەکەدا کۆی دەکەینەوە و دەبێت بە

١٧٩٠ زاینی

ڕۆژژمـــێری ڕۆمانی- گریـگۆری(زایـنـــی)[٢٠]

یەکێکی دیکە لەو ڕۆژژمێرانەی کەتائێستاش بونی هەیە و مانگەکانی لەگەڵ مانگـە ئینگلیزیەکاندا بەکاردێت ئەویش ڕۆژژمێری ڕۆمانیـە.دانـانی ئـەم ڕۆژژمێـرە دراوەتـە پـاڵ کەسـایەتیەکی وەك(ڕۆمیلـۆس[٢١]) کەبەدامەزرێنـەری شـاری ڕۆمـا دادەنرێـت،

---

[٢٠] – ئەم ڕۆژژمێرە لەژمارە (٤٨) گۆڤاری ئایندەسازی بلاَوکراەوەتەوە.

[٢١] – ڕۆمیلیۆس: یەکەم پاشای ڕۆمایە(٧٥٣–٧١٦پ.ز)،لەڕێکەوتی ٢١ی نیسانی ٧٥٣ پێش زاین،هەستا بەدامەزراندنی شاری ڕۆما،بەپێی ئەم ڕاستیە مێژوویە دامەزراندنی ئەم شارە بریتیە لە سەرەتای دەرکەوتنی ئیتالیا وەك یەکەیەکی سیاسی و دینی.

مێژوونوسان و توێژەران دەڵێن: شاری ڕۆما لە ٢١ی ئەبریلی ٧٥٣ی پێش زاین دروستکراوە.ئەم ڕێکەوتە بویە بنەمای ڕۆژژمێری ڕۆمانی و بنچینەی ساڵی زاینیش دەگەڕێتەوە بۆ ساڵی ڕۆمانی.بەمەش ڕۆژژمێری ڕۆمانی ٧٥٣ساڵ لەپێش ساڵنامەی زاینیەوەیە.

پێویستە ئاماژە بەوە بکەین کەسەرەتای ساڵ یان مانگی یەکەمی ساڵ لەسەرەتادا لای ڕۆمانەکان دەکەوتە مانگی(مارس)ەوە واتە مانگی مارس یەکەمین مانگی ساڵنامەکە بوو.ساڵی ساڵنامەی ڕۆمانی لەسەرەتادا پێکهاتبوو لە (١٠)دە مانگ و کۆی ڕۆژەکانی هەموویان (٣٠٤) ڕۆژ بووەو دابەشکراوە بەسەر ئەو(١٠)[٢٢] مانگەدا، مانگەکانیش بریتیبوون لە:(مارتینۆس ٣١ ڕۆژ، ئەپریلس ٣٠ ڕۆژ، مایيوس٣١ ڕۆژ، یونیوس٣٠ ڕۆژ، کوینتێلیس (پێنجەم)٣١ ڕۆژ، سیکستیلس(شەشەم)٣٠ ڕۆژ، سێپتەمبەر٣٠ ڕۆژ، ئۆکتۆبەر ٣١ ڕۆژ، نۆڤەمبەر٣٠ ڕۆژ، دیسەمبەر٣٠ ڕۆژ.چوارمانگی سەرەتای ساڵ ناونرابوون بەناوی خوداوەندەکانەوە.ئەوەی شایەنی باسکردن بێت ئەوەیە ئەم ڕۆژژمێرە لەسەر بنەمای زانستی دانەنرابوو لەبەرئەوە چەند جارێك چاکسازی تێدا کرابوو.

چاکسازیەکانی (نوما)ی فەرمانڕەوای ڕۆمانی:

---

[٢٢] – لەماڵپەڕی ئەستۆنۆمیدا،ئەحمەد عەباس،لەوتارێك بەناونیشانی (التقاويم في الحضارات البشرية) ناوی مانگ و ڕۆژەکانی بەم شێوەیە هێناوە (مارس٣١، ابريل٣٠، مايو٣٠،يونيو،٣٠، كونليس(كونتيلس)٣١، سكستيلس٣٠، سبتمبر٣٠، اكتوبر٣١، نوفمبر٣٠، ديسمبر٣١)،لەم وتارەدا نوسەر ڕۆژی مانگی مایو بە(٣٠)ڕۆژ داناوە و مانگی دیسمبر بە(٣١) ڕۆژ داناوە،لەم دوومانگەدا ڕۆژەکان جیاوازن لەو دە مانگەی سەرەوە کەناویان هاتووە.

ڕۆژژمێر بەم شێوەیە بەردەوام بوو تالەسەردەمی فەرمانڕەوایەتی مەلیکی دووەمی ڕۆما بەناوی نۆما (Numa Pompitius)[٢٣] ئەم چاکسازیانەی تێدا ئەنجامدا.یەکەم: مانگێکی نوێ خرایە پێش مانگی مارس و ناوی لێنرا (یەنایەر).دووەم:مانگێکی زیادکرد لەدوای مانگی دیسەمبەر و ناوی لێنرا(فیبرایەر).سێیەم: کۆی ڕۆژەکان لەمانگێکدا کرا بە(٢٩ یان ٣٠) ڕۆژ بەدوای یەکدا و کۆی ڕۆژەکانی ساڵی ڕۆمانی بویە (٣٥٤) ڕۆژ هاوشێوەی ساڵی مانگی.چوارەم: بۆ ڕێککردنەوەی ساڵی ڕۆمانی بەساڵی خۆری،نوما بڕیاریدا هەموو دوو ساڵ جارێك مانگێك بخرێتە سەر ساڵ و درێژی (٢٢ یان ٢٣) ڕۆژ بێت،یەك بەدوای یەك دابنرێن و هەموو چوار ساڵ جارێك (٤٥) ڕۆژ زیاد بکرێت،کە تێکڕای ئەم زیاد کردنە بۆ هەر ساڵێك دەکاتە(١١) ڕۆژ و چارەکە ڕۆژێك بەمەش تێکرای ڕۆژەکانی ساڵ دەبێتە(٣٦٥) ڕۆژ و چارەکە ڕۆژێك.

چاکسازی کردن لەم ڕۆژژمێرەدا بەردەوام بوو لەساڵی (٤٥٢) پێش زاین جارێکی دیکە چاکسازی تێداکراو مانگی(فیبرایەر) خرایە دوای مانگی(یەنایەر)،بەمەش ئەم چاکسازیە لەلایەن پیاوانی ئاینەوە یاری پێدەکرا لەبەرژەوەندی خۆیان یان لەبەرژەوەندی کەسانی دەست ڕۆشتوو و خاوەن دەسەلآت،

چاکسازیەکانی یۆلیۆس قەیسەر:

یاریکردن بەڕۆژژمێر لەلایەن قەیسەر و پیاوانی ئاینی بەردەوام بوو تاسەردەمی (یۆلیۆس قەیسەر)[٢٤] و دەرکەوتنی ڕۆژژمێری یۆنانی.بەلآم دوای هەڵمەتی ڕۆمانەکان

---

[٢٣] – نوما(٧١٥–٦٧٣پ.ز)لەنێو سەرچاوەکاندا بە(نوما پومپیلیوس) یان(نوما پومپیتیوس) ناوی هاتووە،کەفەرمانڕەوای دووەمی ڕۆما بووە لەدوای ڕۆمیلیۆس.

[٢٤] – یولیوس قەیسەر: جەنەراڵ و سەرکردەی سیاسی و نوسەری ڕۆمانی لەڕێکەوتی ١٣یولیوی ١٠٠پ.ز لەدایك بووە و لەڕێکەوتی ١٥مارسی ٤٤پ.ز کۆچی دوای کردووە،یولیوس یەکەمین کەس

بـۆ سـەر میسـر و داگیرکردنـی شـاری ئەسـکەندەریە لەلایـەن یۆلیـۆس قەیسـەری ئیمپراتـۆری ڕۆمـانی لەسـاڵی ٤٦پ.ز و سـود وەرگرتنـی ڕۆمانـەکان لـە(ڕۆژژمێـری میسـری کـۆن[٢٥])، یۆلیـۆس قەیسـەر بڕیاریـدا چارەسـەری گیروگرفتـەکانی سـاڵنامە

بوو نازناوی(ئیمپراتۆر)ی لەخۆی نا،ماوەی فەرمانڕەوایەتیەکـەی لـە(٢٩ئۆکتۆبـەری ٤٩پ.ز تـا ١٥ مارسی ٤٤پ.ن)بوو

[٢٥] – ساڵنامەی میسری کۆن یەکێك لەڕۆژژمێرە لەمێژینەکان ڕۆژژمێری میسریە کەسەرچاوەکانی مێژووی بیری مرۆڤایەتی وای لەقەڵەم ئەدەن کەیەکەمین و کۆنترین ڕۆژژمێرە کەمێژوونوسان و توێژەران زانیاریان لەبارەیەوە هەبێت وپاشماوەی مابێتەوە، لەسەر بنەمای ئەم ڕۆژژمێرە،ڕۆژمێری یۆنانی دانراوە و پاشانیش ڕۆژژمێری گریگۆری دانراوە کەلەئێستادا زۆربەی ولآتان لەسەری دەڕۆن. میسریە کۆنەکان ئەوەیان بۆدەرکەوتبوو کە کۆی ڕۆژەکانی ساڵ (٣٦٥) ڕۆژە،ئەمەشیان لەئەنجامی تێڕامان و وردبونەوە لەدیاردە سروشتیەکان و بەتایبەت دەرکەوتنی گەشترین ئەستێرەی (سیریوس)ی بەیانیان پێش هەڵهاتنی خۆر بەماوەیەکی کەم، میسریەکان ئەم ئەستێرەیان ناونابوو سبدت(spedt).ئەم ڕووداوەیان بەکار هێناو کردیان بەبناغە بۆڕیکخستی ڕۆژژمێرەکەیان و بۆیان دەرکەوت کەلە هەڵهاتنی ئەم ئەستێرەیەوە تا هەڵهاتنێکی تری ٣٦٥ ڕۆژ دەخایەنێت.میسریەکان کۆنەکان لەسەر ئەم بنەمایەش ساڵیان دابەشکرد بۆ دوازدە مانگ و هەرماگێکیان دەبەشکرد بۆ سی ڕۆژ و پێنج ڕۆژیشیان خستە کۆتای ساڵ، دواتریش لەم وردونەوەیاندا ساڵیان دابەشکرد بۆ سێ وەرز و هەر وەرزەیان دابەشکرد بۆ چوارمانگ و هەر وەرزەیان بەجیا ناونابوو وەك وەرزی یەکەم ناونرابوو(وەرزی لافاو) یەکەم ڕۆژی ساڵ بوو کەناوی بەزمانی میسری کۆن (ئیخت)ە. وەرزی دووەمیان ناونابوو (بریت)بەواتای دەرچون و گەشەکردنی ڕووەك بوو لەزەوی دوای لافاو.وەرزی سێیەمیشان ناونابوو(شمو) بەواتای وشکەساڵی یان کەمی ئاو دەهات.میسریەکان یەکەمین ڕۆژی ساڵی یەکەم لەساڵنامەکەیاندا بەسێ دیاردەی سروشتی لێك جیادەکردەوە،یەکەم:فێنکبونی هەوا لەسەرتای پایز. دووەم:گەیشتنی ئاستی لافاو بەبەرزترین ئاست. سێیەم: هەڵهاتنی ئەستێری(سیروس)لەبەرەبەیاندا.ئەم ساڵە کەماوەکەی ٣٦٥ ڕۆژ بوو بەبێ حسابکردنی چارەکە ڕۆژەکەی ساڵ کە لە ساڵی (خۆریدا) حساب دەکرێت، بەم هۆیەوە وەرزەکان لەشوێنی خۆیان گۆڕان و وەرزی کەم ئاوی کەوتە وەرزی لافاو،ئەم هەڵەیە خۆی ڕاستکردەوە لەپاش تێپەربونی (١٤٦٠) ساڵ لەساڵنامەی خۆری. سەرەڕای ئەوانەش واشرۆڤە کرابوو کەمیسریە کۆنەکان یەکەمین و کۆنترین نەتەوەبوون ڕۆژیان دابەشکردبێت بۆ بیست و چوار کاتژمێر و لەسەر ئەم بنەمایەش دوازدە کاتژمێر بۆ ڕۆژ و دوازدە کاتژمێرکەی دیکەش بۆ شەو دیاریکرابوو.لەسەردەمانی دواتردا میسریەکان ناوی مانگەکانیان بۆ ساڵ

کۆنەکەیان بکات بۆ ئەو مەبەستەش گەردوون ناسێکی میسری بەناوی (سوجین)ڕاسپار بۆ چاکسازی و لابردنی کەموکورتی ساڵنامە و ئەویش چەند چاکسازیەکی لەڕۆژژمێرەکەدا ئەنجامدا وەك: یەکەم: کارکرنی بەساڵی مانگی لادا و ساڵی هەتاوی کردە بناغە بۆ دانانی ساڵنامە کەکۆی ڕۆژەکانی ٣٦٥ ڕۆژ و چارەکە ڕۆژێك بوو(ئەم بۆچونەی زۆر نزیك بوو لەڕاستی و تەنیا(١١) دەقیقە و (٤٦) چرکەی لەساڵی هەتاوی جیاوازە) .دووەم: سەری ساڵ کەبەپێی ساڵنامە کۆنەکە لەبەهاردا(١ی مارت) دەستی پێ ئەکرد کردی بە ١ی کانونی دووەم کەبەرامبەرە لەگەڵ ١ی یەنایەری ساڵی ٤٥ پ.ز .سێیەم: جگەلەوەش ساڵی کرد بە١٢ مانگ و شەش مانگی تاکی ٣١ ڕۆژی و پێنج مانگی جوتی ٣٠ ڕۆژی و مانگی(فیبرایەر)ی کردە ٢٩ ڕۆژ و هەرچوار ساڵ جاری بکرێت بە٣٠ ڕۆژ.بەمەش ساڵی ساڵنامەکە و ساڵی هەتاوی زۆر لێك نزیك بوونەوە و بەڵام لەسەدا سەد جووت نەبوون ئەم ساڵنامەیەش ناونرا(یولیانی)یان(جولیان).

مانگەکانی ساڵیش بەم شێوەیان لێهات:(ینایر٣١رۆژ، فێبرایەر٢٩ یا ٣٠ڕۆژ،مارس ٣١ڕۆژ، ئاپریل ٣٠ ڕۆژ، مایو ٣١ ڕۆژ، یونیو٣٠ رۆژ،کونتیلس٣١ڕۆژ، سکستیلس ٣٠ڕۆژ، سێپتەمبەر٣١ڕۆژ، ئۆکتۆبەر٣٠ ڕۆژ، نۆڤەمبەر٣١ڕۆژ،دیسەمبەر٣٠ڕۆژ).بەم جۆرەش ئەم ڕۆژژمێرە کەوتە بواری جێبەجێکردنەوە

ئەوەی ئاشکرایە سوجین ئەم ڕۆژژمێرەی دانەهێناوە بەڵکو لەڕۆژژمێری چاککراوی میسریەوە وەرگیراوە کەلەساڵی (٣٢٨ پ.ز) کاری پێکراوە. ڕۆمانەکان

بەکارهێنابوو وەك ئەوەی لەنێو ماڵپەڕەکانداهاتوە بەم شێوەیە(طوبة،أمشير،برمهات، برمودة،بشنس،بؤونة،أبيب،مسري،نسيئ، توت،بابة،هاتور).بەڵام لەسەردەمی ئیستادا میسریەکان وەك زۆر بەی وڵاتانی دیکە ڕۆژژمێری ڕۆمانی بەکاردەبەن بۆ ڕێکخستنی ئیش و کارەکانی دەوڵەت وەك مانگەکانی ساڵی ڕۆمانی کەبریتین لە(ینایر،فێبرایەر،مارت (مارس)،ئەبریل، مایو، یۆنیۆ، یۆلیۆ، ئۆگست(أغسطس)، سێبتەمبر، ئۆکتۆبەر،نۆڤەمبەر،دیسەمبەر) لەڕۆژژمێری ئێستایاندا ئەم مانگانە بەکار دەهێنن.

لــەدواتردواو لەســاڵی (٤٤پ.ز) نــاوی دوو مانگیــان گــۆڕی و مــانگی حەوتــەمیان (کونتیلس) کردبە(یۆلیۆس) بۆ بەرز و زیندو هێشتنەوەی یۆلیـۆس قەیسـەر، مـانگی هەشتەمیان(سکستیلس) کردە ئۆگست بۆ بـەرز و زیندوهیشـتنەوەی نـاوی قەیسـەر ئۆگست، لەگەڵ ئەوەشدا (خەڵکی ڕۆما[٢٦]) خۆشیان بەژمارەی جوت نەدەهات لەبـەر ئەوە مانگی ئۆگستیان کردە٣١ ڕۆژ و ڕۆژێکیان لەمانگی فێبرایەرکردەوە بوو بە(٢٨ یان ٢٩).بەڵام لەپاش ئەم ئیمپراتۆرە ڕۆژەکانیان ڕێکخستەوە بۆ ئـەوەی کەتوشـی گرفــت نەبن،بـــەم جـــۆرە ڕۆژەکـــان پێچـــەوانەبوونەوەو بـــۆ ئـــەوەی ســـێ مانگی(یۆلیۆ.ئۆگسـت.سـێپتمبەر) بـەدوای یەکـدا بەهـەمان مـانگی ٣١ ڕۆژی نەیـەن یاساکەیان پێچـەوانەکردەوە، بەمـەش سـێپتەمبەریان کـردە ٣٠ ڕۆژ و ئۆکتۆبـەریان کـردە ٣١ ڕۆژ و نۆڤەمبـەریان کـردە ٣٠ ڕۆژ و دیسـەمبەریان کـردە ٣١ ڕۆژ. ئـەوەی شایەنی باس بێت تائێستاش سیسـتەم و نـاوی مانگـەکانی سـاڵنامەی یۆلیـانی وەك خۆی ماوەتەوە بەمشێویەی لێهات:(یەنایەر٣١ ڕۆژ، فێبرایەر٢٨ یـان ٢٩ ڕۆژ، مـارس ٣١ڕۆژ، ئـەبریل٣٠ڕۆژ، مــایو٣١ڕۆژ، یونیــو٣٠ڕۆژ، یولیــو٣١ڕۆژ، ئۆگســت ٣١ ڕۆژ، سـێپتەمبەر٣٠ڕۆژ،ئۆکتۆبــەر٣١ڕۆژ، نۆڤەمبــەر٣٠ڕۆژ، دیســەمبەر ٣١ڕۆژ)بەمــەش تێکڕای ڕۆژەکـانی سـاڵ لەسـاڵی ئاسـایدا ٣٦٥ ڕۆژەو لەسـاڵی کەبیسـە(پـڕدا)٣٦٦ ڕۆژە.

---

[٢٦] – بەپێی سەرچاوەکان دوای یۆلیۆس قەیسەر کورەکەی بەناوی ئوغستس هاتە سەرتەخت و ئەویش بەهەمان شێوەی باوکی ناوی مانگێکی ساڵی کرد بەناوی خۆیەوەو مانگی هەشتی ڕۆژژمێری کرد بەناوی خۆی و جگە لەوەش ڕازی نەبوو ژمارەی ڕۆژەکانی مانگەکەشی ٣٠ ڕۆژ بێت و لەبەر ئەوە ڕۆژی مانگەکەی کرد بە٣١ ڕۆژ و بەمەش زنجیرەی بەدوایەکداهاتنی مانگەکان بە ٣١ و ٣٠ ڕۆژ تێکچوو،چونکە مانگی هەشت دەبوو ٣٠ ڕۆژ بێت بەڵام بەهۆی خۆبەزلزانینی قەیسەرئۆغستس مانگی هەشت کرا بە ٣١ ڕۆژ و مانگی نۆ کرا بە٣٠ ڕۆژ،وەك لەدواتر ڕوون دەبێتەوە.

پێویستە لێرەدا ئەوە ڕوون بکرێتەوە کە سوجێن لەدەست نیشانکردنی ساڵی هەتاوی زۆر ورد نەبوو، لێکۆڵینەوەکانی دواتر دەریان خست کەساڵی هەتاوی (٣٦٥)ڕۆژ و (٥) سەعات و (٤٨)دەقیقە و (٤٦)چرکەیە نەك (٣٦٥)ڕۆژ و چارەکە ڕۆژێك کەئەکاتە (٦) سەعات واتە ساڵنامەکە(١١)دەقیقە و (١٤)چرکەی لەساڵی هەتاوی درێژتربوو، بەمەش دوای تێپەربوونی (١٢٨) ساڵ ئەبێتە یەك ڕۆژ ئەمەش کێشەو گێروگرفتێك بوو.

گۆڕینی ڕۆژژمێری ڕۆمانی بۆ ڕۆژژمێری گریگۆری(زاینی[٢٧]):

[٢٧] – سەبارەت بە وشەی (زاینی یان زاین) بەڕێز د.زریان حاجی لەوتارێکیدا دەنوسێت لەهەندێك کەناڵ و ڕاگەیاندنەکانی خۆمان وا لێکی دەدەنەوە کە سەرەتای ساڵی زاینی سەرەتای لەدایك بوونی عیسا پێغەمبەرە(س.خ)بەمەش ڕۆژژمێری زاینی دەبەستنەوە بەلەدایك بوونی حەزەتی عیسا و لەزمانەکانی عەرەبی کراوە بەمیلادی و لەکوردیشدا بەهەڵە وەرگێڕدراوەتە سەرزمانی کوردی و کراوە بەزاینی،دەنوسێت سەرەڕای تێبینیم لەسەر وشەی زاین کە ئەم زاراوەیە بەپێی ناوچەکان و لەشێوەزارەکان دەگۆڕێت و (زاین)کەمتر بۆ مرۆڤ بەکاردێت لەئەدەبیاتی کوردی،کەچی ئەمە بوەتە نازناوی پێغەمبەرێکی خودا،سەرەڕای ئەوەش ئاماژە بەوە دەکات سەری ساڵی خۆری(زاینی) بەهیچ شێوەیەك پەیوەندی بەمەسیح و ئاینی مەسیحیەوە نیە،بەڵکو زۆر لەپێش هاتنی مەسیح ئەم ساڵ و ڕۆژژمێرە کاری پێکراوەو تەنانەت مانگەکانیش پەیوەندی بەئاینی مەسیحیەوە نیەو بەڵکو زۆرینەی ناوی خوداوەندەکانی ڕۆمانین،دواجار دەڵێت: پێم وایە ناوی ڕاستی ئەم ڕۆژژمێرە چەند ناوێکی هەیە وەك(ڕۆژژمێری ڕۆمانی،یۆلیانی، گریگۆری، مەسیحی)،ئاماژە بەوەدەکات کەپێی باشە لەبری ناوی زاینی یەکێك لەو ناوانە بەکار بهێنرێت بۆ ئەم ڕۆژژمێرە.هەروەها ماکوان کەریم هەمان ڕای هەیەو دەنوسێت،لەهەمووی ناهەمواتر ئەوەیە وشەی زاین لەزمانی کوردیدا بەکار هاتووە لەجیاتی میلادی،واتە مەبەستی پیٚ(زاوە).دەنوسێت سەری ساڵی زاینیش لەساڵەکانی (٥٠٠)زاینیدا هاتوەتە ئاراوە و هیچ پەیوەندیەکی بەلەدایك بونی عیساوە نیە.

دوابەدوای ئەوەی ڕۆژژمێرەکە چەندین جار چاکسازی تێدا کراو هەوڵدرا کەم و کورتیەکان چارەسەر بکەن بەلاّم هێشتا هەندێك کەم و کورتی گیروگرفتی تێدامابوو تا ئەوکاتەی کە لەساڵی ١٥٨٢ زاینی پاپاگریگۆری سیازدەیەم ئەم گیروگرفتەی چارەسەرکرد، تێبینی ئەوەی کرد کە(الاعتدال الربيعي– مامناوەندێتی بەهاری یان وەرگەرانی بەهارە)لەو ساڵەدا کەوتوەتە ١١ی مارسەوە، واتە هەڵەیەك هەیە ماوەکەی نزیکەی(١٠) ڕۆژە،ئەم جیاوازیە لەماوەی نێوان سالاّنی ٣٢٥ تا ١٥٨٢ ڕوویداوە.ئەم هەڵەیە هەموو ١٢٨ ساڵ جارێك ڕۆژێك جیاوازی دەکات یان زۆرتر دەبێت لەساڵێکدا،بۆیە پاپاگریگۆر ویستی چاکسازیەکی تێدا بکات و ئەم هەڵەیە ڕاست بکاتەوە،بۆ ئەم مەبەستەش کەسایەتیەکی وەك(کریستۆفەرکلافیوس)ی ڕاسپراد،ئەویش ئەم دوو چاکسازیەی کرد. یەکەم: ئەوەی دۆزیەوە کەجیاوازی ساڵی یۆنانی و ساڵی خۆری نزیکەی (٣) ڕۆژە بۆ هەموو (٤٠٠) ساڵێك بۆیە کریستۆفەر بڕیاریدا (٣) ڕۆژ لە هەر (٤٠٠) ساڵێك کەم بکاتەوە. دووەم: بۆ ڕاستکردنەوەی (الاعتدال الربيعى) بڕیاریدا ڕۆژی ٢١ مارس بکاتە ڕۆژی (اعتدال الربيعى) لەبری ١١ی مارس،جگەلەوەش بڕیاریدا (١٠) ڕۆژ لەساڵی ١٥٨٢ بکاتەوە و ڕۆژی ٥ی ئۆکتۆبەری ١٥٨٢ی کردە ڕۆژی هەینی بەپێی ڕۆژژمێری یۆنانی کەبەرامبەر دەبێت لەگەڵ ١٥ی ئۆکتۆبەری ١٥٨٢ی ساڵنامەی گریگۆری بەمەش ساڵی ساڵنامەکە و ساڵی هەتاوی جووت بونەوە.پاپاگریگۆر بۆی دەرکەوت کەدوای چەند سەدەیەك ئەم گیروگرفتە دیسان سەرهەڵدەداتەوە، بۆ ئەوەی ئەمە دووبارە نەبێتەوە داوای کرد هەر چوار ساڵ جارێك ساڵێك بکرێتە

کەبیسە(پڕ)بەمشێوەیە دوای ئەم دەستکاریکردن و چاکسازیە ساڵنامەکە ناونرا(ساڵنامەی گریگۆری).

بەمشێوەیە لەساڵی ١٥٨٢دا گریگۆری سیازدەیەم لەڤاتیکانەوە بەڕەسمی بەجیهانی ناساند و لەم ڕێکەوتەوە ڕۆژژمێری گریگۆری کاری پێکراو بەڕۆژژمێری گریگۆری یان زاینی ناسرا، دەستپێکی ئەم ساڵنامەیە هەفتەی لەدایکبوونی پەیامبەر(عیسامەسیح)[٢٨]ە، ڕۆژژمێرەکەش بە"ڕۆژژمێری زاینی"ناسراوە،ڕۆژی ١ی کانونی دووەم واتە ١/١/١ وەك سەرەتای ساڵ لەساڵی زاینی دیاریکرد،٣١ی دیسامبر کاتژمێر ١٢ی شەو (٢٤,٠٠)، ساتی گۆڕینەوەی ساڵی زاینییە بۆ ساڵی نویٚ.

لە ڕۆژژمێری گریگۆریدا پەیوەندی لەنێوان ساڵ و وەرزەکاندا نییە. بە شێوەیەکی بڕیاردراو، ژمارەی ڕۆژەکان لە حەوت مانگی ساڵدا ٣١ ڕۆژە، لە چوار مانگدا ٣٠ ڕۆژ و مانگێکیش لە ساڵدا بە شێوەیەکی ناڕێك ٢٨ یان ٢٩ ڕۆژە،هەر چوار ساڵ جارێك (ساڵێکی پڕ) ە،کۆی ڕۆژەکانی ساڵ لەساڵنامەی

---

[٢٨] – وەك ڕوونکراوەتەوە ساڵی زاینی پەیوەندی بە لەدایك بونی عیساوە نیە،چونکە بنەڕەتی ڕۆژژمێرەکەساڵی ٧٥٣ پ.ز دانراوە،بەڵام لەدواتردا قەشەیەکی ئاینی مەسیحی بەناوی (دیونیسیۆس ئەکسیجونوس) پێشنیار دەکات کە پێویستە لەدایك بوونی حەزرەتی عیسا بکرێتە سەرەتای ڕۆژژمێرەکە نەك دروستکردنی شاری ڕۆما،بەمەش بیرۆکەی قەشەکە خرایە بواری جێبەجێکردنەوەو سەرەکەوتووبوو لەبانگەشەکەی لەساڵی ٥٣٢زاینی ئەم ڕۆژژمێرە وەك سەرەتای لەدایك بوونی مەسیح تۆمارکراو،بەڵام جیاوازی یادکردنەوەی سەری ساڵی زاینی لەناو مەسیحیەکانیش لەچەند کاتێکی جیاواز بەڵگەی ڕاستی قسەکانە چونکە دەبوایە تەواوی مەسیحیەکانی دونیا لەیەك ڕۆژدا ئاهەنگیان بگێرایە نەك لەچەند ڕۆژێکی جیاوازدا.

زاینیـدا لـەباری ئاسـایدا ٣٦٥ ڕۆژ و٥ کاتـژمێر و ٤٨ دەقیقـە و٤٦ چـرکەیە و هەموو چوار ساڵێك ساڵێکی پڕ هەیە کە ٣٦٦ ڕۆژە.

وەك ئاشکرایە ماوەی ساڵی زاینی ٣٦٥ڕۆژە و ماوەی ساڵی کۆچی ٣٥٤ڕۆژە واتە(٣٦٥–٣٥٤=١١)کەواتە ساڵی کۆچی (١١)ڕۆژی لەساڵی زاینی کەمترە،ئەم جیاوازیە دوای تێپەربوونی ٣٣ساڵ نزیکەی یەك ساڵ دەبێتەوە واتە(٣٣×١١=٣٦٣).

ئەوەی گرنگە لێرەدا ئاماژەی پێبکرێت ئەوەیە کە ناوی مانگەکانی ساڵنامەی گریگۆری یان زاینی(میلادی) لەهەندێك لەوڵاتە عەرەبیەکاندا وەك میسر لەناوە ڕۆمانیەکەیەوە وەرگیراون و لەهەندێك وڵاتی دیکەی وەك مەغریب لەفەرەنسیەوە وەرگیراون، بەڵام لەوڵاتانی وەك عێراق و سوریا و لوبنان و ئوردن لەناوە سریانیەکەیەوە وەرگیراون.ناوە سریانیەکانیش لەزمانی ئارامیەوە هاتوەتە نێو عەرەب.دەوڵەتی عوسمانی (ڕۆژژمێری ڕۆمی) بەکارهێناوەو لەڕۆژژمێری ڕۆمیدا ناوی نۆ مانگ لەناوە سریانیەکەیەوە وەرگیراون و جگەلەوەش کۆماری تورکیا لەساڵی ١٩٤٦ەوە ڕۆژژمێری گریگۆری بەکار دەبات کە پێنج مانگیان لەناوە سریانیەکەیەوە وەرگیراون.

بـەم شـێوەیە لەئێسـتادا ڕۆژژمێـری گریگـۆری کەبەسـاڵنامەی (یولیـانی یـان زاینـی) دەناسـرێت و لەزۆربـەی وڵاتـانی ئاسـیاو ئـەوروپاو ئـەمریکاو ئـەفریقاو بەشـێك لەوڵاتـە عەرەبیـەکان و هەنـدێك ناوچـەی دیکـە و هـەرێمی کوردسـتان بــەکاردێت و کــاری پێــدەکرێت بەتایبــەت لەکارەتایبــەت و فەرمیــەکان وهەڵسـوڕاندنی کاروبـاری نـاوخۆ و ڕێکەوتنـە نێودەوڵەتیـەکان و پەیوەندیـە دەرەکیــەکان و هاوکــاتیش وەك ســاڵنامە لــەدام و دەزگاکــان بــەکاردێت و

کاروبارەکـانی لەسـەر بـەڕێوە دەبـەن ئـەویش (سـاڵنامەی یۆلیـانی یـان میلادی)ە،کەلەئێستادا بـە(ڕۆژژمێـری گریگـۆری یـان زاینـی) بەناوبانگـە، ئـەم ڕۆژژمێـرە لەنـەژاددا لەڕۆمانەکانـەوە وەرگـیراوە. لەسـەرەتاو لەهـەمان کاتـدا چـەندوڵاتێکی وەك(فەرەنسـا و ئیسـپانیا و پرتوگـال) کاریـان بـەم ڕۆژژمێـرە دەکـرد بـەڵام هەنـدێك لـەوڵاتانی دیکـە لەسـەرەتاوە کاریـان بـەم ڕۆژژمێـرە نەدەکرد تاکاتێکی دوورتر لەوانە، بەریتانیا لەساڵی ١٧٥٢ەوە کاری پێدەکات و یابان لەساڵی ١٨٧٢ و میسر لەساڵی ١٨٧٥ و ڕوسیا لەساڵی ١٩١٢ و یۆنـان لەساڵی ١٩١٧ و ڕۆمانیا لەساڵی ١٩٢٣ کاریان بە ڕۆژژمێری گریگۆری دەکرد.

لەم ڕۆژژمێرەدا ساڵ دابەشکراوە بۆ دوازدە مانگ و مانگ بۆ چوار هەفتە و هەر یەك لەمانگەکان واتای دیاریکراوی خۆیان هەیە وەك لەخوارەوە ناوی مانگەکان هاتووە.

ژمارە و مانگ و ڕۆژەکانی ساڵی زاینی

(ڕۆمانی،سریانی ،عەرەبی،ئینگلیزی)

ژ.مانگ	ناوی ڕۆمانی– زاینی	بەئینگلیزی	ناوی سریانی–عەرەبی	ڕۆژی مانگ
١	**ینایر**	***January***	کانونی دووەم	٣١

٢	فبراير	February	شوبات	٢٨ یان ٢٩
٣	مارس	March	ئازار	٣١
٤	ابريل	April	نیسان	٣٠
٥	مايو	May	ئایار	٣١
٦	يونيو	June	حوزەیران	٣٠
٧	يوليو	July	تەموز	٣١
٨	اغسطس	August	ئاب	٣١
٩	سبتمبر	September	ئەیلول	٣٠
١٠	اكتوبر	October	تشرینی یەکەم	٣١
١١	نوفمبر	November	تشرینی دووەم	٣٠
١٢	ديسمبر	December	کانونی یەکەم	٣١

واتای ناوی مانگە ڕۆمانیەکان(گریگۆری)

١. یەنایەر(جەنیوەری): ناوی خودایەکی کۆنی ڕۆمانیەکانە بەناوی (یانوس) کەخوداوەندی شەڕو ئاشتی و دەرگاکانی ئاسمانە چونکە لای ئەوان نوێنەرایەتی دەروازەکانی ئاسمان دەکات لەکاتی شەڕدا

دەرگاکانی دەکرایەوەو لەڕۆژانی ئاشتیدا دەرگاکانی دادەخران، هەروەها وتراویشە خودای سەرەتاو کۆتاییەکانە.

٢. فەبریوەری(فێبرایەر): لەزمانی لاتینیدا بەواتای پاککرنەوە دێت، ئەم مانگە کاتێکی تایبەتە بەسڕینەوەی گوناهەکان و لەڕۆژی پازدەهەمدا جەژنێکیان هەبوو کەتێیدا ڕۆحی خۆیان لەگوناح و تاوان پاکدەکردەوە.

٣. مارس(مارت): بەواتای خوداوەندی شەڕ دەهات لای ڕۆمانەکان، چونکە لای ڕۆمانەکان پارێزەرو سەرخەرو پشتیوانیانە،ئەم مانگە لەسەرەتادا مانگی یەك بوو لای ڕۆمانەکان و دوای چاکسازیەکان شوێنی گۆڕا.

٤. ئەپریل: بەواتای کرانەوەو بەهار و گوڵکردن دێت،کرانەوەی دەروازی ئاسمان بۆ گەیاندنی تیشکی خۆر بەزەوی،کەدوای ئەوەی لەوەرزی زستان ون دەبێت و لەهاوین خۆی دەردەخات.

٥. مایو(مەی): بەواتای مانگی خوای مایا ئەم خودایە بەمانای خودای پیت و بەرەکەت و زۆر بوون دێت و خودایەکی مێینەیە،ڕۆمانەکان لەسەرەتای ئەم مانگەدا قوربانیان بۆ مایا کردووە.

٦. یونیو(جون): بەواتای خودای مانگ و خێرایی ئەستێرەی موشتەری لەئەفسانەی ڕۆنانیدا هاتووە،هەندێکیش دەڵێن بەواتای گەنج دێ،گەلێکیش جوان بووە.

٧. یۆلیۆ(جولای): ئەم مانگە بەناوی قەیسەر یۆلیۆس ناونراوە،بۆ بەرز ڕاگرتن و نەمری ناوی نرا (یۆلیۆس).

٨. ئۆگست(أغسطس): ئەم مانگە بەناوی ئیمپراتۆری ڕۆمانی یۆلیۆس ئۆگست ناونراوە.سەرەتا ناوی مانگەکەش ناوی(سکستیلس)بوو بەواتای مانگی (٦)دێ.دواتر گۆڕا بۆناوی ئیمپراتۆر ئۆگست.

٩. سێپتەمبەر: بەواتای ژمارە(٧) دێت لەڕۆژژمێری ڕۆمانی.

١٠. ئۆکتۆبەر: بەواتای ژمارە(٨)دێت لەڕۆژژمێری ڕۆمانی.

١١. نۆڤەمبەر: بەواتای ژمارە(٩)دێت لەڕۆژژمێری ڕۆمانی.

١٢. دیسەمبەر: بەواتای ژمارە(١٠)دێت لەڕۆژژمێری ڕۆمانی. ئەم مانگانە کەبەواتای ژمارەدێن،واتاکانی حۆیان پاراست و هیچ گۆڕانکاریەکیان بەسەردا نەهات و وەك خۆیان مانەوە.

بەشی شەشەم :گۆڕینی ساڵی زاینی بۆ کۆچی[٢٩]

یاسای یەکەم: گۆڕینی ساڵی زاینی بۆ کۆچی

یاساکە: (ساڵی زاینی–٦٢٢) ×٣٣÷٣٢=ساڵی کۆچی

=٣٢÷٣٣× (٦٢٢–٢٠٠٠)

٣٢÷٣٣ × ١٣٧٨

[٢٩] – لەگۆڕینی ساڵی زاینی بۆ کۆچی چەند یاسایەك ئامادەکراون بەکارهێنەر دەتوانێت بەئارەزووی خۆی ئەو یاسایە بەکاربهێنێت کەبەلایەوە ئاسان و پەسەندە.

١٤٢١کۆچی

یاسای دووەم: گۆڕینی ساڵی زاینی بۆ کۆچی

یاساکە: (ساڵی زاینی – ٦٢٢)÷٠/٩٧)

(٢٠١٦ –٦٢٢) ÷٠/٩٧

١٣٩٤ ÷ ٩٧/.

١٤٣٧کۆچی

یاسای سێیەم: گۆڕینی ساڵی زاینی بۆ کۆچی[30]

یاساکە: زاینی–٦٢٢ + زاینی–٦٢٢÷٣٣

(١٨٣٤ – ٦٢٢) +(١٨٣٤ – ٦٢٢) ÷ ٣٣

١٢١٢ + (١٢١٢÷٣٣)

١٢١٢ + ٣٦,٧٢

لەبەر ئەوەی ژمارەی دوای فاریزەکە لەنیوە گەورەترە دەیکەین بە(١) و لەگەڵ ژمارەکەدا کۆی دەکەینەوە و دەبێت بە(٣٧)

١٢١٢ + ٣٧ =

١٢٤٩کۆچی

یاسای چوارەم: گۆڕینی ساڵی زاینی بۆ کۆچی

[30] – پێویستە لێرەدا ئاگاداری ئەوە بیت زۆر جار ئەم یاسایە ساڵێکی کەمتر لەساڵی مەبەست و داواکراو دەدات بەدەستەوە بەڕای من پێم باشە ئەو ساڵەی لەیاساکەدا دەردەچێت لەگەڵ ژمارە(١) کۆی بکەیتەوە ساڵی مەبەست دەدات بەدەستەوە(١٢١٢+١)

یاساکە:ساڵی زاینی− ٦٢٢ +٤٣ =ساڵی کۆچی

٤٣+٦٢٢−٢٠١٢

= ١٤٣٣

یاسای پێنجەم: گۆڕینی ساڵی زاینی بۆ کۆچی

یاساکە: ساڵی زاینی − ٦٢٢ ×١,٠٣١

١,٠٣١ × ٦٢٢ − ٢٠١٧

١,٠٣١ × ١٣٩٥

= ١٤٣٨کۆچی

یاسای شەشەم: گۆڕینی ساڵی زاینی بۆ کۆچی

یاساکە: (زاینی−٦٢٢) ÷٣٢ + زاینی − ٦٢٢

(٦٢٢−٢٠٠٢) ÷ ٣٢ +٢٠٠٢ − ٦٢٢

٣٢÷١٣٨٠ +٢٠٠٢ −٦٢٢

٤٣,١٢٥ +٢٠٠٢ − ٦٢٢

٢٠٤٥,١٢٥ − ٦٢٢

١٤٢٣کۆچی

یاسای حەوتەم: گۆڕینی ساڵی زاینی بۆ کۆچی[31]

یاساکە: ساڵی زاینی — ٦٢٢ + ٤٢٢ = ساڵی کۆچی

١٩٧٠ — ٦٢٢ + ٤٢ = ١٣٩٠ی کوچی

ڕۆژژمـــێری کـۆچـی هەتـــاوی (هیجری شەمسی)

لەمێژووی دەسەڵاتە یەك لەدوای یەکەکانی ئێراندا چەندین شێوازی جیاوازی ڕۆژژمێر بەکار هێنراون و کاریان پێکراوە،تەنانەت لەزۆر کاتدا کەشایەك لەئێراندا دەهاتە سەر تەختی دەسەڵات سەردەمی خۆی وەك ڕۆژژمێر بەکاردەهێنا و سەردەمی پاشاکانی پێش خۆی دەسڕیەوە، لەدواتریشدا ڕۆژژمێرەکانی یەزگوردی و جەلالی و کۆچی کاری پێدەکرا تادواجار گەشتنە

[31] – پێویستە ئاگادرای ئەوە بیت ئەم یاسایە بۆ گۆڕینی هەموو ساڵێکی زاینی بۆکۆچی نابێت،بەڵکو بۆ هەندێك ساڵی زاینی دەبێت بەتایبەت لەدوای ساڵی ١٩٤٤ تاساڵی ٢٠١٤، جگەلەوەش هەندێك جار یان ساڵێك کەم دەکات یان ساڵێك زیاد دەکات،ئەمەش لەبەر ئەوەیە کە هەموو ٣٢ ساڵێکی زاینی یەکسانە بە٣٣ ساڵی کۆچی،لێردا دەکرێت لەم یاسایانەدا کامیان ئاسانتر مەبەست دەدات بەدەستەوە ئەوەبەکاربهێنیت.

ئامادەکردنی ئەو ڕۆژژمێرەی ئێستا لەسەرانسەری ئێراندا وەك ڕۆژژمێری فەرمی بەکاری دەهێنن کەبە(ڕۆژژمێری کۆچی هەتاوی یان ڕۆژژمێری جەلالی) دەناسرێت.

ڕۆژژمێری کۆچی هەتاوی کەبەفارسی بەڕۆژژمێری (هیجری خورشیدی یان هیجری شەمسی یان جەلالی) دەناسرێت، ڕۆژژمێرێکی هەتاوییە و بەستراوە بەخولی هەتاو(خۆر)[٣٢]ەوە، لەساڵی ئاسایدا لە ٣٦٥ ڕۆژ پێك دێت و لەساڵی پڕدا لە ٣٦٦ڕۆژ پێك دێت و دابەش دەبێت بۆ ١٢ مانگ و یەکەم ڕۆژی ڕۆژژمێری کۆچی هەتاوی ١ی فروەردینە بەرامبەرە بە(٣/٢١)ی وەرزی بەهار.

ئێرانیەکان ڕۆژژمێرێکیان داهێناوە ئەگەر چی خۆیان بە(کۆچی) هیجری دادەنێن بەلاّم نەلەمیلادی باو دەچێت نەلە(کۆچی)هیجری باو، ڕۆژژمێری زاینی بەگوێرەی خولانەوەی زەوی بەدەوری خۆردا دانراوە،ڕۆژژمێری کۆچی بەگوێرەی خولانەوەی مانگ بەدەوری زەوی دانراوە. ڕۆژژمێری میلادی لەدایك بوونی مەسیح و ڕۆژژمێری هیجری کۆچی پەیامبەری ئیسلام محەمەد(ص)ی لەمەکەوە بۆ مەدینە کردووە بەسەرەتای دەست پێکردنی ڕۆژمێری کۆچی.

ئەوەی گرنگە ئاماژەی پێبکرێت ئەوەیە کەئێرانیەکان هەردوو ڕووداوەکەیان تێکەڵ کردووە،خولانەوەی زەویان بەدەوری خۆردا کردووە بەبنچینەی ڕۆژژمێرەکەیان، بەلاّم بۆ ڕۆژژمێرەکەیان لەبری ساڵی لەدایك بونی مەسیح ساڵی کۆچی محەمەدیان کردووە بەسەرەتای دەستپێکردن و لەبری ڕۆژی

---

[٣٢] – ئەم ڕۆژژمێرە هەتاویە پەیوەندی بەخولی خۆرەوە هەیە موسوڵمانان بەکاری دەهێنن بۆ دیاریکردنی کاتە شەرعیەکان کەپەیوەندیان بەهەتاو و ڕۆژە هەتاویەکانەوە هەیە، لەئێستاد دوو دەوڵەت بەکاری دەهێنن ئەوانیش کۆماری ئیسلامی ئێران و ئەفغانستانن.

کۆچی محەمەد(ص)ڕۆژی نەورۆزیان کردوە بەسەرەتای نوێبونەوەی ساڵ، لەبەر ئەوە بەڕۆژژمێرەکەیان دەڵێن (هیجری شەمسی) یان (هیجری خورشیدی).

لەگەڵ ئەوەشدا ئەو ساڵەی کە لە ئێراندا پەیڕەویی لێدەکرێت پێی دەوترێت ساڵی کۆچی هەتاوی (خورشیدی، شەمسی). هەروەها کوردانی ڕۆژهەلاتی کوردستانیش کە کەوتوونەتە چوارچێوەی ئەو ولاتەوە، بەگوێرەی ئەو ساڵە هەڵسوکەوت دەکەن و بەکاری دێنن لەکاروباری ڕۆژانەیاندا.ئێرانییەکان لەپێش هاتنی ئیسلام پەیڕەوی (ڕۆژژمێری یەزگوردی)یان دەکرد و ساڵی هەتاوییان بەکار نەدەهێنا.کاتێ کە سوپای موسوڵمانەکان هێرشیان کردە سەر سنورەکانی دەوڵەتی ساسانی و تەواوی ناوچەکەیان کۆنترۆڵکرد، ئیتر لێرە بەدواوە گەلانی ئێران کەوتنە نێو قەڵەمڕەوی دەوڵەتی ئیسلام و لەماوەی فەرمانڕەوایەتی موسوڵمانان لەئێران ساڵ و مانگی ئێرانی فەرامۆش کران وگەلانی ئێرانیان ناچارکرد کە بەگوێرەی "ڕۆژژمێری ئیسلامی" واتە ساڵنامەی کۆچی باج و پیتاك و سەرانەیان بدەنێ.بەم شێوەیە ڕۆژژمێری کۆچی لەئێراندا برەوی سەند و لەبری ساڵنامە و مانگە ئێرانیەکان ،ساڵ و مانگی کۆچی هاتەکایەوە، ئیدی لێرەوە وردە وردە ڕۆژژمێری یەزگوردی لە گەشەکردن و بەکارهێنان کەوت و ڕۆژژمێری کۆچی بەکاردەهێنرا. بەلام لەقۆناغەکانی دواتری دەسەلاتداری سیاسی ئێراندا،ئێرانییەکان ڕۆژژمێرێکیان داهێنا کە لەسەر بنەمای ساڵی هەتاوی داڕێژرابوو سەرەتاکەشی خاکەلێوە (فروردین) بوو.

دانانی ڕۆژژمێری جەلالی:

ئەوەی ڕاستی بێت مێژووی دانانی ساڵنامەی کۆچی هەتاوی دەگەڕێتەوە بۆسەردەمی سوڵتان جەلالەدینی سەلجوقی، کەشاعیرو بیرمەندێکی وەك عومەری خەیامی ڕاسپارد بۆ دانانی ساڵنامەیەکی تایبەت بەگەلانی ئێران و دواتریش ساڵنامەکە بەساڵنامەی جەلالی ناوی دەرکرد.

لەکۆتایی سەدەی پێنجەمدا،سەلجوقیەکان ناوچەی ژێردەسەلاٌتیان فراوان بوو ئیدارەیەکی ڕێك پێك هاتبویە ئاراوە و گەشتبویە لوتکەی گەشەسەندن،لەبەر ئەوە ئاسایی بوو دەسەلاٌتدارانی ئەم ولاٌتە فراوانە هەست بەکەم و کورتی ئەم جۆرە ڕۆژژمێرەی ئەو سەردەمە لەگەڵ ساڵی(کۆچی مانگی)بکەن،چونکە تا ئەوکات ڕۆژژمێر بۆ مەبەستی چاودێریکردنی دروست بۆ وەرگرتنی باج گیروگرفتی تێدابوو،بۆنمونە (ڕۆژژمێری یەزگوردی) کەتایبەت بوو بەزەردەشتیەکان ،بەبێ ڕەچاوکردنی ساڵی کەبیسە(پڕ)کاری پێدەکراو نەورۆز جیگیرنەبوو،ئەمەش لەگەڵ یەکەم ڕۆژی وەرزی بەهار کەسەرەتای ساڵی سروشتی بوو نەدەگونجا،ئەمەش کێشەیەك بوو لەو سەردەمەدا.

لەبەر ئەوە بۆ چارەسەرکردنی ئەم کێشەیە بەفەرمانی (جلال الدین ملکشاه سلجوقی٤٦٥–٤٨٥ هـ.ق)، لیژنەیەك بەسەرکردایەتیی زانای موسوڵمان"عومەری خەیام[٣٣]" شاعیر و ئەستێرەناس و چەند ئەستێرەناس

---

[٣٣] – عومەری خەیان لەم کارەیدا بەشێوەیەکی ژیرانە ساڵنامەکەی دانا کە هەردوو لایەنی تایبەت بە ڕێکەوتی کۆچ لەئاینی ئیسلام و ڕێکەوتی هەتاوی تایبەت بەمێژووی کولتوری ئێرانی کۆنی تێدا کۆکردەوە، کەچەند تایبەتمەندیەکی تێدابوو وەك(یەکەم.ساڵنامەکە کۆچیە،لەبەر ئەوە سەرەتای دەستپێکردنی ساڵنامەکەی پەیوەستکرد بەکۆچکردنی پەیامبەری ئیسلام(ص) لەشاری مەکەوە بۆ شاری مەدینە. دووەم.ساڵنامەکە هەتاوییە،چونکە پێوانەی سوڕانەوەی زەوی بەدەوری خۆردا

وبیرکاریزانگەلێکی وەك(حەکیم ئەبولعەباس لوکری،مەیمونی کوڕی نەجیب واستی،ئەبو موزەفەر ئەسەفزاری،ئیبن کوشك بەیهەقی،بەهرام،(عەبدولڕەحمان خانی)[٣٤] پێکهێنراو دەستکارییان لەو ڕۆژژمێرەدا کرد و چەمکێکی نوێی ڕۆژژمێریان داهێنا. کاتێ ویستیان دەرکەوتنی خاکەلێوە (فروردین) تاووتوێ بکەن، بینیان کە ڕۆژژمێرەکەیان ١٨ ڕۆژ کەموکووڕتی هەیە. ئەوە بوو ١٨ ڕۆژیان خستە سەر ڕۆژژمێرەکە. جگە لەوەش نەورۆزیان وەك دەسپێکی بەهار دیاری کرد.ئیتر لەوە بەدوا ئەو ڕۆژژمێرە بە (ڕۆژژمێری جەلالی)[٣٥] ناوبانگی دەرکرد و.دەکرێت ئەم ڕۆژژمێرە بەڕاسترین و وردترین ڕۆژژمێری جیهان بناسرێت بەهۆی ئەوەی دەرکەوتووە کە ڕۆژژمێری جەلالی (٢٨)[٣٦] هەزار ساڵ جارێك تەنها (١) یەك ڕۆژ هەڵە لەو ڕۆژژمێرەدا ڕوودەدات.واتە تێپەڕبوونی حەوت دەورەی چوار ساڵە،کاتی هاتنی دەورەی چوار ساڵەی هەشتەم لەجێگەی ئەوە لەکۆتایی ساڵی ئەم دەورەیە یەك ڕۆژ زیاد دەکەن،ئەم ڕۆژە

کراوەتە پێوەر لەساڵنامەکەداو ڕۆژی ٣/٢١ بەسەرەتای دەستپێکردنی ڕۆژژمێرەکە دانا.لەبەر ئەوە پێویستە ئێران لەم کارەناوەزەدا خۆی بەقەرزاری عەمەری خەیام بزانێت چونکە ڕەوڕەوەی ڕۆژژمێری لەشارستانیەتی ئێراندا خستەسەر پێی خۆی.

[٣٤] – لە هەندێك سەرچاوەدا بە (عەبدولڕەحمان خازنی) ناوی هاتووە.

[٣٥] – ئەوەی گرنگە لێرەدا ئاماژەی پێ بکرێت ئەوەیە لەبەر ئەوەی مەلیك شای سەلجوقی بەنازناوی(جەلالە دین) ناسرابوو،ئەو ڕۆژژمێرە بەناوی(ڕۆژژمێری جەلالی) ناسرا. هەرچەندە ئەو کارە شایەنی ئەوەبوو بەناوی عومەر خەیام ناوبانگی دەربکردایە چونکە لەلایەن ئەوەوە ئامادەکرابوو.

[٣٦] – لەهەندێك لەسەرچاوەکاندا ئاماژە بەوە کراوە کەڕێژەی هەڵە لەم ڕۆژژمێرەدا لە (٣,٨)ملیۆن ساڵ تەنها یەك ڕۆژە،لەبەر ئەوە ئەم ژمارەیە زۆر نزیکە لەڕاستیەوە نەك ئەوەی سەرەوە.

بۆ یەکەمین دەورەی دواتر واتە دەورەی نۆیەم زیاد دەکەن. لەم ڕۆژژمێرەدا سەرەتای ساڵ لە وەرزی بەهاردا دەست پێدەکات و ساڵیش پێك هاتبوو لە ١٢ مانگی ٣٠ ڕۆژە کە لە کۆتایی ساڵدا (٥)[٣٧] ڕۆژ زێدەی هەبوو لە ساڵەکانی پڕدا (٦) ڕۆژ.تا سەرەتاکانی پاشایەتی (ڕەزاشانی پەهلەوی)، ئەو ڕۆژژمێرە بەکار دەهێنراو هاوکات بەپێی سەرچاوەکان لەگەڵ ڕۆژژمێری جەلالی ڕۆژژمێری کۆچیش بەکار دەهات.

چۆنیەتی دیاریکردنی ڕۆژژمێری کۆچی هەتاوی ئێستای ئێران:

بەدەستپێکردی دەسەلاَتی بنەماڵەی پەهلەوی گۆڕانکاری لەسەرجەم لایەنەکانی سیاسی و کۆمەلاَیەتی و فەرهەنگی هاتەکایەوە، لە ساڵی ١٣٠٤ی هەتاوی بەرامبەر بە ساڵی ١٩٢٥ی زاینی و لە١١ی مانگی فروردیندا بەفەرمانی ڕەزاشای پەهلەوی ڕۆژژمێرێك لەسەر بنەمای ڕۆژژمێری جەلالی ئامادەکراو ئاراستەی پەرلەمان کرا، لەبری ساڵی کۆچی مانگی،ساڵی هەتاوی کرابوویە ساڵی ئێران، سەرئەنجام لەنێو پەرلەماندا یاساکە پەسەند کراو ڕۆژژمێرەکەش بووبە (ڕۆژژمێرەی فەرمی ئێران)[٣٨] و ڕۆژژمێری کۆچی لەکارخرا، دوای پەسەنکردنی ئەم ڕۆژژمێرەش مانگە کۆنەکانی ئێران دووبارە زیندوو بوونەوە و گەڕانەوە دۆخی جارانی خۆیان.لەم ڕۆژژمێرەدا بەهار وەك دەسپێکی ساڵی

---

[٣٧] – ئەم پێنج ڕۆژە((پەنجەی کۆتایی ساڵ یان پەنجە دزراو بریتین لە(ئاهەندگاه،ئەشتەدگاه،ئیسفەندمزگاه،بهشتشگاه،هێستوشتگاه) لەگەڵ ٣٦٠ ڕۆژی ١٢ مانگی ساڵ دەبێتە ٣٦٥ ڕۆژ.

[٣٨] – ڕۆژژمێری جەلالی لەئێستادا وەك ڕۆژژمێری ئێرانی ناسراوە تەنها لەساڵی ١٩٢٥وە بەفەرمی بەکاردەهێنرێت و کاری پێدەکرێت.

ئێـران ڕاگەیەنرا،لـەبری مانگـە سـێ ڕۆژەکـانی سـاڵ و پەنجـەی کۆتـایی ساڵ،شەش مانگی یەکەمی ڕۆژژمێرەکە کران بە٣١ ڕۆژ و پێنج مانگی دواتریش کران بە٣٠ ڕۆژ و کۆتا مانگی ساڵیش کرا بە ٢٩ڕۆژ و لە(ساڵی پڕدا)[٣٩] کرابە ٣٠ ڕۆژ، ئەمـەش کـارێکی زۆر گونجاویـان کـرد و کـەم و کورتیـەکانی ڕۆژژمێریـان چارەسـەرکرد. ڕۆژژمێـری ئێـران کـە ئێسـتاکەش هـەر بـە ڕۆژژمێـری جـەلالی بەناوبانگە بـەگوێرەی سـووڕی زەوی بـە دەوری هـەتاو داڕێـژراوە، بۆیـە پێـی دەڵێن "ڕۆژژمێری هـەتاوی" (خورشـیدی، شمسـی یـان جـەلالی). هـەر سـاڵێك نزیکەی (٣٦٥ ڕۆژ و ٥ کاژێر و ٤٩)[٤٠] خولەکە.لەئێستادا ئەم ڕۆژژمێرە لەلایـەن هەردوو وڵاتی ئێران و ئەفغانستان بەکاردێت.

لـەم کارەیانـدا بـۆ دیـاری کردنـی ڕۆژی دەسـتپێکی ڕۆژژمێرەکـە، ڕۆژی ١ی بەهار کرایە سەرەتا و دەسپێکی ڕۆژژمێرەکە، کە ١ی نەورۆزی ئـەو سـاڵە بـوو کە پەیامبەری ئیسـلام تێیـدا کـۆچ (هجـرت)ی کردبـوو بـۆ مەدینـە. (١/١/١)ی ساڵی هەتاوی بەرانبەر بوو لەگەڵ ڕۆژی هەینی ١٩ی مارسی ٦٢٢ی زایینی.

کەوا بێت ساڵی ١ی هـەتاوی = سـاڵی ٦٢٢ی زایـینی،(٦٢٢-١= ٦٢١)، واتـە ساڵی زایینی ٦٢١ ساڵ لە ساڵی هەتاوی گەورەترە.کـەوا بێـت ئێرانییـەکان لـە

---

[٣٩] – لەڕۆژژمێری هەتاویدا ئەو ساڵانەی کە (٣٦٦) ڕۆژن پێیان دەوترێت ساڵی پـڕ(کەبیسـە)،لـەم ڕۆژژمێرەدا دەکرێت بوترێت لە هەر (٣٣)ساڵ، (٨)ساڵی ساڵی پڕە، سـاڵی پـڕیش ئـەو سـاڵانەن کـاتێ دابـەش دەکـرێن بەسـەر ٣٣ دا پاشماوەیەکـەیان دەبێـت بەیـەکێك لـەم ژمارانـە (١،٥،٦،٩،١٣،١٧،٢٢،٣٠)

[٤٠] – ڕەزا دەشـتی لـەکتێبی نـەورۆز و بۆنـەکان دەنوسـێت بـەم شـێوەیە سـاڵی جـەلالی نـزیکترین ساڵەکانی جیهانە و لەساڵی خۆری ڕاسترە کە ٣٦٥ ڕۆژ و ٥ کاتژمێر و (٤٨) چرکەیە.

ڕۆژژمێری جەلالیدا بە تیرێك دوو نیشانیان پێکاوە، هەم دابونەریتی خۆیان پاراستووە، هەم ڕۆژێکی گرنگی ئیسلامییان بەکارهێناوە وەك:

١. یەکەم ڕۆژی ساڵ، ١ی نەورۆزە، کە دابونەریتێکی دێرینە.

٢. یەکەم ساڵی ڕۆژژمێرەکە، واتە ساڵی ١ی ڕۆژژمێرەکە، ساڵی کۆچ (هجرت)ی پێغەمبەری ئیسلامە لە مەکە بۆ مەدینە، کە بۆنەیەکی گرنگە لە جیهانی ئیسلامدا. بۆمان دەرکەوت کە ڕۆژژمێری ئێرانی، هاوکات کە ڕۆژژمێرێکی هەتاوییە، ڕۆژژمێرێکی کۆچیشە، واتە: کۆچیی هەتاوی (هجری شمسی)یە.

لەڕۆژژمێری کۆچی هەتاویدا ساڵ لەچوار وەرز پێکهاتووە ئەوانیش(بهار،تابستان،پایز،زمستان)،هەر وەرزێکیش سێ مانگە هەرمانگێکێش نزیکەی چوار هەفتەیەو هەفتەش بریتیە لەحەوت ڕۆژ بەناوەکانی(شنبە،یکشنبە،دوشنبە،سەشنبە،چهارشنبە،پنجشنبە،جمعە"ادینە")،ژمارەی مانگەکانی ساڵیش بریتین لە١٢ مانگ و هەموو ڕۆژەکانی مانگیش ناوی تایبەتی خۆی هەیە،مانگەکانی سەرەتای ڕۆژژمێرەکە لە٣١ ڕۆژ پێك دێت و پێنج مانگەکەی دواتر لە٣٠ ڕۆژ پێکدێن بەڵام مانگی دوازدە لە ٢٩ ڕۆژ پێکدێت لەساڵی ئاسایدا و لەساڵی پڕدا(کەبیسە) لە ٣٠ ڕۆژ پێکدێت و هەموو ساڵێکیش بە١ی فروردین و وەرزی بەهار دەست پێدەکات.لەئێستادا تاکە ڕۆژژمێرە کەبەفەرمی لە دەوڵەتی ئێران دا بەکار دەهێنرێت و کاری پێدەکرێت بەڕۆژژمێری (هیجری شەمسی) واتە (کۆچی هەتاوی) دەناسرێت و تەواوی گەلانی ئێران لەسنوری دەسەڵاتی سیاسی ئێراندا ئەم ڕۆژژمێرە لەدام و

دەزگاکانی ولاّتدا بەکاردەهێنن و سەرەتای ساڵ گۆڕینەکەش دەکاتە ١ی فروردین کەبەرامبەرە بە ٣/٢١ی لەساڵی زاینیدا.

ڕۆژژمێری شاهەنشاهی:

دوابەدوای ئەوەی (محەمەد ڕەزاشا) لەدوای باوکی دەسەلاّتی گرتە دەست قۆناغێکی دیکە لەگۆڕانکاری مێژوویی لەئێران هاتە کایەوە، هەولّیدا شەرعەیت بەخۆی بدات بۆ جێبەجێکردنی چەند کارێك یەکێك لەوانە دیاریکردنی مەراسیمی(٢٥٠٠)ساڵەی شاهەنشاهی ئێران وەك ڕۆژژمێری نوێی ئێران، لەو باوەڕەدا بوو ڕۆژژمێری کۆچی شەمسی لەگەڵ ئەوەی ڕۆژژمێری ئەوانە بەلاّم هەموو مێژووی نەتەوەی ئێران لەخۆناگرێت و بەدرێژایی مێژوو کەم و کورتی تێدابووە، لەبەر ئەوە ڕۆژژمێری شاهەنشاهی دەبێتە تاکە ڕۆژژمێر نەتەوەیی ئێران کەسەرجەم مێژووی شاهەنشاهی ئێران لەخۆ دەگرێت.

ڕۆژژمێری کۆچی هەتاوی کەلەساڵی١٣٠٤کۆچی هەتاوی بەرامبەر بە ١٩٢٥زاینی لەسەردەمی فەرمانڕەوایەتی(ڕەزاشای پەهلەوی)ەوە بەشێوەیەکی فەرمی کاری پێدەکرا تا سەردەمی (محەمەد ڕەزاشای پەهلەوی)ی کوڕی بۆ ماوەی نیو سەدەیەك، بەلاّم دوای نزیکەی پەنجا ساڵێك هەندێك لەنەتەوە پەرستە ئێرانیەکان هەولّی قۆستنەوەی بڕیارێکیاندا بەکۆپی کردنی مێژوو و بەرواری خۆری و کۆچی بە گۆرینی بۆ ڕۆژژمێری(شاهەنشاهی)،لەسەر ئەم بنەمایەش کۆتا شای ئێران(محەمەد ڕەزاشای پەهلەوی) ویستی ساڵی یەکی ڕۆژژمێرەکە بکاتە کاتێك کە(ئیمپراتۆری ماد) ڕۆخێنرا و سەردەمی پاشایەتی هەخامەنشی فارس بۆ یەکەم جار لەئێراندا دەسەلاّتی گرتەدەست،ئەوەبوو لەڕێکەوتی(١٣٥٤/١٢/٢٤) بەرامبەربە(١٩٧٥/٣/١٥)زاینی بەژمارە(١٤٩٥٩)ی

ڕۆژنامەی(اطلاعات) بەواژۆی سەرۆك وەزیرانی ئـەوکات(عـەباس هوەیـدا)لـەژێر ناونیشانێکی دیاردا هاتووە(ئـەمڕۆ ڕەزامەنـدی لەسـەر بڕیـارێکی مێـژوویی درا کەهــــەردوو ئەنجومــــەنی(پـــیران و نوێنــــەران) لەدانیشـــتنێکی هاوبەشـــدا بەسەرۆکایەتی(جەعفەر شەریف ئیمامی)و تێیدا (بڕیـار)[٤١] درا لەسـەر گـۆڕینی ڕۆژژمێـر و سـەرەتای مێـژووی ئێـران و جـەژنی نـەورۆزی داهـاتووش سـاڵی ٢٥٣٥ی شاهەنشـــــاهیە، لەدەســـــپێکی ســــــاڵی ١٣٥٥دا ڕۆژژمێــــــری پاشـایەتی(شاهەنشـاهی) بـەکارهێنراو بـوو بەسـاڵی(٢٥٣٥)پاشـایەتی، بـەڵام بەسەرهەڵدانی شۆڕشی ئێرانی بەڕابەرایەتی(خومەینی) کەبوو بـەهۆی ڕووخـان و هەڵوەشـاندنەوەی حکومـەتی پاشـایەتی لەئێرانـدا و ئـەو بیرۆکەیـە تێکچـوو ڕۆژژمێری پاشایەتی هەڵوەشێنرایەوە، ئەوەبوو ئیمـام خومـەینی بـەکارهێنانی مێژووی شاهەنشاهی بەحەرام لەقەڵەمـداو ڕیگەیانـد"بەمەبەسـتی لاوازکـردن و سڕینەوەی ئیسلام ئەم هەوڵە شومەیان هێنایەکایەوە، ئەم گۆڕنکاریـە هـەتکی ئیسلامەو سـەرەتایەکە بـۆ لـەناوبردنی ئیسـلام، ئـەم هەوڵـەیان دەبویـە هـۆی پشتیوانیکردن لەستەمکار و زاڵم". سـەرئەنجام لـەدوای سـەرکەوتنی شۆڕشـی ئیسلامی ئێران سەرۆك وەزیران بەیانێکی بلاوکـردەوەو کەتێیـدا " ڕۆژژمێـری شاهەنشاهی لەکارخست"و دووبارە ڕۆژژمێری کۆچـی هـەتاوی بەکارخسـتەوە،

---

[٤١] – وەك لەدیباجـــەی بڕیارەکـــە لەدەقێکـــدا هـــاتووە: (بـــەبڕوای تـــەواو بەسیســـتەمی شاهەنشاهی(پاشایەتی)کە پێشتر زیاتر بۆ بیسـت و پێـنج سـەدە پـێش ئێسـتا ڕوکنێکـی گـرنگ و قەڵغانێکی گەورەی نەتەوەکەمان بوون بۆیە هەردوو ئەنجومـەن بڕیاریانـدا بـەوەی کـە حکومـەتی کۆڕشـی گـەورە دامەزرێنـەری ڕژێمـی شاهەنشـاهی بـوو لـەئێران بەسـەرەتای ڕۆژژمێـر و بنـەمای مێژوویی نەتەوەیی ئێران دابنرێت)

بەهەمان شێوەی ئەوەی کەلەسەردەمی (ڕەزاشای پەهلەوی)دا بـەکاردەهێنرا، دیسانەوە لەو کاتەوە ئەم ڕۆژژمێرە وەك ڕۆژژمێری فەرمی لـە سـەرجەم دام و دەزگاکانی دەوڵەتی ئێراندا کاری پێدەکرێت.

ژمارە و مانگ و ڕۆژەکانی ساڵنامەی (کۆچی هەتاوی)

ژ.مانگ	ناوی مانگەکان	ڕۆژی مانگ
١	فروردین	٣١
٢	اردیبهشت	٣١
٣	خرداد	٣١

٤	تیر	٣١
٥	مرداد	٣١
٦	شهریور	٣١
٧	مهر	٣٠
٨	ابان	٣٠
٩	اذر	٣٠
١٠	دی	٣٠
١١	بهمن	٣٠
١٢	اسفند	٢٩ یان ٣٠

بەشی حەوتەم: گۆڕینی ساڵی (کۆچی هەتاوی) بۆ ساڵی زاینی

یەکەم: وەك ئاشکرایە ساڵی کۆچی هەتاوی دوو مانگ و نزیکەی بیست ڕۆژێك دوای ساڵی زاینی دەگۆڕێت بۆ ساڵی نوێ،لەبەر ئەوە بۆ گۆڕینی ساڵەکە دەبێت ئاگاداری ئەوەبیت کەساڵێکت هاتە پێش چاو، ڕۆژ و مانگەکە کەوتبویە

نێوان ڕۆژەکانی (١ی فروردین تا ڕۆژی ١٠ی دی ماه) لەمانگەکانی ڕۆژژمێری کۆچی هەتاویدا ئەواساڵی کۆچی هەتاوی بەم شێوەیە دەگۆڕین: (ساڵی کۆچی هەتاوی + ٦٢١)بەمەش یەکسان دەبێت بەساڵی زاینی.

نمونە: ڕێکەوتی ٥ی فروردینی ١٣١٤ چۆن دەگۆڕیت بۆ ساڵی زاینی؟

یاساکە: ساڵی کۆچی هەتاوی+ ٦٢١= ساڵی زاینی

١٣١٤ + ٦٢١ = ١٩٣٥ زاینی

دووەم: ئەگەر ساڵێك ڕۆژو مانگی لەگەڵدا بوو،ڕۆژ و مانگەکە کەوتبویە نێوان ڕۆژەکانی (١١ی مانگی دی تا ڕۆژی ٢٩–٣٠ مانگی اسفند) لەمانگەکانی ڕۆژژمێری کۆچی هەتاویدا ئەواساڵی کۆچی هەتاوی بەم شێوەیە دەگۆڕین: (ساڵی کۆچی هەتاوی + ٦٢٢)

نمونە: ڕێکەوتی ١٥ی دی ١٣٥٣ چۆن دەگۆڕین بۆ زاینی؟

یاساکە: ساڵی کۆچی + ٦٢٢= ساڵی زاینی

١٣٥٣+٦٢٢= ١٩٧٥

بەشی هەشتەم: یاسای گۆڕینی ساڵی زاینی بۆ (کۆچی هەتاوی)

یەکەم: وەك ئاشکرایە ساڵی زاینی دوو مانگ و نزیکەی بیست ڕۆژێك پێش ساڵی کۆچی هەتاوی دەگۆڕێت بۆ ساڵی نوێ،لەبەر ئەوە بۆ گۆڕینی ساڵی زاینی بۆ ساڵی کۆچی هەتاوی لە ڕێکەوتی(١/١ واتە ١ی جێنیوەری(یەنایر) تا

٣/٢٠واتە ٢٠ی مارس(ئازار).ئەوا ٦٢٢ لەساڵە زاینیەکە دەردەکەین وەك(ساڵی زاینی – ٦٢٢= ساڵی کۆچی هەتاوی)

نمونە: ڕێکەوتی ١٩٣٥/٣/١٦ چۆن دەگۆڕێت بۆ ساڵی کۆچی هەتاوی؟

لەبەر ئەوەی ڕۆژی ١٦ی مانگ کەوتوەتە پێش ٣/٢١ ئەوا بەم شێوەیە دەیگۆڕین.

یاساکە: ساڵی زاینی–٦٢٢= ساڵی کۆچی هەتاوی

١٩٣٥–٦٢٢= ١٣١٣ کۆچی هەتاوی

دووەم: ئەگەر ساڵێکی زاینیت هاتە پێش چاو ڕۆژ و مانگی لەگەڵ بوو، ڕۆژ و مانگەکە کەوتبویە دوای ڕۆژەکانی(٣/٢١(مارس) تاڕێکەوتی کۆتا ڕۆژی دیسەمبەر واتە ١٢/٣١(دیسەمبەر) ئەوا ساڵە زاینیەکە بەم شێوەیە دەیگۆڕین(٦٢١) لەساڵە زاینیەکە دەردەکەین(زاینی _ ٦٢١= کۆچی هەتاوی).

نمونە: ڕێکەوتی ١٩٧٤/٣/٢٥چۆن دەگۆڕین بۆ ساڵی کۆچی هەتاوی؟

لەبەر ئەوەی ڕۆژی ٣/٢٥ کەوتوەتە دوای ٣/٢١ ئەوا بەم شێوەیە دەیگۆڕین

یاساکە: ساڵی زاینی–٦٢١=ساڵی کۆچی هەتاوی

١٩٧٤–٦٢١=١٣٥٣ کۆچی هەتاوی

بەشی نۆیەم : گۆڕینی ساڵی کۆچی هەتاوی بۆ ساڵی کوردی

سەرەڕای ئەوەی سەرەتای هەردوو ڕۆژژمێرەکە لەیەك ڕێکەوتتدا واتە ٣/٢١ دەست پێدەکەن و هەردوو ڕۆژژمێر پێوەری خولانەوەی زەوی بەدەوری خۆردا بەکاردەهێنن بەلاَم مێژووی ساڵنامەی کوردی کۆنترە لەمێژووی ساڵنامەی

کۆچی هەتاوی، لەبەر ئەوە ڕۆژژمێری کوردی یان ساڵی کوردی(١٣٢١)ساڵ لە ڕۆژژمێری کۆچی هەتاوی گەورەترە، پێویستە لەکاتی گۆڕینی ساڵی کۆچی هەتاوی بۆ ساڵی کوردی لەگەڵ ژمارە(١٣٢١) کۆی بکەینەوە ئەوکات ساڵی کوردیت بۆ دەردەچێت وەك لەم یاسایەدا هاتووە.

یاساکە : ساڵی کۆچی هەتاوی+١٣٢١= ساڵی کوردی

١٣٢١+١٣٩٣

=٢٧١٤ کوردی

بەشی دەیەم : گۆڕینی ساڵی کۆچی هەتاوی بۆ ساڵی کۆچی[٤٢]

یاساکە : ساڵی ئێرانی + ٤٢ = ساڵی کۆچی

١٣٩٦+٤٢ = ١٤٣٨ کۆچی

بەشی یازدەیەم : دۆزینەوەی ماوەی سەد ساڵی سەدەیەك[٤٣]

[٤٢] – ئەم یاسایە زۆر ئاسانە لەگەڵ ئەوەشدا پێویستە ئاگاداری ئەوەبیت کەساڵی ئێرانی نزیکەی پێنج مانگ و بیست و سێ ڕۆژێك دوای ساڵی کۆچی دەگۆڕێت بۆ ساڵی نوێ، لەبەر ئەوە پێویستە ئاگاداری ئەو پێنج مانگەی ساڵ بین لەکاتی گۆڕینی ساڵەکەدا.

[٤٣] – پێویستە لێرەدا ئاماژە بەوە بکەین کە ئەم یاسایە بۆ دۆزینەوەی ماوەی سەد ساڵ، لەساڵنامەی کۆچی بەکاردێت،بۆ نمونە ماوەی سەدەی حەوتەمی کۆچی دەکاتە(٦٠٠ بۆ ٦٩٩)کۆچی،بەهەمان شێوە یاسایی بەشەکانی دوازدەو سیازەدە بۆ ساڵی کۆچی دەبێت و دەتوانرێت بەکار بهێنرێت.

بۆئەوەی خوێندکار بزانێت ماوەی سەد ساڵی هەر سەدەیەك لەساڵی چەندەوە دەست پێدەکات و تا چ ساڵێك دەگرێتەوەو بەچ سەدەیەك ناودەبرێت ئەوا ژمارە (١) لەسەدەکە کەم دەکەینەوە ئەوکات دوو جار ساڵی سەدەکە دەنوسینەوە ئەوەش یەکێکیان لای دەستەڕاست و ئەویتریان لای دەستە چەپ پاشان دوو سفر(٠٠) لەپێش ژمارەی دەستەڕاست زیاد دەکەین، وە ژمارە (٩٩) بۆ ژمارەی دەستە چەپ زیاد دەکەین بەم شێوەیە:

سەدەی (١٦)ی زاینی ژمارە (١) لەسەدەکە دەردەکەین و دەبێت بە (١٥) ئەوکاتە ژمارەکە دوو جار دەنوسین

(١٥ — ١٥)

دواجار دوو سفر بۆ دەستە ڕاست زیاد دەکەین دەبێتە (١٥٠٠) و ژمارە نەوەد و نۆ بۆ دەستە چەپ زیاد دەکەین و دەبێتە (١٥٩٩)کەواتە سەدەی شازدە ماوەی سالآنی (١٥٠٠–١٥٩٩) دەگرێتەوە.

بەشی دوازدەیەم: زانینی ساڵێك کەدەکەوێتە چ سەدەیەك

لەم یاسایەدا خانەی یەکان و دەیان یان بەواتایەکی تر دوو ژمارەی یەکەمی ژمارەی ساڵەکە لادەبەین و ئەوکات ئەو ژمارەیەی کە دەمێنێتەوە لەگەڵ ژمارە (١) کۆی دەکەینەوە بۆ زانینی ساڵی سەدەکە:

نمونە: ساڵی (١٩٨٨) دەکەوێتە کام سەدە؟

١٩٨٨ دوو ژمارەی یەکەم لادەبەین دەمێنێتەوە ژمارە (١٩)

١٩ + ١ = ٢٠ کەواتە ساڵی ١٩٨٨ دەکەوێتە سەدەی بیستەمەوە

بەشی سیازدەیەم: زانینی نیوەی یەکەم و دووەمی سەدەیەك

کاتێك دەڵێین نیوەی یەکەمی سەدەی بیستەم مەبەستمان ئەوە یە لەسەرەتای ساڵی ١٩٠٠ وە دەست پێدەکات تا ناوەڕاستی ساڵەکە واتە ١٩٥٠واتە نیوەی یەکەمی سەدەی بیستەم دەکەوێتە نێوان (١٩٠٠_١٩٥٠). بەڵام کاتێك دەڵێین نیوەی دووەمی سەدەی بیستەم ئەوا مەبەستمان ئەوەیە لەنیوەی دووەمی ساڵی ١٩٥٠وە دەست پێدەکات تا کۆتایی ساڵەکە واتە ١٩٩٩،ئەمەش واتە نیوەی دووەمی سەدەی بیستەم دەکەوێتە نێوان(١٩٥٠_١٩٩٩) ئەمەش بۆ هەموو سەدە و ساڵەکانی زاینی بەهەمان شێوەیە.

چەند زانیاریەکی پێویست لەسەر خشتەی ساڵی کۆچی بۆ زاینی

١. پێویستە ئەوە بزانیت کە ساڵی ١ی کۆچی لەڕۆژژمێری کۆچیدا دەکاتە ڕۆژی هەینی بەرامبەرە بە ١٦ی تەموزی ٦٢٢ لە ڕۆژژمێری زاینیدا.

٢. پێویستە ئاگاداری ئەوەبیت هەندێك جار دوو ساڵی کۆچی لەساڵێکی زاینیدا دەست پێدەکەن،لەبەر ئەوە ساڵە زاینیەکە دوو بارە بووەتەوە، ئەمەش شتێکی ئاساییە و دوای ٣٣ ساڵ جارێك ئەوە دووبارە دەبێتەوە، ئەکرێت ئەمەش لەبەر ئەوە بوبێت جیاوازی ساڵی کۆچی و زاینی نزیکەی ١١ ڕۆژە(٣٦٥-٣٥٤=١١) لەخشتەکەدا بەوردی تەواوی ئەو ساڵانەمان دیاری کردوە کە دووبارە بوونەتەوە لەبەرامبەر ساڵە کۆچیەکەدا.

٣. لەگۆڕینی ساڵی کۆچی بۆ زاینی چەند یاسایەکمان ئامادەکردبوو بەلاَم بەڕای من ئەم یاسایە لەهەموویان ئاسانتر و باشترە بۆ گۆڕینی ساڵەکە وەلاَمەکەی زۆر نزیکە لەڕاستیەوە،دەتوانرێت زۆر بەئاسانی بەکاربهێنرێت وەك: (*ساڵی کۆچی*× ٠,٩٧+٦٢٢ = *ساڵی زاینی*)

٤. لەئامادەکردنی ئەم خشتەیەدا وا بەباش زانرا تەنها ساڵەکان بنوسرێت و ڕۆژ و مانگ وەلاوە بنرێت، ئەمەش لەبەر ئەوەبوو زۆر ڕووداو هەیە لەمێژوودا تەنها ساڵەکەی دیارە و ڕۆژ و مانگەکەی تۆمار نەکراوە جگە لەوەش ئەو ڕۆژ و مانگەی لەگەڵ ساڵەکانن مەرج نیە ساڵ و ڕۆژی ڕووداوەکان بن،لەبەر ئەوە تەنها ساڵەکەمان بەپێویست زانی.

٥. ئەم ساڵانەی لەنێو خشتەکەدان لە چوار کتێب وەرگیراون کەلەنێو سەرچاوەکان ناویان نوسراوە باس لەساڵانی کۆچی و زاینی دەکەن؟

٦. لەگەڵ هەندێك لەساڵەکان هێمای(*)دانراوە واتە ساڵی کەبیسە(پڕ).

نمونەی گۆڕینی ساڵانی کۆچی بۆ زاینی (*ساڵی کۆچی*× ٠,٩٧+٦٢٢ = *ساڵی زاینی*)

کۆچی	زاینی	کۆچی	زاینی	کۆچی	زاینی
١	٦٢٢	٢٨	٦٤٨ *	٥٥	٦٧٤
*٢	٦٢٣	*٢٩	٦٤٩	*٥٦	٦٧٥

٣	* ٦٢٤	٣٠	٦٥٠	٥٧	* ٦٧٦
٤	٦٢٥	٣١	٦٥١	٥٨	٦٧٧
*٥	٦٢٦	*٣٢	* ٦٥٢	*٥٩	٦٧٨
٦	٦٢٧	٣٣	٦٥٣	٦٠	٦٧٩
*٧	* ٦٢٨	٣٤	٦٥٤	٦١	* ٦٨٠
٨	٦٢٩	*٣٥	٦٥٥	*٦٢	٦٨١
٩	٦٣٠	٣٦	* ٦٥٦	٦٣	٦٨٢
*١٠	٦٣١	*٣٧	٦٥٧	٦٤	٦٨٣
١١	* ٦٣٢	٣٨	٦٥٨	*٦٥	* ٦٨٤
١٢	٦٣٣	٣٩	٦٥٩	٦٦	٦٨٥
*١٣	٦٣٤	*٤٠	* ٦٦٠	*٦٧	٦٨٦
١٤	٦٣٥	٤١	٦٦١	٦٨	٦٨٧
١٥	* ٦٣٦	٤٢	٦٦٢	٦٩	* ٦٨٨
*١٦	٦٣٧	*٤٣	٦٦٣	*٧٠	٦٨٩
١٧	٦٣٨	٤٤	* ٦٦٤	٧١	٦٩٠
*١٨	٦٣٩	٤٥	٦٦٥	٧٢	٦٩١
١٩	* ٦٤٠	*٤٦	٦٦٦	*٧٣	* ٦٩٢
٢٠	* ٦٤٠	٤٧	٦٦٧	٧٤	٦٩٣
*٢١	٦٤١	*٤٨	* ٦٦٨	٧٥	٦٩٤
٢٢	٦٤٢	٤٩	٦٦٩	*٧٦	٦٩٥
٢٣	٦٤٣	٥٠	٦٧٠	٧٧	* ٦٩٦
*٢٤	* ٦٤٤	*٥١	٦٧١	*٧٨	٦٩٧
٢٥	٦٤٥	٥٢	* ٦٧٢	٧٩	٦٩٨
*٢٦	٦٤٦	٥٣	* ٦٧٢	٨٠	٦٩٩
٢٧	٦٤٧	*٥٤	٦٧٣	*٨١	* ٧٠٠

كۆچی	زاینی	كۆچی	زاینی	كۆچی	زاینی
٨٢	٧٠١	١١٠	* ٧٢٨	*١٣٨	٧٥٥
٨٣	٧٠٢	*١١١	٧٢٩	١٣٩	* ٧٥٦
*٨٤	٧٠٣	١١٢	٧٣٠	١٤٠	٧٥٧

٨٥	* ٧٠٤	١١٣	٧٣١	*١٤١	٧٥٨
*٨٦	٧٠٥	*١١٤	* ٧٣٢	١٤٢	٧٥٩
٨٧	٧٠٥	١١٥	٧٣٣	١٤٣	* ٧٦٠
٨٨	٧٠٦	*١١٦	٧٣٤	*١٤٤	٧٦١
*٨٩	٧٠٧	١١٧	٧٣٥	١٤٥	٧٦٢
٩٠	* ٧٠٨	١١٨	* ٧٣٦	*١٤٦	٧٦٣
٩١	٧٠٩	*١١٩	٧٣٧	١٤٧	* ٧٦٤
*٩٢	٧١٠	١٢٠	٧٣٧	١٤٨	٧٦٥
٩٣	٧١١	١٢١	٧٣٨	*١٤٩	٧٦٦
٩٤	* ٧١٢	*١٢٢	٧٣٩	١٥٠	٧٦٧
*٩٥	٧١٣	١٢٣	* ٧٤٠	١٥١	* ٧٦٨
٩٦	٧١٤	١٢٤	٧٤١	*١٥٢	٧٦٩
*٩٧	٧١٥	*١٢٥	٧٤٢	١٥٣	٧٧٠
٩٨	* ٧١٦	١٢٦	٧٤٣	١٥٤	٧٧٠
٩٩	٧١٧	*١٢٧	* ٧٤٤	*١٥٥	٧٧١
*١٠٠	٧١٨	١٢٨	٧٤٥	١٥٦	* ٧٧٢
١٠١	٧١٩	١٢٩	٧٤٦	*١٥٧	٧٧٣
*١٠٢	* ٧٢٠	*١٣٠	٧٤٧	١٥٨	٧٧٤
١٠٣	٧٢١	١٣١	* ٧٤٨	١٥٩	٧٧٥
١٠٤	٧٢٢	١٣٢	٧٤٩	*١٦٠	* ٧٧٦
١٠٥	٧٢٣	*١٣٣	٧٥٠	١٦١	٧٧٧
*١٠٦	* ٧٢٤	١٣٤	٧٥١	١٦٢	٧٧٨
١٠٧	٧٢٥	١٣٥	* ٧٥٢	*١٦٣	٧٧٩
*١٠٨	٧٢٦	*١٣٦	٧٥٣	١٦٤	٧٨٠
١٠٩	٧٢٧	١٣٧	٧٥٤	١٦٥	٧٨١

کۆچی	زاینی	کۆچی	زاینی	کۆچی	زاینی
*١٦٦	٧٨٢	١٩٤	٨٠٩	٢٢٢	* ٨٣٦
١٦٧	٧٨٣	١٩٥	٨١٠	*٢٢٣	٨٣٧
*١٦٨	* ٧٨٤	*١٩٦	٨١١	٢٢٤	٨٣٨

١٦٩	٧٨٥	١٩٧	* ٨١٢	٢٢٥	٨٣٩
١٧٠	٧٨٦	*١٩٨	٨١٣	*٢٢٦	* ٨٤٠
*١٧١	٧٨٧	١٩٩	٨١٤	٢٢٧	٨٤١
١٧٢	* ٧٨٨	٢٠٠	٨١٥	*٢٢٨	٨٤٢
١٧٣	٧٨٩	*٢٠١	* ٨١٦	٢٢٩	٨٤٣
*١٧٤	٧٩٠	٢٠٢	٨١٧	٢٣٠	* ٨٤٤
١٧٥	٧٩١	٢٠٣	٨١٨	*٢٣١	٨٤٥
*١٧٦	* ٧٩٢	*٢٠٤	٨١٩	٢٣٢	٨٤٦
١٧٧	٧٩٣	٢٠٥	* ٨٢٠	٢٣٣	٨٤٧
١٧٨	٧٩٤	*٢٠٦	٨٢١	*٢٣٤	* ٨٤٨
*١٧٩	٧٩٥	٢٠٧	٨٢٢	٢٣٥	٨٤٩
١٨٠	* ٧٩٦	٢٠٨	٨٢٣	*٢٣٦	٨٥٠
١٨١	٧٩٧	*٢٠٩	* ٨٢٤	٢٣٧	٨٥١
*١٨٢	٧٩٨	٢١٠	٨٢٥	٢٣٨	* ٨٥٢
١٨٣	٧٩٩	٢١١	٨٢٦	*٢٣٩	٨٥٣
١٨٤	* ٨٠٠	*٢١٢	٨٢٧	٢٤٠	٨٥٤
*١٨٥	٨٠١	٢١٣	* ٨٢٨	٢٤١	٨٥٥
١٨٦	٨٠٢	٢١٤	٨٢٩	*٢٤٢	* ٨٥٦
*١٨٧	٨٠٢	*٢١٥	٨٣٠	٢٤٣	٨٥٧
١٨٨	٨٠٣	٢١٦	٨٣١	٢٤٤	٨٥٨
١٨٩	* ٨٠٤	*٢١٧	* ٨٣٢	*٢٤٥	٨٥٩
*١٩٠	٨٠٥	٢١٨	٨٣٣	٢٤٦	* ٨٦٠
١٩١	٨٠٦	٢١٩	٨٣٤	*٢٤٧	٨٦١
١٩٢	٨٠٧	*٢٢٠	٨٣٥	٢٤٨	٨٦٢
*١٩٣	* ٨٠٨	٢٢١	٨٣٥	٢٤٩	٨٦٣

كۆچی	زاینی	كۆچی	زاینی	كۆچی	زاینی
*٢٥٠	* ٨٦٤	٢٧٨	٨٩١	٣٠٦	٩١٨
٢٥١	٨٦٥	٢٧٩	* ٨٩٢	٣٠٧	٩١٩
٢٥٢	٨٦٦	*٢٨٠	٨٩٣	٣٠٨	*٩٢٠

٢٥٣*	٨٦٧	٢٨١	٨٩٤	٣٠٩	٩٢١
٢٥٤	٨٦٨*	٢٨٢	٨٩٥	٣١٠*	٩٢٢
٢٥٥	٨٦٨*	٢٨٣*	٨٩٦*	٣١١	٩٢٣
٢٥٦*	٨٦٩	٢٨٤	٨٩٧	٣١٢	٩٢٤*
٢٥٧	٨٧٠	٢٨٥	٨٩٨	٣١٣*	٩٢٥
٢٥٨*	٨٧١	٢٨٦*	٨٩٩	٣١٤	٩٢٦
٢٥٩	٨٧٢*	٢٨٧	٩٠٠*	٣١٥	٩٢٧
٢٦٠	٨٧٣	٢٨٨*	٩٠٠*	٣١٦*	٩٢٨*
٢٦١*	٨٧٤	٢٨٩	٩٠١	٣١٧	٩٢٩
٢٦٢	٨٧٥	٢٩٠	٩٠٢	٣١٨*	٩٣٠
٢٦٣	٨٧٦*	٢٩١*	٩٠٣	٣١٩	٩٣١
٢٦٤*	٨٧٧	٢٩٢	٩٠٤*	٣٢٠	٩٣٢*
٢٦٥	٨٧٨	٢٩٣	٩٠٥	٣٢١*	٩٣٣
٢٦٦*	٨٧٩	٢٩٤*	٩٠٦	٣٢٢	٩٣٣
٢٦٧	٨٨٠*	٢٩٥	٩٠٧	٣٢٣	٩٣٤
٢٦٨	٨٨١	٢٩٦*	٩٠٨*	٣٢٤*	٩٣٥
٢٦٩*	٨٨٢	٢٩٧	٩٠٩	٣٢٥	٩٣٦*
٢٧٠	٨٨٣	٢٩٨	٩١٠	٣٢٦*	٩٣٧
٢٧١	٨٨٤*	٢٩٩*	٩١١	٣٢٧	٩٣٨
٢٧٢*	٨٨٥	٣٠٠	٩١٢*	٣٢٨	٩٣٩
٢٧٣	٨٨٦	٣٠١	٩١٣	٣٢٩*	٩٤٠*
٢٧٤	٨٨٧	٣٠٢	٩١٤	٣٣٠	٩٤١
٢٧٥*	٨٨٨*	٣٠٣	٩١٥	٣٣١	٩٤٢
٢٧٦	٨٨٩	٣٠٤	٩١٦*	٣٣٢*	٩٤٣
٢٧٧*	٨٩٠	٣٠٥*	٩١٧	٣٣٣	٩٤٤*

کۆچی	زاینی	کۆچی	زاینی	کۆچی	زاینی
٣٣٤	٩٤٥	٣٦٢*	٩٧٢*	٣٩٠	٩٩٩
٣٣٥*	٩٤٦	٣٦٣	٩٧٣	٣٩١	١٠٠٠*
٣٣٦	٩٤٧	٣٦٤	٩٧٤	٣٩٢*	١٠٠١

١٠٠٢	٣٩٣	٩٧٥	*٣٦٥	*٩٤٨	*٣٣٧
١٠٠٣	٣٩٤	*٩٧٦	٣٦٦	٩٤٩	٣٣٨
*١٠٠٤	*٣٩٥	٩٧٧	*٣٦٧	٩٥٠	٣٣٩
١٠٠٥	٣٩٦	٩٧٨	٣٦٨	٩٥١	*٣٤٠
١٠٠٦	*٣٩٧	٩٧٩	٣٦٩	*٩٥٢	٣٤١
١٠٠٧	٣٩٨	*٩٨٠	*٣٧٠	٩٥٣	٣٤٢
*١٠٠٨	٣٩٩	٩٨١	٣٧١	٩٥٤	*٣٤٣
١٠٠٩	*٤٠٠	٩٨٢	٣٧٢	٩٥٥	٣٤٤
١٠١٠	٤٠١	٩٨٣	*٣٧٣	*٩٥٦	٣٤٥
١٠١١	٤٠٢	*٩٨٤	٣٧٤	٩٥٧	*٣٤٦
*١٠١٢	*٤٠٣	٩٨٥	٣٧٥	٩٥٨	٣٤٧
١٠١٣	٤٠٤	٩٨٦	*٣٧٦	٩٥٩	*٣٤٨
١٠١٤	٤٠٥	٩٨٧	٣٧٧	*٩٦٠	٣٤٩
١٠١٥	*٤٠٦	*٩٨٨	*٣٧٨	٩٦١	٣٥٠
*١٠١٦	٤٠٧	٩٨٩	٣٧٩	٩٦٢	*٣٥١
١٠١٧	*٤٠٨	٩٩٠	٣٨٠	٩٦٣	٣٥٢
١٠١٨	٤٠٩	٩٩١	*٣٨١	*٩٦٤	٣٥٣
١٠١٩	٤١٠	*٩٩٢	٣٨٢	٩٦٥	*٣٥٤
*١٠٢٠	*٤١١	٩٩٣	٣٨٣	٩٦٥	٣٥٥
١٠٢١	٤١٢	٩٩٤	*٣٨٤	٩٦٦	*٣٥٦
١٠٢٢	٤١٣	٩٩٥	٣٨٥	٩٦٧	٣٥٧
١٠٢٣	*٤١٤	*٩٩٦	*٣٨٦	*٩٦٨	٣٥٨
*١٠٢٤	٤١٥	٩٩٧	٣٨٧	٩٦٩	*٣٥٩
١٠٢٥	*٤١٦	٩٩٨	٣٨٨	٩٧٠	٣٦٠
١٠٢٦	٤١٧	٩٩٨	*٣٨٩	٩٧١	٣٦١

زاینی	کۆچی	زاینی	کۆچی	زاینی	کۆچی
١٠٨١	*٤٧٤	١٠٥٤	*٤٤٦	١٠٢٧	٤١٨
١٠٨٢	٤٧٥	١٠٥٥	٤٤٧	*١٠٢٨	*٤١٩
١٠٨٣	*٤٧٦	*١٠٥٦	٤٤٨	١٠٢٩	٤٢٠

٤٢١	١٠٣٠	٤٤٩*	١٠٥٧	٤٧٧	١٠٨٤*
٤٢٢*	١٠٣٠	٤٥٠	١٠٥٨	٤٧٨	١٠٨٥
٤٢٣	١٠٣١	٤٥١	١٠٥٩	٤٧٩*	١٠٨٦
٤٢٤	١٠٣٢*	٤٥٢*	١٠٦٠*	٤٨٠	١٠٨٧
٤٢٥*	١٠٣٣	٤٥٣	١٠٦١	٤٨١	١٠٨٨*
٤٢٦	١٠٣٤	٤٥٤	١٠٦٢	٤٨٢*	١٠٨٩
٤٢٧*	١٠٣٥	٤٥٥*	١٠٦٣	٤٨٣	١٠٩٠
٤٢٨	١٠٣٦*	٤٥٦	١٠٦٣	٤٨٤	١٠٩١
٤٢٩	١٠٣٧	٤٥٧*	١٠٦٤*	٤٨٥*	١٠٩٢*
٤٣٠*	١٠٣٨	٤٥٨	١٠٦٥	٤٨٦	١٠٩٣
٤٣١	١٠٣٩	٤٥٩	١٠٦٦	٤٨٧*	١٠٩٤
٤٣٢	١٠٤٠*	٤٦٠*	١٠٦٧	٤٨٨	١٠٩٥
٤٣٣*	١٠٤١	٤٦١	١٠٦٨*	٤٨٩	١٠٩٥
٤٣٤	١٠٤٢	٤٦٢	١٠٦٩	٤٩٠*	١٠٩٦*
٤٣٥	١٠٤٣	٤٦٣*	١٠٧٠	٤٩١	١٠٩٧
٤٣٦*	١٠٤٤*	٤٦٤	١٠٧١	٤٩٢	١٠٩٨
٤٣٧	١٠٤٥	٤٦٥	١٠٧٢*	٤٩٣*	١٠٩٩
٤٣٨*	١٠٤٦	٤٦٦*	١٠٧٣	٤٩٤	١١٠٠*
٤٣٩	١٠٤٧	٤٦٧	١٠٧٤	٤٩٥	١١٠١
٤٤٠	١٠٤٨*	٤٦٨*	١٠٧٥	٤٩٦*	١١٠٢
٤٤١*	١٠٤٩	٤٦٩	١٠٧٦*	٤٩٧	١١٠٣
٤٤٢	١٠٥٠	٤٧٠	١٠٧٧	٤٩٨*	١١٠٤*
٤٤٣	١٠٥١	٤٧١*	١٠٧٨	٤٩٩	١١٠٥
٤٤٤*	١٠٥٢*	٤٧٢	١٠٧٩	٥٠٠	١١٠٦
٤٤٥	١٠٥٣	٤٧٣	١٠٨٠*	٥٠١*	١١٠٧

كۆچی	زاینی	كۆچی	زاینی	كۆچی	زاینی
٥٠٢	١١٠٨*	٥٣٠	١١٣٥	٥٥٨*	١١٦٢
٥٠٣	١١٠٩	٥٣١*	١١٣٦*	٥٥٩	١١٦٣
٥٠٤*	١١١٠	٥٣٢	١١٣٧	٥٦٠	١١٦٤*

٥٠٥	١١١١	٥٣٣	١١٣٨	٥٦١*	١١٦٥
٥٠٦*	١١١٢*	٥٣٤*	١١٣٩	٥٦٢	١١٦٦
٥٠٧	١١١٣	٥٣٥	١١٤٠*	٥٦٣	١١٦٧
٥٠٨	١١١٤	٥٣٦*	١١٤١	٥٦٤*	١١٦٨*
٥٠٩*	١١١٥	٥٣٧	١١٤٢	٥٦٥	١١٦٩
٥١٠	١١١٦*	٥٣٨	١١٤٣	٥٦٦*	١١٧٠
٥١١	١١١٧	٥٣٩*	١١٤٤*	٥٦٧	١١٧١
٥١٢*	١١١٨	٥٤٠	١١٤٥	٥٦٨	١١٧٢*
٥١٣	١١١٩	٥٤١	١١٤٦	٥٦٩*	١١٧٣
٥١٤	١١٢٠*	٥٤٢*	١١٤٧	٥٧٠	١١٧٤
٥١٥*	١١٢١	٥٤٣	١١٤٨*	٥٧١	١١٧٥
٥١٦	١١٢٢	٥٤٤	١١٤٩	٥٧٢*	١١٧٦*
٥١٧*	١١٢٣	٥٤٥*	١١٥٠	٥٧٣	١١٧٧
٥١٨	١١٢٤*	٥٤٦	١١٥١	٥٧٤	١١٧٨
٥١٩	١١٢٥	٥٤٧*	١١٥٢*	٥٧٥*	١١٧٩
٥٢٠*	١١٢٦	٥٤٨	١١٥٣	٥٧٦	١١٨٠*
٥٢١	١١٢٧	٥٤٩	١١٥٤	٥٧٧*	١١٨١
٥٢٢	١١٢٨*	٥٥٠*	١١٥٥	٥٧٨	١١٨٢
٥٢٣*	١١٢٨	٥٥١	١١٥٦*	٥٧٩	١١٨٣
٥٢٤	١١٢٩	٥٥٢	١١٥٧	٥٨٠*	١١٨٤*
٥٢٥	١١٣٠	٥٥٣*	١١٥٨	٥٨١	١١٨٥
٥٢٦*	١١٣١	٥٥٤	١١٥٩	٥٨٢	١١٨٦
٥٢٧	١١٣٢*	٥٥٥	١١٦٠*	٥٨٣*	١١٨٧
٥٢٨*	١١٣٣	٥٥٦*	١١٦٠	٥٨٤	١١٨٨*
٥٢٩	١١٣٤	٥٥٧	١١٦١	٥٨٥	١١٨٩

كۆچی	زاینی	كۆچی	زاینی	كۆچی	زاینی
٥٨٦*	١١٩٠	٦١٤	١٢١٧	٦٤٢	١٢٤٤*
٥٨٧	١١٩١	٦١٥	١٢١٨	٦٤٣*	١٢٤٥
٥٨٨*	١١٩٢*	٦١٦*	١٢١٩	٦٤٤	١٢٤٦

کۆچی	زاینی	کۆچی	زاینی	کۆچی	زاینی
٥٨٩	١١٩٣	٦١٧	*١٢٢٠	٦٤٥	١٢٤٧
٥٩٠	١١٩٣	*٦١٨	١٢٢١	*٦٤٦	*١٢٤٨
*٥٩١	١١٩٤	٦١٩	١٢٢٢	٦٤٧	١٢٤٩
٥٩٢	١١٩٥	٦٢٠	١٢٢٣	*٦٤٨	١٢٥٠
٥٩٣	*١١٩٦	*٦٢١	*١٢٢٤	٦٤٩	١٢٥١
*٥٩٤	١١٩٧	٦٢٢	١٢٢٥	٦٥٠	*١٢٥٢
٥٩٥	١١٩٨	٦٢٣	١٢٢٦	*٦٥١	١٢٥٣
*٥٩٦	١١٩٩	*٦٢٤	١٢٢٦	٦٥٢	١٢٥٤
٥٩٧	*١٢٠٠	٦٢٥	١٢٢٧	٦٥٣	١٢٥٥
٥٩٨	١٢٠١	*٦٢٦	*١٢٢٨	*٦٥٤	*١٢٥٦
*٥٩٩	١٢٠٢	٦٢٧	١٢٢٩	٦٥٥	١٢٥٧
٦٠٠	١٢٠٣	٦٢٨	١٢٣٠	*٦٥٦	١٢٥٨
٦٠١	*١٢٠٤	*٦٢٩	١٢٣١	٦٥٧	١٢٥٨
*٦٠٢	١٢٠٥	٦٣٠	*١٢٣٢	٦٥٨	١٢٥٩
٦٠٣	١٢٠٦	٦٣١	١٢٣٣	*٦٥٩	*١٢٦٠
٦٠٤	١٢٠٧	*٦٣٢	١٢٣٤	٦٦٠	١٢٦١
*٦٠٥	*١٢٠٨	٦٣٣	١٢٣٥	٦٦١	١٢٦٢
٦٠٦	١٢٠٩	٦٣٤	*١٢٣٦	*٦٦٢	١٢٦٣
*٦٠٧	١٢١٠	*٦٣٥	١٢٣٧	٦٦٣	*١٢٦٤
٦٠٨	١٢١١	٦٣٦	١٢٣٨	٦٦٤	١٢٦٥
٦٠٩	*١٢١٢	*٦٣٧	١٢٣٩	*٦٦٥	١٢٦٦
*٦١٠	١٢١٣	٦٣٨	*١٢٤٠	٦٦٦	١٢٦٧
٦١١	١٢١٤	٦٣٩	١٢٤١	*٦٦٧	*١٢٦٨
٦١٢	١٢١٥	*٦٤٠	١٢٤٢	٦٦٨	١٢٦٩
*٦١٣	*١٢١٦	٦٤١	١٢٤٣	٦٦٩	١٢٧٠

کۆچی	زاینی	کۆچی	زاینی	کۆچی	زاینی
*٦٧٠	١٢٧١	٦٩٨	١٢٩٨	٧٢٦	١٣٢٥
٦٧١	*١٢٧٢	٦٩٩	١٢٩٩	*٧٢٧	١٣٢٦
٦٧٢	١٢٧٣	*٧٠٠	*١٣٠٠	٧٢٨	١٣٢٧

*٦٧٣	١٢٧٤	٧٠١	١٣٠١	٧٢٩	*١٣٢٨
٦٧٤	١٢٧٥	٧٠٢	١٣٠٢	*٧٣٠	١٣٢٩
٦٧٥	*١٢٧٦	*٧٠٣	١٣٠٣	٧٣١	١٣٣٠
*٦٧٦	١٢٧٧	٧٠٤	*١٣٠٤	٧٣٢	١٣٣١
٦٧٧	١٢٧٨	٧٠٥	١٣٠٥	*٧٣٣	*١٣٣٢
*٦٧٨	١٢٧٩	*٧٠٦	١٣٠٦	٧٣٤	١٣٣٣
٦٧٩	*١٢٨٠	٧٠٧	١٣٠٧	٧٣٥	١٣٣٤
٦٨٠	١٢٨١	*٧٠٨	*١٣٠٨	*٧٣٦	١٣٣٥
*٦٨١	١٢٨٢	٧٠٩	١٣٠٩	٧٣٧	*١٣٣٦
٦٨٢	١٢٨٣	٧١٠	١٣١٠	*٧٣٨	١٣٣٧
٦٨٣	*١٢٨٤	*٧١١	١٣١١	٧٣٩	١٣٣٨
*٦٨٤	١٢٨٥	٧١٢	*١٣١٢	٧٤٠	١٣٣٩
٦٨٥	١٢٨٦	٧١٣	١٣١٣	*٧٤١	*١٣٤٠
*٦٨٦	١٢٨٧	*٧١٤	١٣١٤	٧٤٢	١٣٤١
٦٨٧	*١٢٨٨	٧١٥	١٣١٥	٧٤٣	١٣٤٢
٦٨٨	١٢٨٩	*٧١٦	*١٣١٦	*٧٤٤	١٣٤٣
*٦٨٩	١٢٩٠	٧١٧	١٣١٧	٧٤٥	*١٣٤٤
٦٩٠	١٢٩١	٧١٨	١٣١٨	*٧٤٦	١٣٤٥
٦٩١	١٢٩١	*٧١٩	١٣١٩	٧٤٧	١٣٤٦
*٦٩٢	*١٢٩٢	٧٢٠	*١٣٢٠	٧٤٨	١٣٤٧
٦٩٣	١٢٩٣	٧٢١	١٣٢١	*٧٤٩	*١٣٤٨
٦٩٤	١٢٩٤	*٧٢٢	١٣٢٢	٧٥٠	١٣٤٩
*٦٩٥	١٢٩٥	٧٢٣	١٣٢٣	٧٥١	١٣٥٠
٦٩٦	*١٢٩٦	٧٢٤	١٣٢٣	*٧٥٢	١٣٥١
*٦٩٧	١٢٩٧	*٧٢٥	*١٣٢٤	٧٥٣	*١٣٥٢

کۆچی	زاینی	کۆچی	زاینی	کۆچی	زاینی
٧٥٤	١٣٥٣	٧٨١	١٣٧٩	٨٠٨	١٤٠٥
*٧٥٥	١٣٥٤	*٧٨٢	*١٣٨٠	*٨٠٩	١٤٠٦
٧٥٦	١٣٥٥	٧٨٣	١٣٨١	٨١٠	١٤٠٧

*٧٥٧	*١٣٥٦	٧٨٤	١٣٨٢	٨١١	*١٤٠٨
٧٥٨	١٣٥٦	*٧٨٥	١٣٨٣	*٨١٢	١٤٠٩
٧٥٩	١٣٥٧	٧٨٦	*١٣٨٤	٨١٣	١٤١٠
*٧٦٠	١٣٥٨	*٧٨٧	١٣٨٥	٨١٤	١٤١١
٧٦١	١٣٥٩	٧٨٨	١٣٨٦	*٨١٥	*١٤١٢
٧٦٢	*١٣٦٠	٧٨٩	١٣٨٧	٨١٦	١٤١٣
*٧٦٣	١٣٦١	*٧٩٠	*١٣٨٨	*٨١٧	١٤١٤
٧٦٤	١٣٦٢	٧٩١	*١٣٨٨	٨١٨	١٤١٥
٧٦٥	١٣٦٣	٧٩٢	١٣٨٩	٨١٩	*١٤١٦
*٧٦٦	*١٣٦٤	*٧٩٣	١٣٩٠	*٨٢٠	١٤١٧
٧٦٧	١٣٦٥	٧٩٤	١٣٩١	٨٢١	١٤١٨
*٧٦٨	١٣٦٦	٧٩٥	*١٣٩٢	٨٢٢	١٤١٩
٧٦٩	١٣٦٧	*٧٩٦	١٣٩٣	*٨٢٣	*١٤٢٠
٧٧٠	*١٣٦٨	٧٩٧	١٣٩٤	٨٢٤	١٤٢١
*٧٧١	١٣٦٩	*٧٩٨	١٣٩٥	٨٢٥	١٤٢١
٧٧٢	١٣٧٠	٧٩٩	*١٣٩٦	*٨٢٦	١٤٢٢
٧٧٣	١٣٧١	٨٠٠	١٣٩٧	٨٢٧	١٤٢٣
*٧٧٤	*١٣٧٢	*٨٠١	١٣٩٨	*٨٢٨	*١٤٢٤
٧٧٥	١٣٧٣	٨٠٢	١٣٩٩	٨٢٩	١٤٢٥
*٧٧٦	١٣٧٤	٨٠٣	*١٤٠٠	٨٣٠	١٤٢٦
٧٧٧	١٣٧٥	*٨٠٤	١٤٠١	*٨٣١	١٤٢٧
٧٧٨	*١٣٧٦	٨٠٥	١٤٠٢	٨٣٢	*١٤٢٨
*٧٧٩	١٣٧٧	*٨٠٦	١٤٠٣	٨٣٣	*١٤٢٩
٧٨٠	١٣٧٨	٨٠٧	*١٤٠٤	*٨٣٤	١٤٣٠

كۆچی	زاینی	كۆچی	زاینی	كۆچی	زاینی
٨٣٥	١٤٣١	٨٦٣	١٤٥٨	*٨٩١	١٤٨٦
*٨٣٦	*١٤٣٢	*٨٦٤	١٤٥٩	٨٩٢	١٤٨٦
٨٣٧	١٤٣٣	٨٦٥	*١٤٦٠	٨٩٣	١٤٨٧

٨٣٨	١٤٣٤	٨٦٦*	١٤٦١	٨٩٤*	١٤٨٨*
٨٣٩*	١٤٣٥	٨٦٧	١٤٦٢	٨٩٥	١٤٨٩
٨٤٠	١٤٣٦*	٨٦٨	١٤٦٣	٨٩٦*	١٤٩٠
٨٤١	١٤٣٧	٨٦٩*	١٤٦٤*	٨٩٧	١٤٩١
٨٤٢*	١٤٣٨	٨٧٠	١٤٦٥	٨٩٨	١٤٩٢*
٨٤٣	١٤٣٩	٨٧١	١٤٤٦	٨٩٩*	١٤٩٣
٨٤٤	١٤٤٠*	٨٧٢*	١٤٤٧	٩٠٠	١٤٩٤
٨٤٥*	١٤٤١	٨٧٣	١٤٤٨*	٩٠١	١٤٩٥
٨٤٦	١٤٤٢	٨٧٤	١٤٤٩	٩٠٢*	١٤٩٦*
٨٤٧*	١٤٤٣	٨٧٥*	١٤٧٠	٩٠٣	١٤٩٧
٨٤٨	١٤٤٤*	٨٧٦	١٤٧١	٩٠٤	١٤٩٨
٨٤٩	١٤٤٥	٨٧٧*	١٤٧٢*	٩٠٥	١٤٩٩
٨٥٠*	١٤٤٦	٨٧٨	١٤٧٣	٩٠٦	١٥٠٠*
٨٥١	١٤٤٧	٨٧٩	١٤٧٤	٩٠٧*	١٥٠١
٨٥٢	١٤٤٨*	٨٨٠*	١٤٧٥	٩٠٨	١٥٠٢
٨٥٣*	١٤٤٩	٨٨١	١٤٧٦*	٩٠٩	١٥٠٣
٨٥٤	١٤٥٠	٨٨٢	١٤٧٧	٩١٠*	١٥٠٤*
٨٥٥	١٤٥١	٨٨٣*	١٤٧٨	٩١١	١٥٠٥
٨٥٦*	١٤٥٢*	٨٨٤	١٤٧٩	٩١٢	١٥٠٦
٨٥٧	١٤٥٣	٨٨٥	١٤٨٠*	٩١٣*	١٥٠٧
٨٥٨*	١٤٥٤	٨٨٦*	١٤٨١	٩١٤	١٥٠٨*
٨٥٩	١٤٥٤	٨٨٧	١٤٨٢	٩١٥	١٥٠٩
٨٦٠	١٤٥٥	٨٨٨*	١٤٨٣	٩١٦*	١٥١٠
٨٦١*	١٤٥٦*	٨٨٩	١٤٨٤*	٩١٧	١٥١١
٨٦٢	١٤٥٧	٨٩٠	١٤٨٥	٩١٨*	١٥١٢*

کۆچی	زاینی	کۆچی	زاینی	کۆچی	زاینی
٩١٩	١٥١٣	٩٤٧	١٥٤٠	٩٧٥	١٥٦٧
٩٢٠	١٥١٤	٩٤٨*	١٥٤١	٩٧٦	١٥٦٨
٩٢١*	١٥١٥	٩٤٩	١٥٤٢	٩٧٧	١٥٦٩

٩٢٢	*١٥١٦	٩٥٠	١٥٤٣	٩٧٨	١٥٧٠
٩٢٣	١٥١٧	*٩٥١	١٥٤٤	٩٧٩	١٥٧١
*٩٢٤	١٥١٨	٩٥٢	١٥٤٥	٩٨٠	١٥٧٢
٩٢٥	١٥١٩	٩٥٣	١٥٤٦	٩٨١	١٥٧٣
*٩٢٦	١٥١٩	*٩٥٤	١٥٤٧	٩٨٢	١٥٧٤
٩٢٧	١٥٢٠	٩٥٥	١٥٤٨	٩٨٣	١٥٧٥
٩٢٨	١٥٢١	*٩٥٦	١٥٤٩	٩٨٤	١٥٧٦
*٩٢٩	١٥٢٢	٩٥٧	١٥٥٠	٩٨٥	١٥٧٧
٩٣٠	١٥٢٣	٩٥٨	١٥٥١	٩٨٦	١٥٧٨
٩٣١	١٥٢٤	*٩٥٩	١٥٥١	٩٨٧	١٥٧٩
*٩٣٢	١٥٢٥	٩٦٠	١٥٥٢	٩٨٨	١٥٨٠
٩٣٣	١٥٢٦	٩٦١	١٥٥٣	٩٨٩	١٥٨١
٩٣٤	١٥٢٧	٩٦٢	١٥٥٤	٩٩٠	١٥٨٢
*٩٣٥	١٥٢٨	٩٦٣	١٥٥٥	٩٩١	١٥٨٣
٩٣٦	١٥٢٩	٩٦٤	١٥٥٦	٩٩٢	١٥٨٤
*٩٣٧	١٥٣٠	٩٦٥	١٥٥٧	٩٩٣	١٥٨٥
٩٣٨	١٥٣١	٩٦٦	١٥٥٨	٩٩٤	١٥٨٥
٩٣٩	١٥٣٢	٩٦٧	١٥٥٩	٩٩٥	١٥٨٦
*٩٤٠	١٥٣٣	٩٦٨	١٥٦٠	٩٩٦	١٥٨٧
٩٤١	١٥٣٤	٩٦٩	١٥٦١	٩٩٧	١٥٨٨
٩٤٢	١٥٣٥	٩٧٠	١٥٦٢	٩٩٨	١٥٨٩
*٩٤٣	١٥٣٦	٩٧١	١٥٦٣	٩٩٩	١٥٩٠
٩٤٤	١٥٣٧	٩٧٢	١٥٦٤	١٠٠٠	١٥٩١
٩٤٥	١٥٣٨	٩٧٣	١٥٦٥	١٠٠١	١٥٩٢
*٩٤٦	١٥٣٩	٩٧٤	١٥٦٦	١٠٠٢	١٥٩٣

کۆچی	زاینی	کۆچی	زاینی	کۆچی	زاینی
١٠٠٣	١٥٩٤	١٠٣١	١٦٢١	١٠٥٩	١٦٤٩
١٠٠٤	١٥٩٥	١٠٣٢	١٦٢٢	١٠٦٠	١٦٥٠
١٠٠٥	١٥٩٦	١٠٣٣	١٦٢٣	١٠٦١	١٦٥٠

١٠٠٦	١٥٩٧	١٠٣٤	١٦٢٤	١٠٦٢	١٦٥١
١٠٠٧	١٥٩٨	١٠٣٥	١٦٢٥	١٠٦٣	١٦٥٢
١٠٠٨	١٥٩٩	١٠٣٦	١٦٢٦	١٠٦٤	١٦٥٣
١٠٠٩	١٦٠٠	١٠٣٧	١٦٢٧	١٠٦٥	١٦٥٤
١٠١٠	١٦٠١	١٠٣٨	١٦٢٨	١٠٦٦	١٦٥٥
١٠١١	١٦٠٢	١٠٣٩	١٦٢٩	١٠٦٧	١٦٥٦
١٠١٢	١٦٠٣	١٠٤٠	١٦٣٠	١٠٦٨	١٦٥٦
١٠١٣	١٦٠٤	١٠٤١	١٦٣١	١٠٦٩	١٦٥٨
١٠١٤	١٦٠٥	١٠٤٢	١٦٣٢	١٠٧٠	١٦٥٩
١٠١٥	١٦٠٦	١٠٤٣	١٦٣٣	١٠٧١	١٦٦٠
١٠١٦	١٦٠٧	١٠٤٤	١٦٣٤	١٠٧٢	١٦٦١
١٠١٧	١٦٠٨	١٠٤٥	١٦٣٥	١٠٧٣	١٦٦٢
١٠١٨	١٦٠٩	١٠٤٦	١٦٣٦	١٠٧٤	١٦٦٣
١٠١٩	١٦١٠	١٠٤٧	١٦٣٧	١٠٧٥	١٦٦٤
١٠٢٠	١٦١١	١٠٤٨	١٦٣٨	١٠٧٦	١٦٦٥
١٠٢١	١٦١٢	١٠٤٩	١٥٣٩	١٠٧٧	١٦٦٦
١٠٢٢	١٦١٣	١٠٥٠	١٦٤٠	١٠٧٨	١٦٦٧
١٠٢٣	١٦١٤	١٠٥١	١٦٤١	١٠٧٩	١٦٦٨
١٠٢٤	١٦١٥	١٠٥٢	١٦٤٢	١٠٨٠	١٦٦٩
١٠٢٥	١٦١٦	١٠٥٣	١٦٤٣	١٠٨١	١٦٧٠
١٠٢٦	١٦١٧	١٠٥٤	١٦٤٤	١٠٨٢	١٦٧١
١٠٢٧	١٦١٧	١٠٥٥	١٦٤٥	١٠٨٣	١٦٧٢
١٠٢٨	١٦١٨	١٠٥٦	١٦٤٦	١٠٨٤	١٦٧٣
١٠٢٩	١٦١٩	١٠٥٧	١٦٤٧	١٠٨٥	١٦٧٤
١٠٣٠	١٦٢٠	١٠٥٨	١٦٤٨	١٠٨٦	١٦٧٥

كـۆچی	زایـنی	كـۆچی	زایـنی	كـۆچی	زایـنی
١٠٨٧	١٦٧٦	١١١٥	١٧٠٣	١١٤٣	١٧٣٠
١٠٨٨	١٦٧٧	١١١٦	١٧٠٤	١١٤٤	١٧٣١
١٠٨٩	١٦٧٨	١١١٧	١٧٠٥	١١٤٥	١٧٣٢

١٠٩٠	٦٧٩	١١١٨	١٧٠٦	١١٤٦	١٧٣٣
١٠٩١	١٦٨٠	١١١٩	١٧٠٧	١١٤٧	١٧٣٤
١٠٩٢	١٦٨١	١١٢٠	١٧٠٨	١١٤٨	١٧٣٥
١٠٩٣	١٦٨٢	١١٢١	١٧٠٩	١١٤٩	١٧٣٦
١٠٩٤	١٦٨٢	١١٢٢	١٧١٠	١١٥٠	١٧٣٧
١٠٩٥	١٦٨٣	١١٢٣	١٧١١	١١٥١	١٧٣٨
١٠٩٦	١٦٨٤	١١٢٤	١٧١٢	١١٥٢	١٧٣٩
١٠٩٧	١٦٨٥	١١٢٥	١٧١٣	١١٥٣	١٧٤٠
١٠٩٨	١٦٨٦	١١٢٦	١٧١٤	١١٥٤	١٧٤١
١٠٩٩	١٦٨٧	١١٢٧	١٧١٥	١١٥٥	١٧٤٢
١١٠٠	١٦٨٨	١١٢٨	١٧١٥	١١٥٦	١٧٤٣
١١٠١	١٦٨٩	١١٢٩	١٧١٦	١١٥٧	١٧٤٤
١١٠٢	١٦٩٠	١١٣٠	١٧١٧	١١٥٨	١٧٤٥
١١٠٣	١٦٩١	١١٣١	١٧١٨	١١٥٩	١٧٤٦
١١٠٤	١٦٩٢	١١٣٢	١٧١٩	١١٦٠	١٧٤٧
١١٠٥	١٦٩٣	١١٣٣	١٧٢٠	١١٦١	١٧٤٨
١١٠٦	١٦٩٤	١١٣٤	١٧٢١	١١٦٢	١٧٤٨
١١٠٧	١٦٩٥	١١٣٥	١٧٢٢	١١٦٣	١٧٤٩
١١٠٨	١٦٩٦	١١٣٦	١٧٢٣	١١٦٤	١٧٥٠
١١٠٩	١٦٩٧	١١٣٧	١٧٢٤	١١٦٥	١٧٥١
١١١٠	١٦٩٨	١١٣٨	١٧٢٥	١١٦٦	١٧٥٢
١١١١	١٦٩٩	١١٣٩	١٧٢٦	١١٦٧	١٧٥٣
١١١٢	١٧٠٠	١١٤٠	١٧٢٧	١١٦٨	١٧٥٤
١١١٣	١٧٠١	١١٤١	١٧٢٨	١١٦٩	١٧٥٥
١١١٤	١٧٠٢	١١٤٢	١٧٢٩	١١٧٠	١٧٥٦

کۆچی	زاینی	کۆچی	زاینی	کۆچی	زاینی
١١٧١	١٧٥٧	١١٩٩	١٧٨٤	١٢٢٧	١٨١٢
١١٧٢	١٧٥٨	١٢٠٠	١٧٨٥	١٢٢٨	١٨١٣
١١٧٣	١٧٥٩	١٢٠١	١٧٨٦	١٢٢٩	١٨١٣

١١٧٤	١٧٦٠	١٢٠٢	١٧٨٧	١٢٣٠	١٨١٤
١١٧٥	١٧٦١	١٢٠٣	١٧٨٨	١٢٣١	١٨١٥
١١٧٦	١٧٦٢	١٢٠٤	١٧٨٩	١٢٣٢	١٨١٦
١١٧٧	١٧٦٣	١٢٠٥	١٧٩٠	١٢٣٣	١٨١٧
١١٧٨	١٧٦٤	١٢٠٦	١٧٩١	١٢٣٤	١٨١٨
١١٧٩	١٧٦٥	١٢٠٧	١٧٩٢	١٢٣٥	١٨١٩
١١٨٠	١٧٦٦	١٢٠٨	١٧٩٣	١٢٣٦	١٨٢٠
١١٨١	١٧٦٧	١٢٠٩	١٧٩٤	١٢٣٧	١٨٢١
١١٨٢	١٧٦٨	١٢١٠	١٧٩٥	١٢٣٨	١٨٢٢
١١٨٣	١٧٦٩	١٢١١	١٧٩٦	١٢٣٩	١٨٢٣
١١٨٤	١٧٧٠	١٢١٢	١٧٩٧	١٢٤٠	١٨٢٤
١١٨٥	١٧٧١	١٢١٣	١٧٩٨	١٢٤١	١٨٢٥
١١٨٦	١٧٧٢	١٢١٤	١٧٩٩	١٢٤٢	١٨٢٦
١١٨٧	١٧٧٣	١٢١٥	١٨٠٠	١٢٤٣	١٨٢٧
١١٨٨	١٧٧٤	١٢١٦	١٨٠١	١٢٤٤	١٨٢٨
١١٨٩	١٧٧٥	١٢١٧	١٨٠٢	١٢٤٥	١٨٢٩
١١٩٠	١٧٧٦	١٢١٨	١٨٠٣	١٢٤٦	١٨٣٠
١١٩١	١٧٧٧	١٢١٩	١٨٠٤	١٢٤٧	١٨٣١
١١٩٢	١٧٧٨	١٢٢٠	١٨٠٥	١٢٤٨	١٨٣٢
١١٩٣	١٧٧٩	١٢٢١	١٨٠٦	١٢٤٩	١٨٣٣
١١٩٤	١٧٨٠	١٢٢٢	١٨٠٧	١٢٥٠	١٨٣٤
١١٩٥	١٧٨٠	١٢٢٣	١٨٠٨	١٢٥١	١٨٣٥
١١٩٦	١٧٨١	١٢٢٤	١٨٠٩	١٢٥٢	١٨٣٦
١١٩٧	١٧٨٢	١٢٢٥	١٨١٠	١٢٥٣	١٨٣٧
١١٩٨	١٧٨٣	١٢٢٦	١٨١١	١٢٥٤	١٨٣٨

کۆچی	زاینی	کۆچی	زاینی	کۆچی	زاینی
١٢٥٥	١٨٣٩	١٢٨٣	١٨٦٦	١٣١١	١٨٩٣
١٢٥٦	١٨٤٠	١٢٨٤	١٨٦٧	١٣١٢	١٨٩٤
١٢٥٧	١٨٤١	١٢٨٥	١٨٦٨	١٣١٣	١٨٩٥

١٢٥٨	١٨٤٢	١٢٨٦	١٨٦٩	١٣١٤	١٨٩٦
١٢٥٩	١٨٤٣	١٢٨٧	١٨٧٠	١٣١٥	١٨٩٧
١٢٦٠	١٨٤٤	١٢٨٨	١٨٧١	١٣١٦	١٨٩٨
١٢٦١	١٨٤٥	١٢٨٩	١٨٧٢	١٣١٧	١٨٩٩
١٢٦٢	١٨٤٥	١٢٩٠	١٨٧٣	١٣١٨	١٩٠٠
١٢٦٣	١٨٤٦	١٢٩١	١٨٧٤	١٣١٩	١٩٠١
١٢٦٤	١٨٤٧	١٢٩٢	١٨٧٥	١٣٢٠	١٩٠٢
١٢٦٥	١٨٤٨	١٢٩٣	١٨٧٦	١٣٢١	١٩٠٣
١٢٦٦	١٨٤٩	١٢٩٤	١٨٧٧	١٣٢٢	١٩٠٤
١٢٦٧	١٨٥٠	١٢٩٥	١٨٧٨	١٣٢٣	١٩٠٥
١٢٦٨	١٨٥١	١٢٩٦	١٨٧٨	١٣٢٤	١٩٠٦
١٢٦٩	١٨٥٢	١٢٩٧	١٨٧٩	١٣٢٥	١٩٠٧
١٢٧٠	١٨٥٣	١٢٩٨	١٨٨٠	١٣٢٦	١٩٠٨
١٢٧١	١٨٥٤	١٢٩٩	١٨٨١	١٣٢٧	١٩٠٩
١٢٧٢	١٨٥٥	١٣٠٠	١٨٨٢	١٣٢٨	١٩١٠
١٢٧٣	١٨٥٦	١٣٠١	١٨٨٣	١٣٢٩	١٩١١
١٢٧٤	١٨٦٧	١٣٠٢	١٨٨٤	١٣٣٠	١٩١١
١٢٧٥	١٨٦٨	١٣٠٣	١٨٨٥	١٣٣١	١٩١٢
١٢٧٦	١٨٥٩	١٣٠٤	١٨٨٦	١٣٣٢	١٩١٣
١٢٧٧	١٨٦٠	١٣٠٥	١٨٨٧	١٣٣٣	١٩١٤
١٢٧٨	١٨٦١	١٣٠٦	١٨٨٨	١٣٣٤	١٩١٥
١٢٧٩	١٨٦٢	١٣٠٧	١٨٨٩	١٣٣٥	١٩١٦
١٢٨٠	١٨٦٣	١٣٠٨	١٨٩٠	١٣٣٦	١٩١٧
١٢٨١	١٨٦٤	١٣٠٩	١٨٩١	١٣٣٧	١٩١٨
١٢٨٢	١٨٦٥	١٣١٠	١٨٩٢	١٣٣٨	١٩١٩

کۆچی	زاینی	کۆچی	زاینی	کۆچی	زاینی
١٣٣٩	١٩٢٠	١٣٦٧	١٩٤٧	١٣٩٥	١٩٧٥
١٣٤٠	١٩٢١	١٣٦٨	١٩٤٨	١٣٩٦	١٩٧٦
١٣٤١	١٩٢٢	١٣٦٩	١٩٤٩	١٣٩٧	١٩٧٦

١٣٤٢	١٩٢٣	١٣٧٠	١٩٥٠	١٣٩٨	١٩٧٧
١٣٤٣	١٩٢٤	١٣٧١	١٩٥١	١٣٩٩	١٩٧٨
١٣٤٤	١٩٢٥	١٣٧٢	١٩٥٢	١٤٠٠	١٩٧٩
١٣٤٥	١٩٢٦	١٣٧٣	١٩٥٣	١٤٠١	١٩٨٠
١٣٤٦	١٩٢٧	١٣٧٤	١٩٥٤	١٤٠٢	١٩٨١
١٣٤٧	١٩٢٨	١٣٧٥	١٩٥٥	١٤٠٣	١٩٨٢
١٣٤٨	١٩٢٩	١٣٧٦	١٩٥٦	١٤٠٤	١٩٨٣
١٣٤٩	١٩٣٠	١٣٧٧	١٩٥٧	١٤٠٥	١٩٨٤
١٣٥٠	١٩٣١	١٣٧٨	١٩٥٨	١٤٠٦	١٩٨٥
١٣٥١	١٩٣٢	١٣٧٩	١٩٥٩	١٤٠٧	١٩٨٦
١٣٥٢	١٩٣٣	١٣٨٠	١٩٦٠	١٤٠٨	١٩٨٧
١٣٥٣	١٩٣٤	١٣٨١	١٩٦١	١٤٠٩	١٩٨٨
١٣٥٤	١٩٣٥	١٣٨٢	١٩٦٢	١٤١٠	١٩٨٩
١٣٥٥	١٩٣٦	١٣٨٣	١٩٦٣	١٤١١	١٩٩٠
١٣٥٦	١٩٣٧	١٣٨٤	١٩٦٤	١٤١٢	١٩٩١
١٣٥٧	١٩٣٨	١٣٨٥	١٩٦٥	١٤١٣	١٩٩٢
١٣٥٨	١٩٣٩	١٣٨٦	١٩٦٦	١٤١٤	١٩٩٣
١٣٥٩	١٩٤٠	١٣٨٧	١٩٦٧	١٤١٥	١٩٩٤
١٣٦٠	١٩٤١	١٣٨٨	١٩٦٨	١٤١٦	١٩٩٥
١٣٦١	١٩٤٢	١٣٨٩	١٩٦٩	١٤١٧	١٩٩٦
١٣٦٢	١٩٤٣	١٣٩٠	١٩٧٠	١٤١٨	١٩٩٧
١٣٦٣	١٩٤٣	١٣٩١	١٩٧١	١٤١٩	١٩٩٨
١٣٦٤	١٩٤٤	١٣٩٢	١٩٧٢	١٤٢٠	١٩٩٩
١٣٦٥	١٩٤٥	١٣٩٣	١٩٧٣	١٤٢١	٢٠٠٠
١٣٦٦	١٩٤٦	١٣٩٤	١٩٧٤	١٤٢٢	٢٠٠١

کۆچی	زاینی	کۆچی	زاینی	کۆچی	زاینی
١٤٢٣	٢٠٠٢	١٤٥١	٢٠٢٩	١٤٧٩	٢٠٥٦
١٤٢٤	٢٠٠٣	١٤٥٢	٢٠٣٠	١٤٨٠	٢٠٥٧
١٤٢٥	٢٠٠٤	١٤٥٣	٢٠٣١	١٤٨١	٢٠٥٨

١٤٢٦	٢٠٠٥	١٤٥٤	٢٠٣٢	١٤٨٢	٢٠٥٩
١٤٢٧	٢٠٠٦	١٤٥٥	٢٠٣٣	١٤٨٣	٢٠٦٠
١٤٢٨	٢٠٠٧	١٤٥٦	٢٠٣٤	١٤٨٤	٢٠٦١
١٤٢٩	٢٠٠٨	١٤٥٧	٢٠٣٥	١٤٨٥	٢٠٦٢
١٤٣٠	٢٠٠٨	١٤٥٨	٢٠٣٦	١٤٨٦	٢٠٦٣
١٤٣١	٢٠٠٩	١٤٥٩	٢٠٣٧	١٤٨٧	٢٠٦٤
١٤٣٢	٢٠١٠	١٤٦٠	٢٠٣٨	١٤٨٨	٢٠٦٥
١٤٣٣	٢٠١١	١٤٦١	٢٠٣٩	١٤٨٩	٢٠٦٦
١٤٣٤	٢٠١٢	١٤٦٢	٢٠٤٠	١٤٩٠	٢٠٦٧
١٤٣٥	٢٠١٣	١٤٦٣	٢٠٤١	١٤٩١	٢٠٦٨
١٤٣٦	٢٠١٤	١٤٦٤	٢٠٤١	١٤٩٢	٢٠٦٩
١٤٣٧	٢٠١٥	١٤٦٥	٢٠٤٢	١٤٩٣	٢٠٧٠
١٤٣٨	٢٠١٦	١٤٦٦	٢٠٤٣	١٤٩٤	٢٠٧١
١٤٣٩	٢٠١٧	١٤٦٧	٢٠٤٤	١٤٩٥	٢٠٧٢
١٤٤٠	٢٠١٨	١٤٦٨	٢٠٤٥	١٤٩٦	٢٠٧٣
١٤٤١	٢٠١٩	١٤٦٩	٢٠٤٦	١٤٩٧	٢٠٧٣
١٤٤٢	٢٠٢٠	١٤٧٠	٢٠٤٧	١٤٩٨	٢٠٧٤
١٤٤٣	٢٠٢١	١٤٧١	٢٠٤٨	١٤٩٩	٢٠٧٥
١٤٤٤	٢٠٢٢	١٤٧٢	٢٠٤٩	١٥٠٠	٢٠٧٦
١٤٤٥	٢٠٢٣	١٤٧٣	٢٠٥٠	١٥٠١	٢٠٧٧
١٤٤٦	٢٠٢٤	١٤٧٤	٢٠٥١	١٥٠٢	٢٠٧٨
١٤٤٧	٢٠٢٥	١٤٧٥	٢٠٥٢	١٥٠٣	٢٠٧٩
١٤٤٨	٢٠٢٦	١٤٧٦	٢٠٥٣	١٥٠٤	٢٠٨٠
١٤٤٩	٢٠٢٧	١٤٧٧	٢٠٥٤	١٥٠٥	٢٠٨١
١٤٥٠	٢٠٢٨	١٤٧٨	٢٠٥٥	١٥٠٦	٢٠٨٢

چەند زانیاریەکی پێویست لەسەر خشتەی ساڵی کۆچی هەتاوی بۆ زاینی

١. لەم خشتەیەدا ساڵی (١٣٠٠) کۆچی هەتاوی بەرامبەر بەساڵی(١٩٢١)زاینی دیاری کراوە،لەنێو زۆربەی سایتەکاندا ئەو ساڵە

دیاری کراوە، ئەمەش لەبەر ئەوەبووە ئەم ساڵنامەیە(کۆچی هەتاوی) کە ئەمڕۆ لەئێراندا کاری پێدەکرێت لـەو سـەردەمەوە وەك ڕۆژژمێـری فەرمی ئێران لەسەردەمی ڕەزاشاوە تا ئەمڕۆ بەکاردەهێنرێت،ئەمـەش لەسـەر بنـەمای (ڕۆژژمێـری جـەلال)ی ئامادەکراوە،کـە تـا ئـەمڕۆش بەڕۆژژمێری (جەلالی یان کۆچی هەتاوی) دەناسرێت.

٢. وەك ئاشکرایە سـەرەتای سـاڵ گـۆڕینی ڕۆژژمێـری کۆچـی هـەتاوی و زاینــی لەیــەك ڕۆژ و مانگــدا نــاگۆڕێن بـۆ ســاڵی نـوێ لــەڕۆژژمێرداو جیاوازن،ئەم جیاوازیەشیان دەکاتە(٦٢١) ساڵ،واتە ساڵی زاینـی ٦٢١ ساڵ لەساڵی کۆچی هەتاوی گەورەترە.

٣. ساڵی کۆچی هەتاوی لەڕووی مانگی سـاڵ گۆڕینـەوە (٢) دوو مـانگ و نزیکەی (٢٠) ڕۆژێك دوای ساڵی زاینی سـەرەتای سـاڵ گـۆرینی سـاڵی کۆچی هەتاویە کە(١ی فروردین)ە بەرامبەر بە(٣/٢١) لەساڵی زاینی.

٤. مـەرج نیـە هـەموو کـات (٦٢٢) لەگـەڵ سـاڵی کۆچـی هـەتاوی کـۆ بکەینـەوە بکاتـە سـاڵی زاینی،بـۆ نمونـە ئەگـەر سـاڵێك ڕۆژو مـانگی لەگەڵدا بوو،ڕۆژ و مانگەکە کەوتبویە نێوان ڕۆژەکانی (١ی فروردین تا ڕۆژی ١٠ی دی) لەمانگـەکانی ڕۆژژمێـری کۆچـی هەتاویـدا ئەواسـاڵی کۆچـی هـەتاوی بـەم شـێوەیە دەگـۆڕین: (سـاڵی کۆچـی هـەتاوی + ٦٢١)بەمەش یەکسان دەبێت بەساڵی زاینی.

٥. ئەگەر ساڵێك ڕۆژو مانگی لەگەڵدا بوو،ڕۆژ و مانگەکە کەوتبویـە نێـوان ڕۆژەکــانی (١١ی مــانگی دی تــا ڕۆژی ٢٩-٣٠ مــانگی اســفند) لەمانگەکانی ڕۆژژمێری کۆچی هەتاویدا ئەوا ساڵی کۆچی هەتاوی بـەم

شێوەیە دەگۆڕین: (ساڵی کۆچی هەتاوی + ٦٢٢)بەمەش یەکسان دەبێت بەساڵی زاینی.لەبەر ئەوە پێویستە ئەگەر ساڵێکت هاتە پێش چاو ڕۆژ و مانگی لەگەڵدا بوو پێویستە ئاگاداری ئەم ڕوونکردنەوەیە بیت و لەیادی نەکەیت.

٦. ئەو ساڵانەی لەم خشتەیەدا گۆڕاون لەکۆچی هەتاویەوە بۆ زاینی لەنێو سایتەکاندا زۆر بەوردی ئامادەم کردوون،بەبۆچونی من هەموو ساڵە کۆچی هەتاویەکان لەگەڵ(٦٢١)دا کۆکراونەوە،ئەگەر لە پەرتوکێکدا ساڵێکت هاتە پێش چاو جیاواز بوو لەم ساڵانەی لێرەدا هاتوون ئەوا دەبێت ڕەچاوی خاڵی(٥)ی ئەم زانیاریانە بکەیت.

لەم خشتەیەدا هەموو ساڵەکانی کۆچی هەتاوی لە ڕۆژی ١/١ واتە لە(١ی فروردین)ی مانگی یەکەمی ساڵەکانەوە وەرگیراون.

خشتەی ساڵە گۆڕاوەکانی کۆچی هەتاوی بۆ زاینی

ساڵی کۆچی هەتاوی	ساڵی زاینی
١٣٠٠	١٩٢١
١٣٠١	١٩٢٢
١٣٠٢	١٩٢٣
١٣٠٣	١٩٢٤

١٣٠٤	١٩٢٥
١٣٠٥	١٩٢٦
١٣٠٦	١٩٢٧
١٣٠٧	١٩٢٨
١٣٠٨	١٩٢٩
١٣٠٩	١٩٣٠
١٣١٠	١٩٣١
١٣١١	١٩٣٢
١٣١٢	١٩٣٣
١٣١٣	١٩٣٤
١٣١٤	١٩٣٥
١٣١٥	١٩٣٦
١٣١٦	١٩٣٧
١٣١٧	١٩٣٨
١٣١٨	١٩٣٩
١٣١٩	١٩٤٠
١٣٢٠	١٩٤١
١٣٢١	١٩٤٢
١٣٢٢	١٩٤٣
١٣٢٣	١٩٤٤
١٣٢٤	١٩٤٥
١٣٢٥	١٩٤٦
١٣٢٦	١٩٤٧
١٣٢٧	١٩٤٨
١٣٢٨	١٩٤٩
١٣٢٩	١٩٥٠
١٣٣٠	١٩٥١
١٣٣١	١٩٥٢

١٣٣٢	١٩٥٣
١٣٣٣	١٩٥٤
١٣٣٤	١٩٥٥
١٣٣٥	١٩٥٦
١٣٣٦	١٩٥٧
١٣٣٧	١٩٥٨
١٣٣٨	١٩٥٩
١٣٣٩	١٩٦٠
١٣٤٠	١٩٦١
١٣٤١	١٩٦٢
١٣٤٢	١٩٦٣
١٣٤٣	١٩٦٤
١٣٤٤	١٩٦٥
١٣٤٥	١٩٦٦
١٣٤٦	١٩٦٧
١٣٤٧	١٩٦٨
١٣٤٨	١٩٦٩
١٣٤٩	١٩٧٠
١٣٥٠	١٩٧١
١٣٥١	١٩٧٢
١٣٥٢	١٩٧٣
١٣٥٣	١٩٧٤
١٣٥٤	١٩٧٥
١٣٥٥	١٩٧٦
١٣٥٦	١٩٧٧
١٣٥٧	١٩٧٨
١٣٥٨	١٩٧٩
١٣٥٩	١٩٨٠

١٣٦٠	١٩٨١
١٣٦١	١٩٨٢
١٣٦٢	١٩٨٣
١٣٦٣	١٩٨٤
١٣٦٤	١٩٨٥
١٣٦٥	١٩٨٦
١٣٦٦	١٩٨٧
١٣٦٧	١٩٨٨
١٣٦٨	١٩٨٩
١٣٦٩	١٩٩٠
١٣٧٠	١٩٩١
١٣٧١	١٩٩٢
١٣٧٢	١٩٩٣
١٣٧٣	١٩٩٤
١٣٧٤	١٩٩٥
١٣٧٥	١٩٩٦
١٣٧٦	١٩٩٧
١٣٧٧	١٩٩٨
١٣٧٨	١٩٩٩
١٣٧٩	٢٠٠٠
١٣٨٠	٢٠٠١
١٣٨١	٢٠٠٢
١٣٨٢	٢٠٠٣
١٣٨٣	٢٠٠٤
١٣٨٤	٢٠٠٥
١٣٨٥	٢٠٠٦
١٣٨٦	٢٠٠٧
١٣٨٧	٢٠٠٨

١٣٨٨	٢٠٠٩
١٣٨٩	٢٠١٠
١٣٩٠	٢٠١١
١٣٩١	٢٠١٢
١٣٩٢	٢٠١٣
١٣٩٣	٢٠١٤
١٣٩٤	٢٠١٥
١٣٩٥	٢٠١٦
١٣٩٦	٢٠١٧
١٣٩٧	٢٠١٨
١٣٩٨	٢٠١٩
١٣٩٩	٢٠٢٠
١٤٠٠	٢٠٢١
١٤٠١	٢٠٢٢
١٤٠٢	٢٠٢٣
١٤٠٣	٢٠٢٤
١٤٠٤	٢٠٢٥
١٤٠٥	٢٠٢٦
١٤٠٦	٢٠٢٧
١٤٠٧	٢٠٢٨
١٤٠٨	٢٠٢٩
١٤٠٩	٢٠٣٠
١٤١٠	٢٠٣١
١٤١١	٢٠٣٢
١٤١٢	٢٠٣٣
١٤١٣	٢٠٣٤
١٤١٤	٢٠٣٥
١٤١٥	٢٠٣٦

١٤١٦	٢٠٣٧

چەند تێبینیەکی گرنگ

یەکەم: کاتێك لەیاساکاندا دەڵێین ساڵی کۆچی یان ساڵی زاینی یان کوردی یان کۆچی هەتاوی مەبەستمان هەموو ساڵێکی کۆچی و زاینی و کوردی و کۆچی هەتاویە.

دووەم: ساڵی کۆچی(مانگی) کەمترە لەساڵی زاینی(خۆری) هەر ٣٢ساڵی زاینی یەکسانە بە ٣٣ساڵی کۆچی.

سێیەم: توێژەری بەڕێز ئەگەر هاتوو بەئاسانی لەم یاسایانە تێنەگەشتی بەکرداری یان بەئەنجام گەشتنی ئاسان نەبوو بۆت ئەوا دەتوانی سەردانی ئەو سایتانە بکەیت کەلەسەرچاوەکاوەکاندا نوسراون، وەك خۆی کۆپی بکەو لەئینتەرنێتەوە پەیستی بکە و دەچێتە سەربەرنامەکە، ئەمەش زۆر کار ئاسانیت بۆ دەکات چونکە هەر ساڵێکی کۆچی یان زاینی یان کۆچی هەتاوی بدەیتێ ڕاستەو خۆ بۆت دەگۆڕێت بۆ ساڵی هەتاوی و کۆچی و زاینی و کۆچی هەتاوی و لەوەش گرنگتر ڕۆژ و مانگی ساڵەکە دیاری دەکات بەلاَم ڕۆژ و مانگی ڕووداوەکە نیە، ئەمەش پێویستە لەبەردەستی هەموو توێژەرێکدا بێت کاتێك توێژینەوەیەکی مێژووی ئەنجام دەدات بۆ ئەوەی گرنگی تۆێژینەوەی ئەکادیمی خۆی لەدەست نەدات.

چوارەم: هەر توێژەرێکی بواری مێژوو بیەوێت ڕۆژ و مانگی ساڵەکەی دەست کەوێت کەبزانێت چ رۆژ و مانگێکی ساڵی زاینی بەرامبەرە لەگەڵ ڕۆژ و مانگی ساڵی کۆچی دەتوانێت بگەڕێتەوە بۆ ئەو کتێبانەی لەپێشەکی ئەم کتێبەدا ئاماژەم پێکردوون، ئەوکات زۆر بەئاسانی دەزانیت ڕێکەوتی ڕۆژەکانی ڕۆژژمێری کۆچی زاینی چۆن بەرامبەر یەکتر دانراون.

پێنجەم: ساڵی(١) کۆچی کەبەرامبەرە بە ساڵی(٦٢٢)زاینی ساڵی کۆچی پێغەمبەر(ص)ە لەمەکەوە بۆ مەدینەو بوو بەبنەمای ڕۆژژمێری ئیسلامی.

سەرچاوەکان

کتێبی کوردی

١. انطوان بشارة قيقانو: سالآنی کۆچی و زاینی،و:محمود حاجی رەحیم،چاپخانەی ئۆفێستی بابان،چاپی دووەم،سلێمانی،١٩٩٨

٢. ئەحمەد حەسەن مەعروف : وەرزگر ، چاپی یەکەم ، چاپخانەی مۆکریانی ، هەولێر ،٢٠١٢

٣. تەیب تاهیری:ساڵپێوی ئاریانی–کوردی،و:هاوار بەهمەنی، چاپخانەی ڕۆژهەلآت،چاپی یەکەم،هەولێر،٢٠١٠

٤. جەمال بابان:ساڵنامەی بابان، چاپخانەی ئاراس، چاپی یەکەم، هەولێر،٢٠١٢

٥. دیار غەریب: خوێندنەوەیەکی نویێ بۆ مێژووی کوردستان، چاپخانەی شڤان،چاپی یەکەم، ٢٠١٦

٦. ڕەزا دەشتی: نەورۆز و بۆنەکان،و:ڕێبوار سەرتیپ زەندی، چاپخانەی زانا،چاپی یەکەم،٢٠١١

٧. ڕۆناڵد.ر.ڕودلی: شارستانیەتی ڕۆما،و:هلال صابر،چاپەمەنی گەنج، چاپی یەکەم،سلێمانی،٢٠١٦.

٨. شێرزاد سەعید محەمەد:بنەماکانی پێڕست و پۆلێن لەکتێبخانەو بنکە زانیارییەکاندا،چاپی دووەم،٢٠١١

٩. علی اصغر احسانی:بارزانی و پاشەکشێی بارزانیەکان لەبیرەوەریەکانی ئیحسانیدا،و:ئەبوبەکر ساڵح، چاپی یەکەم، چاپخانەی خانی، دهۆک،٢٠٠٨

١٠. د.فەرسەت مورعی:کوردوکوردستان مشتومڕی ئەفسانە و مێژوو و ئاین،و:ئامانج نیعمەت،چاپخانەی گەنج،چاپی یەکەم،٢٠١٠

١١. د.کەیوان ئازاد ئەنوەر: کورد و مێژووی جەژنی نەورۆز ، چاپخانەی دلێر،چاپی یەکەم،٢٠١٦

١٢. ماکوان کەریم: ناساندنی چەند لێڕەوارێك، بلاوکراوە بزافی نویٚ، ٢٠١٤.

١٣. وریا عومەر ئەمین: ساڵنامەی کوردستان_ دەزگای ساڵنامەی کوردی،چاپی یەکەم،چاپخانەی وەزارەتی پەروەردە،هەولێر،٢٠٠٢

١٤. نەوشیروان مستەفا:پەنجەکانی یەکتر ئەشکێنن(١٩٧٩–١٩٨٣).

١٥. گ.س.فریمان.گرێنڤیل:ڕۆژژمێرەکانی کۆچی و زاینی، و:نەجاتی عەبدوڵا،چاپخانەی شڤان،سلێمانی،٢٠٠٤

کتێبی عەرەبی

١٦. أكرم حسن العلبي: التقويم دراسة للتقويم والتوقيت والتأريخ مع جداول مفصلة لمقابلة التاريخ الهجري بالميلادي،الطبعة الاولي،لبنان– بيروت، ١٤١١هـ

١٧. أنطوان بشارة قيقانو:جدول السنين الهجرية وما يوافقها من السنين الميلادية،طبعة الثالثة،دار المشرق–بيروت–لبنان،١٩٩٧

١٨. محمود الحاج رحيم:السنوات الهجريه والميلاديه،السليمانيه،٢٠٠٢

١٩. عبدالسلام بن محسن ال عيسى:دراسة نقدية المرويات الواردة في عمر بن الخطاب وسياسة الادارية،ج٢،ط١،٢٠٠٢.

٢٠. عمر بن شيبة: تاريخ المدينة،ج٢،جدة،١٣٩٩ه.

٢١. ابي جعفر محمد بن جرير الطبري: تاريخ الطبري،ج٣،بيروت

٢٢. ابوالحسن علي بن ابي الكرم بن محمد عبدالكريم الشيباني: الكامل في التأريخ،ج١،دار الكتب،بيروت

٢٣. د.محمد جاسم المشهداني: دليل الادوار الحضارية والتاريخية منذ عصور ماقبل التاريخ وحتى نهاية الدولة العباسية عام ٦٥٦هـ– ١٢٥٨مالطبعة الاولى ،بغداد،١٤٣١هـ

کتێبی فارسی

٢٤. د.عزيزالله بيات:كليات گاەشماری در جهان.تهران،مركز چاپ و انتشارات،١٣٨١

گۆڤارەکان

٢٥. گۆڤاری چەرمۆ:ژمارە (٦) زستانی ٢٠٠٩،ڕووپەری ناوەوەی بەرگی یەکەمی

٢٦. گۆڤاری چەرمۆ:ژمارە (١٤) زستانی ٢٠١١،ڕووپەری ناوەوەی بەرگی یەکەمی

٢٧. گۆڤاری مێژوو:ژمارە(٥)،زستانی ٢٠٠٨، سەروەر جەبار:چۆنیەتی زانینی ماوەی سالآنی سەدەکان و سەدەی ساڵەکان

٢٨. گۆڤاری مێژوو:ژمارە (٦)،بەهاری ٢٠٠٨،سەروەر جەبار: ئایا لەهەموو کاتێکدا ڕاستە ژمارە(٧٠٠+ساڵی زاینی)= ساڵی کوردی؟

٢٩. گۆڤاری کۆچ: ژمارە(٢٢) حیکمەت مەعروف:مێژووی ڕۆژژمێر

٣٠. گۆڤاری هەیف: ژمارە (٩) جەمال محمد ئەمین: هەندێك لەئیعجازی قورئان و سونەت

ناميلكه

٣١. محەمەد فەرەج حسین: مانای مانگەکان و ڕۆژەکان، بلاّوکراوەی لقی شارەزووری ڕێکخراوی مامۆستایانی ئیسلامی کوردستان.

وتـــار

٣٢. د.زریان حاجی: چەند هەڵەو ڕاستکردنەوەیەکی مێژوویی لەبارەی ڕۆژژمێری زاینی.

٣٣. پەیجی ژێکاف

ماڵپەرەکان

٣٤. http://www.elib.hbi.ir/persian/CLINICAL-EPIDEMIOLOGY/calendar٪٢٠converter٤.htm

٣٥. http://www.kurdzhin.net/forum.php/viewtopic.php?id=٨١٣٦٥

٣٦. http://www.٩ate.com/hijri-converter.php

٣٧. http://mzirin.com/viewtopic.php?id=٢٧٩٦٠

٣٨. www.rwgash.info/meko/viewtopic.php

٣٩. http://www.zkurd.org/?Besh=witar&kar=asayi&jimare=#٤٧٥

٤٠. www.wikipedia.org

٤١. www.deskird.com

٤٢. www.historyofkurd.com

٤٣. www.vokradio.com

٤٤. www.zkurd.org

٤٥. www.dangiislam.org
٤٦. www.kurdipedia.org
٤٧. www.didure.com
٤٨. www.wtarikurd.info
٤٩. www.basnews.com
٥٠. www.yageyziman.com١٨٣٢٠١٧
٥١. www.kojaro.com٢٧٣٢٠١٦
٥٢. www.jnbh.com/t٣٩٨٨٢-topic
٥٣. www.arabna٣١٢.com/vb/showthread?p=٧٣٧٤٨
٥٤. http://astronomy.kscclub.org لەڕێکەوتی ٢٤مارسی ٢٠٠٧ لەلایەن احمد عباس بلاّوکراوەتەوە.
٥٥. http://www.dorar.net/art/٢٢٣
٥٦. http://www.startimes.com.com/?t=١٨٤٢٥١٦٦
٥٧. http://montadajbala.ahlamontada.net/t٢٥٤٥-topic
٥٨. http://www.alittihad.ae/details.php?id=٩٧١٥٥&y=٢٠١٥&article=full

پرۆفایلی ئامادەکار

*ئارام مجید شەمێرانی

*لەدایك بووی ١٩٨٢/٥/٨ هەڵەبجەی شەهید.

*قۆناغەکانی خوێندنی لەهەڵەبجەی شەهید تەواوکردووە .

*دەرچووی زانکۆی سلێمانی بەشی مێژوو/ کۆلێژی زانستەمرۆڤایەتیەکان(٢٠٠٧-٢٠٠٨).

*خاوەنی چەندین وتار و توێژینەوەو بلاّوکراوەیە لەنێو ڕۆژنامە وگۆڤار و ماڵپەرەکانی ئینتەرنێتدا.

بەرهەمی چاپکراوی ئامادەکار

١ - کتێبی(وشەوزاراوە) ساڵی ٢٠٠٩ بلاّوکراوەتەوە

٢ -کتێبی(چەردەیەك لەمێژووی عەشیرەتی شەمێران) ساڵی ٢٠١٤ بلاّوکراوەتەوە

٣ -کتێبی (پەیوەندی کورد و ئەرمەن و بێتاوانی کورد لەجینۆسایدی ئەرمەن) لەساڵی ٢٠١٤ بلاّوکراوەتەوە.